

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**ALTUN YARUK SUDUR IV.TEGZİNÇ'İN
SÖZ DİZİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Havvanur BAYRAKTAR

Danışman

Doç. Dr. Salih DEMİRBİLEK

SAMSUN
2021

TEZ KABUL VE ONAYI

Havvanur BAYRAKTAR tarafından, **Doç. Dr. Salih DEMİRBİLEK** danışmanlığında hazırlanan “**Altun Yaruk Sudur IV.Tegziñ’in Söz Dizimi**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından **12.7.2021** tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Salim KÜÇÜK Ordu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye (Danışman)	Doç. Dr. Salih DEMİRBİLEK Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Nuh DOĞAN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... / ...

Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza
... /... / 2021
Havvanur BAYRAKTAR

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : Altun Yaruk Sudur IV.Tegzinç'in Söz Dizimi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 23.06.2021 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 14

Tek kaynak oranı : % 1 çıkmıştır.

İmza
... /... / 2021
Doç. Dr. Salih DEMİRBİLEK

ÖZET

ALTUN YARUK IV.TEGZİNÇ'İN SÖZ DİZİMİ

Havvanur BAYRAKTAR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans, Temmuz/2021

Danışman: Doç. Dr. Salih DEMİRBİLEK

Bu çalışma Budist Uygur Edebiyatının en geniş ve önemli eserlerinden biri olan Altun Yaruk'un dördüncü bölümü üzerine yapılmış olan söz dizimi(sentaks) çalışmasıdır. Tez kendi içerisinde giriş, iki ana bölüm, sonuç ve kaynakça olarak beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde Eski Türkçe, Uygur Tarihi, Uygur Edebiyatı, Eski Uygur Türkçesi Metinleri hakkında kısaca bahsedilmiş; ardından kaynaklık etmiş olan Altun Yaruk hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin birinci ana bölümünde Kelime Gruplarında öncelikle kelime grubu hakkında bilgi verilmiş ardından metinde geçen bütün kelime grupları özellikleriyle birlikte tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tezin ikinci ana bölümünde Cümle ele alınmış ve metinde geçen cümleler gruplarına göre sınıflandırılmıştır. Bu bölümde cümlenin öğeleri ve özellikleri belirtilmiştir. Ardında sınıflandırılarak incelenmiştir.

Tezin sonuç bölümünde elde edilen bilgilerden yola çıkarak devrin dili ve eserin üslubu üzerinden çıkarımlarda bulunulmuştur.

Tezimiz son olarak Kaynakça bölümü ile bitirilmiştir. Bu bölümde doğrudan ya da dolaylı olarak faydalanılan kaynaklar toplu olarak verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Eski Türkçe, Eski Uygur Türkçesi, Altun Yaruk Sudur, Söz Dizimi, Kelime Grupları.

ABSTRACT

ALTUN YARUK BOOK FOUR SYNTHETIC
Havvanur BAYRAKTAR
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Turkish Language and Literature
Master, July/2021
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Salih DEMİRBILEK

This study is a syntax study on the 4th chapter of Altun Yaruk, which is one of the most extensive and important works of Buddhist Uyghur literature. The thesis consists of five chapters as introduction, two main chapters, conclusion and bibliography.

In the introduction part, Old Turkish, Uyghur History, Uyghur Literature, Old Uyghur Turkish Texts are briefly mentioned, and then information about Altun Yaruk, who has been a source, is given.

In the first main part of the thesis, first of all, information about the word group was given in the word groups, then it was tried to be determined together with the characteristics of all the word groups in the text.

In the second main part of the thesis, the sentence is handled and classified according to the groups of sentences in the text. In this section, the elements and features of the sentence are specified. It was then classified and analyzed.

Based on the information obtained in the conclusion part of the thesis, inferences were made over the language of the period and the style of the work.

Our thesis is finally concluded with the bibliography section. In this section, the sources used directly or indirectly are given correctly

Keywords: Old Turkic, Old Uighur Turkic, Altun Yaruk Sudur, syntax, Word groups.

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Altun Yaruk Sudur, Budist Uygur edebiyatının en önemli ve en hacimli eserlerinden birisidir. On kitaptan oluşan eser üzerine bugüne kadar metin yayımı ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışma Eski Uygur Metinlerinden Altun Yaruk'un 4. kitabı üzerine yapılmış bir söz dizimi (sentaks) çalışmasıdır. Tez kendi içerisinde bir Giriş ve iki ana bölüm (Kelime Grupları-Cümle) dışında Sonuç ve Kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde Eski Türkçe, Uygur Tarihi, Uygur Edebiyatı, Eski Uygur Türkçesi Metinleri hakkında kısaca bahsedilmiş; ardından kaynaklık etmiş olan Altun Yaruk hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin birinci ana bölümünde Kelime Gruplarında öncelikle kelime grubu hakkında bilgi verilmiş ardından metinde geçen bütün kelime grupları özellikleriyle birlikte tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tezin ikinci ana bölümünde Cümle ele alınmış ve metinde geçen cümleler gruplarına göre sınıflandırılmıştır. Bu bölümde cümlenin öğeleri ve özellikleri belirtilmiştir. Ardında sınıflandırılarak incelenmiştir.

Tezin sonuç bölümünde elde edilen bilgilerden yola çıkarak devrin dili ve eserin üslubu üzerinden çıkarımlarda bulunulmuştur.

Tezimiz son olarak Kaynakça bölümü ile bitirilmiştir. Bu bölümde doğrudan ya da dolaylı olarak faydalanılan kaynaklar toplu olarak verilmiştir.

Bu vesile ile çalışma boyunca bilgi ve tecrübelerini aktarıp eleştiri ve önerileriyle yolumu güzelleştiren saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Salih Demirbilek'e; bu süreçte desteklerini eksik etmeden tüm sabır ve hoşgörüsüyle yanımda olan aileme, bilhassa biricik anneme gönülden teşekkür ederim.

Havvanur BAYRAKTAR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Eski Türkçe.....	2
1.2. Uygur Tarihi	2
1.3. Eski Uygur Türkçesi Metinleri	4
1.4. Altun Yaruk	5
2. KELİME GRUPLARI.....	7
2.1. İkilemeler.....	7
2.1.1. İkilemelerin Çeşitleri	8
2.1.1.1. Eş Manalı İkilemeler	8
2.1.1.2. Yakın Manalı İkilemeler.....	9
2.1.1.3. Anlama Kuvvet Çokluk Süreklilik ve Beraberlik Katan İkilemeler.....	10
2.1.2. İkilemelerin Kelime Grupları İçerisindeki Durumu.....	11
2.1.2.1. Sıfat Grubu İçerisinde Yer Alan İkilemeler.....	11
2.1.2.2. Zarf Grubu İçerisinde Yer Alan İkilemeler	13
2.1.3. Cümledeki Görevine Göre İkilemeler.....	13
2.1.3.1. Öznenin İçerisinde Yer Alan İkilemeler.....	13
2.2. İsim Tamlaması.....	14
2.2.1. İsim Tamlaması Çeşitleri	15
2.2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması	15
2.2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	15
2.2.1.3. Zincirleme İsim Tamlaması.....	16
2.2.2. Cümledeki Görevine Göre İsim Tamlaması	17
2.2.2.1. İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması	17
2.3. Sıfat Tamlaması.....	18
2.3.1. Sıfat Tamlamasının Çeşitleri.....	21
2.3.1.1. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	21
2.3.1.2. Sıfat Unsuru Belgisiz Sıfat Olan Sıfat Tamlamaları.....	22
2.3.1.3. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar	22
2.3.1.4. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar.....	23
2.3.2. Cümledeki Görevine Göre Sıfat Tamlaması.....	23
2.3.2.1. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması.....	24
2.3.2.2. Sıfat Tamlamasının Zarf Tümlenci Olarak Kullanılması	24

2.4. Bağlama Grubu	24
2.4.1. Vasıta Ekleri ile Kurulan Bağlamalar	25
2.4.1.1. “birlä” (ile) ile Kurulan Bağlamalar	25
2.4.1.2. “üzä”(ile) ile Kurulan Bağlamalar	25
2.4.2. Cümledeki Görevine Göre Bağlama Grubu.....	26
2.4.2.1. Bağlama Grubunun Zarf Tümleci İçerisinde Yer Alması	26
2.5. Unvan Grubu.....	27
2.5.1. Cümledeki Görevine Göre Unvan Grubu	27
2.5.1.1. Unvan Grubunun Zarf Tümleci İçinde Kullanılması.....	27
2.6. İyelik Grubu.....	28
2.7. İsnat Grubu	29
2.8. Ünlem Grubu	30
2.8.1. Eklerler Kurulanlar	30
2.8.1.1. +a / +e Ekleri ile Kurulanlar:.....	30
2.9. Edat Grubu.....	30
2.9.1. Edat Grubunun Bağlaçları.....	31
2.9.1.1. “sayu” (her) Edatı ile Kurulan Edat Grubu.....	31
2.9.1.2. “ötrü” (sonra) Edatı ile Kurulan Edat Grubu.....	31
2.9.1.3. “üçün” (için) Edatı ile Kurulan Edat Grubu	32
2.9.1.4. “adın” (başka) Edatı ile Kurulan Edat Grubu.....	33
2.9.1.5. “berü” (beri) Edatı ile Kurulan Edat Grubu.....	33
2.9.1.6. “eyin” (dolayı) Edatı ile Kurulan Edat Grubu	34
2.9.1.7. “üzä” (üzerinde, üzerine) Edatı ile Kurulan Edat Grubu.....	34
2.9.2. Cümledeki Görevine Göre Edat Grubu.....	35
2.9.2.1. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	35
2.10. Yönelme Grubu.....	35
2.10.1. Yönelme Grubunun Zarf Tümleci İçerisinde Yer Alması	36
2.11. Ayrılma Grubu.....	36
2.11.1. Ayrılma Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	36
2.12. İsim-Fiil Grubu	37
2.12.1. İsim-Fiil Ekleri ile Kurulan İsim-Fiil Grupları	37
2.12.1.1. mAk (-mak/ -mek) Ekleriyle Kurulan İsim-Fiil Grupları.....	37
2.12.2. İsim-Fiil Eki ile Kurulan Kelime Grupları.....	38
2.12.2.1. İsim-Fiil Grubu İçerisinde Yer Alan İsim Tamlaması.....	38
2.12.2.2. İsim-Fiil Grubu İçerisinde Yer Alan Sıfat Tamlaması	38
2.12.2.3. İsim-Fiil Grubu İçerisinde Yer Alan İkilemeler	39
2.12.2.4. İsim-Fiil Grubu İçerisinde Yer Alan Edat Grubu	39
2.12.3. Cümledeki Görevine Göre İsim-Fiil Grubu	40
2.12.3.1. İsim-Fiil Grubunun Cümle İçerisinde Yüklem Görevi ile Kullanılması	40

2.12.3.2. İsim-Fiil Grubunun Zarf Tümleci İçerisinde Yer Alması.....	40
2.12.3.3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı İçerisinde Yer Alması.....	41
2.12.3.4. İsim-Fiil Grubunun Nesne İçerisinde Yer Alması.....	41
2.13. Zarf-Fiil Grubu	42
2.13.1. Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grubu	42
2.13.1.1. “-ıp,-ip,-up,-üp” Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grubu	42
2.13.1.2. “-ınca,-ince” Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grubu	43
2.13.1.3. “-galı,-geli” Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grubu	43
2.14. Birleşik Fiil	44
2.14.1. İsim Unsuru + Yardımcı Fiil ile Kurulanlar Birleşik Fiil Öbekleri	44
2.14.1.1. Yardımcı Fiili “kıl-“ Olan Birleşik Fiiller	45
2.14.1.2. Yardımcı Fiili “bol-“ Olan Birleşik Fiiller	45
2.14.1.3. Yardımcı Fiili “et-“ Olan Birleşik Fiiller.....	46
2.14.2. Fiil + Yardımcı Fiil ile Kurulanlar Birleşik Fiil Öbekleri.....	46
2.14.2.1. Yardımcı Fiili “bol-“ Olan Birleşik Fiil Öbeği.....	47
2.14.3. Modal Saygı Fiilleri ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	47
2.14.3.1. yarlıka-.....	47
2.14.3.2. yükün-.....	48
2.14.3.3. ötün-.....	49
2.15. Sıfat-Fiil Grubu.....	50
2.15.1. Sıfat-Fiil Ekleri ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları	50
2.15.1.1. dAçI (-daç / -deçi) Ekli.....	50
2.15.1.2. gII (-glı / -gli) Ekli	51
2.15.1.3. gU (-gu / -gü / -ku / -kü) Ekli	51
2.15.1.4. gUIUg (-gulug / -gülüg) Ekli	52
2.15.1.5. mAz (-maz / -mez) Ekli	52
2.15.1.6. mİş (-mış / -miş) Ekli.....	53
2.15.2. Sıfat-Fiil Grubu ile Kurulan Kelime Grupları.....	53
2.15.2.1. Sıfat-Fiil Grubu İçerisinde Bulunan İsim Tamlaması.....	53
2.15.2.2. Sıfat-Fiil Grubu İçerisinde Bulunan Sıfat Tamlaması	53
2.15.2.3. Sıfat-Fiil Grubu İçerisinde Bulunan İkilemeler	54
2.15.2.4. Sıfat-Fiil Grubu İçerisinde Bulunan Edat	54
2.15.3. Cümledeki Görevine Göre Sıfat-Fiil Grubu.....	54
2.15.3.1. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması	55
2.15.3.2. Sıfat-Fiil Öbeğinin Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	55
2.15.3.3. Sıfat-Fiil Öbeğinin Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	56
3. CÜMLE.....	57
3.1. Cümlelerin Özellikleri.....	58
3.2. Cümlelerin Öğeleri.....	59

3.2.1. Yüklem.....	59
3.2.1.1. Yüklem Çeşitleri.....	60
3.1.1.1.1. Basit Yüklem.....	60
3.1.1.1.2. Birleşik Yüklem	60
3.1.1.1.3. İsim Soylu	61
3.1.1.1.3.1. Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri.....	61
3.1.1.1.3.2. Yüklemi Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri.....	61
3.1.1.1.3.2.1. İsim Tamlamasının Yüklem Olması.....	61
3.2.1.1.4. Fiil Soylu.....	61
3.2.2. Özne.....	62
3.2.2.1. Öznenin Kelime Grupları İçerisindeki Durumu	63
3.2.2.1.1. Yalın Veya Çokluk Hâlinde İsim Olan Özne	63
3.2.2.1.2. Çokluk Hâlinde Zamir Olan Özne.....	63
3.2.2.1.3. İkileme Olan Özne	64
3.2.2.1.4. Sıralı Özne.....	64
3.2.2.1.5. Zikredilmeyen (Gizli) Özne	64
3.2.2.1.6. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler	64
3.2.2.2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler.....	65
3.2.2.2.1. Sıfat Tamlamasının Özne Olması.....	65
3.2.2.2.2. İsim Tamlamasının Özne Olması	65
3.2.3. Nesne	65
3.2.3.1. Nesnenin Çeşitleri.....	66
3.2.3.1.1. Belirtili Nesne	66
3.2.3.1.1.1. +nı / +ni Ekleriyle Nesne Olan Unsurlar	66
3.2.3.1.1.2. +In Ekiyle Nesne Olan Unsurlar	67
3.2.3.1.1.3. +ğ / +g Ekleriyle Nesne Olan Unsurlar.....	67
3.2.3.1.2. Belirtisiz Nesne	68
3.2.3.2. Nesnesi Kelime Grubu Olan Cümleler.....	69
3.2.3.2.1. Sıfat Tamlamasının Nesne Olması.....	69
3.2.3.2.2. İsim Tamlamasının Nesne Olması	69
3.2.4. Zarf Tümleci	69
3.2.4.1. Ek Almadan Zarf Tümleci Olan Unsurlar	70
3.2.4.2. Ek Alarak Zarf Tümleci Olan Unsurlar	70
3.2.4.2.1. Eşitlik Hâli Eki Alan Zarf Tümleci	70
3.2.4.2.2. Vasıta Hâli Eki Alan Zarf Tümleci	71
3.2.4.2.3. Zarf-Fiil Ekiyle Teşkil Eden Zarf Tümleci	72
3.2.4.3. Zarf Tümlecinin Kelime Grupları İçerisindeki Durumu.....	72
3.2.4.3.1. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olması.....	72
3.2.4.3.2. Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olması	73

3.2.5. Yer Tamlayıcısı.....	74
3.2.5.1. Yer Tamlayıcısı Ekleri.....	75
3.2.5.1.1. +kA Yaklaşma Hali Eki Alan Yer Tamlayıcıları	75
3.2.5.1.2. +DA Bulunma Hali Eki Alan Yer Tamlayıcıları.....	75
3.2.5.2. Tek Kelimeden Meydana Gelen Yer Tamlayıcıları.....	76
3.2.5.3. Yer Tamlayıcısının Kelime Grupları İçerisindeki Durumu	76
3.2.5.3.1. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması	76
3.2.5.3.2. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması.....	77
3.3. Cümle Çeşitleri	78
3.3.1. Yapılarına Göre Cümleler.....	78
3.3.1.1. Basit Cümle	78
3.3.1.1.1. Geniş Zamanlı Basit Çekim	78
3.3.1.1.2. Geçmiş Zamanlı Basit Çekim	78
3.3.1.1.3. Gelecek Zamanlı Basit Çekim.....	79
3.3.1.1.4. Emir/Diğer Kipler ile Basit Çekim.....	79
3.3.1.2. Birleşik Cümle.....	80
3.3.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle	80
3.3.1.2.2. Bir Esas Cümleye Bağlı Birden Fazla Şart Cümlesi	81
3.3.1.2.3. Sıralı Birleşik Cümle	81
3.3.1.2.4. Aynı Zamanlı Sıralı Birleşik Cümle.....	81
3.3.1.3. Bağımlı Sıralı Cümle	82
3.3.1.4. Bağımsız Sıralı Cümle.....	82
3.3.1.5. İç İçe Birleşik Cümle	83
3.3.2. Anlamlarına Göre Cümleler.....	84
3.3.2.1. Olumlu Cümle	84
3.3.2.1.1. Olumlu İsim Cümleleri.....	84
3.3.2.1.2. Olumlu Fiil Cümleleri	85
3.3.2.1.2.1. Basit Çekim.....	85
3.3.2.1.2.1.1. Geniş-Şimdiki Zaman.....	85
3.3.2.1.2.1.2. Görülen Geçmiş Zaman.....	85
3.3.2.1.2.1.3. Gelecek Zaman	86
3.3.2.1.2.1.4. Emir/Diğer Kipler ile Basit Çekim.....	86
3.3.2.1.2.2. Birleşik Çekim	86
3.3.2.1.2.2.1. Gelecek Zamanın Şartı	86
3.3.2.2. Olumsuz Cümle	87
3.3.2.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi.....	87
3.3.2.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi.....	87
3.3.2.2.2.1. -mA ile Yapılanlar	87
3.3.2.2.2.2. -mAz ile Kurulanlar	88

3.3.2.2.3. Soru Cümleleri	88
3.3.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler	89
3.3.3.1. Kurallı Cümle	89
3.3.3.2. Devrik Cümle	90
3.3.3.2.1. Kelime Grupları İçerisinde Devrik Cümleler	91
3.3.3.2.1.1. Sıfatın Yüklemden Sonra Geldiği Devrik Cümleler	91
3.3.4. Yüklemin Türüne Göre Cümleler	91
3.3.4.1. İsim Cümlesi	91
3.3.4.1.1. İsim Soylu Kelimelerle Kurulanlar	91
3.3.4.1.1.1. “bar” Unsuru ile Kurulan İsim Cümleleri	91
3.3.4.1.1.2. “yok” Unsuru ile Kurulan İsim Cümleleri	92
3.3.4.1.2. Bildirme Görevli Eklerle Kurulanlar	92
3.3.4.1.2.1.-er- Fiili ile Kurulan İsim Cümleleri	92
3.3.4.1.3. İsim Unsuru + Tetir ile Kurulan İsim Cümleleri	93
3.3.4.1.4. Ol Şahıs Zamirinin Bildirme Göreviyle Kullanılması ile Kurulan İsim Cümleleri	93
3.3.4.1.5. Ek Fiil Alarak Yüklemlen Olan İsimler	94
3.3.4.2. Fiil Cümlesi	94
3.3.4.2.1. Geniş Zaman eki [-(A)r / -(X)r / -(y)Ur] ile Çekimlenmiş Fiiller ...	94
3.3.4.2.2. Görülen Geçmiş Zaman Eki [dX] ile Çekimlenmiş Fiiller	95
3.3.4.2.3. Gelecek Zaman Eki [-gAy/-gA / -çI] ile Çekimlenmiş Fiiller	97
3.3.4.2.4. Emir Kipleri ile Çekimlenmiş Fiiller	98
3.3.4.2.5. Yüklemlen Basit Zamanlı Olan Fiil Cümleleri	98
3.3.4.3. Yüklemlen Birleşik Zamanlı Olan Fiil Cümleleri	100
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	103
ÖZ GEÇMİŞ	106

SİMGELER VE KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
Bkz. : Bakınız
CDU. : Cümle dışı unsur
ÇE : Çekim edatı
F : Fiil
Haz. : Hazırlayan
İ : İsim
N. : Nesne
Ö. : Özne
S : Sıfat
s. : Sayfa
TN : Tamlanan
TY : Tamlayan
Y. : Yüklem
Y.T. : Yer tamlayıcısı
YF : Yardımcı fiil
Z. : Zarf

1. GİRİŞ

Bu tez içerisinde Altun Yaruk Sudur adlı eserin dördüncü kitabı üzerine söz dizimi çalışması yapıldı. Tezimizde veri taraması yapılırken Kemal Eraslan'ın "Eski Uygur Türkçesi Grameri" ve Leyla Karahan'ın "Türkçe'de Söz Dizimi" adlı eserleri birincil kaynak olarak değerlendirildi. Belirlenen kelime grupları ve cümle unsurları kendi içerisinde özelliklerine göre fişlenerek tasnif edildi.

Üzerine söz dizimi çalışması yaptığımız Altun Yaruk Sudur adlı eserimiz Eski Uygur Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Eski Türkçenin Köktürkçe'den sonra metinle takip edilen ikinci evresini Eski Uygur Türkçesi oluşturur. Türk dilinin yazılı metinler ile takip edilebilen en eski devridir. Türkçenin işlek bir yazı dili olarak kullanıldığını da belgelendirebildiğimiz en eski dönemidir. Bu döneme ait yazılı belgeler incelendiğinde, yazı dili tarihinin, edebî dil olarak çok eskilere kadar gittiği açıkça görülmektedir. Uygur döneminin Türk Dili Tarihinde en çok öne çıkan yanı dilin soyut kullanımlarıyla kendini ifadeye büründürmesidir.

Dil sosyal bir varlıktır. "Dil bütün insanları ilgilendiren bir olgudur. Çünkü yaşamın her alanında sanatta, bilimde, teknikte, felsefede, ekonomide, hukukta ve günlük yaşamda dil vardır." (Yaylagül, 2015: 57). "Bir konuşma sistemine dil diyebilmenin şimdilik en belirleyici ölçütü karşılıklı anlaşılabilirlik kuralıdır." (Demirci, 2013: 160). Dil karakteristiğine baktığımızda o dilin kullanıcılarının düşünme tarzına yönelik birtakım verilere ulaşabiliriz. Mesela Türkçe'nin fiil merkezli bir yapı arz etmesi Türklerin hareketli bir toplum olduğunu gösterir. Türkçe'nin eklemeli bir dil oluşu, düşünüş tarzının parça parça olduğunu gösterir. Meseleleri sırayla almak gibi bir zihniyet yapısını yansıtır. Bunun toplumsal hayattaki karşılığı devlet kurabilme kabiliyeti ile eşdeğerdir. Çünkü devlet dediğimiz yapıda bir teşkilatlanma söz konusu ise bu teşkilatın birimleri vardır. Tıpkı Türkçede ki eklerin ve köklerin uyumu ve ahengi gibi. Nitekim Uygurların yerleşik hayata geçerek göçebe özelliklerini kaybetmeleri, savaşçılık özelliklerinin bir anlamda azalması, din değiştirmeleri ve yeni dinlere ait tercümelerin yapılması Türkçeye farklı bir kimlik kazandırmıştır. Özellikle de Uygur metinlerinin dini vaaz ile dolu olması Türkçeye tamamen farklı bir anlam kazandırmıştır. Bu dönemde Türkçeye yabancı dillerden gelen kelimelerin sayısı artmış, Türkçeye uzun cümleler eklenmiş ve Türkçenin karakteristik yapısı değişmiştir.

1.1. Eski Türkçe

Tarihî Türk yazı dili alanıyla ilgili elimizde oldukça sınırlı bir dil malzemesi vardır. Dönemlerin tarihî kronolojik gelişim sürecine uygun olarak hangi yüzyılları kapsadıkları, ne zaman başladıkları veya sona erdikleri ve hangi alt dönemlere, yani devrelere ayrılmaları gerektiği hususunda Türk dili araştırmacıları arasında görüş birliği bulunmamaktadır. Türk dili tarihinin öğretiminde bu durum, gelişim seyrinin sağlıklı bir şekilde yansıtılmasında bir mesele olarak sorunlar yaratmaktadır.

Metinlerden takip edilebildiği kadar, her dilin kendi tarihi içinde geçirdiği dilin değişme ve gelişmeleri, ortaya çıkan dil özellikleri göz önüne alınarak tespit edilmiş, kapsadığı yüzyıllara göre ayrılmıştır.

Reşid R. Arat, 12.-13. yüzyılların Türk dilinin tarihî gelişiminde bir dönüm noktası olduğunu, bu yüzyıllardan sonra Türk dilinin bünyesindeki ses ve yapı değişikliklerinin belirgin bir şekilde ortaya çıktığını kaydetmiştir (Berbercan, 2014: 769-771)

Reşid R. Arat, 12.-13. yüzyılların Türk dilinin tarihî gelişiminde bir dönüm noktası olduğunu, bu yüzyıllardan sonra Türk dilinin bünyesindeki ses ve yapı değişikliklerinin belirgin bir şekilde ortaya çıktığını kaydetmiştir (Arat, 1987: 300). Tahsin Banguoğlu, Türkçenin birbirine çok yakın ağızlarına dayanan üç yazı dilinin (Köktürkçe, Eski Uygurca, Karahanlı Türkçesi), üç ayrı dinî çevrede meydana gelmiş ve üç ayrı alfabe kullanmış olmakla birlikte, aslında aynı yazı geleneğini devam ettirdiğini bildirmiş ve 13. yüzyıl başlarına kadar uzanan bu dönemini “Eski Türkçe” olarak tanımlamıştır (Banguoğlu, 1964: 80. Banguoğlu, 2007: 14). Şinasi Tekin, “Eski Türkçe”yi genel hatlarıyla Göktürk ve Uygur dönemlerine bağlı olarak açıklamıştır (Tekin, 1976). Muharrem Ergin, Eski Türkçe’yi ele geçen ilk metinlerin yazıldığı 8. yüzyıldan 12.-13. yüzyıla kadar süren yazı dili dönemi olarak tanımlamıştır (Ergin, 2002: 13-14). Tuncer Gülensoy, 6.-11. yüzyıllar arasında ortaya konmuş metinlerin dili olarak Eski Türkçe’yi Kök-Türk ve Uygur devresi olmak üzere ikiye bölmüştür (Gülensoy, 2010: 139).

1.2. Uygur Tarihi

682’de Köktürkler, İltiş Kağan ile Tonyukuk’un önderliğinde yeniden bağımsız oldular. İlk iş olarak da Uygurların elinden Orhun Bölgesini aldılar. Köktürklerin Ötüken’i almasıyla Uygurlar Köktüklere bağlanmış oldu. Köktürk

bengü taşlarından anlaşılacağı üzere Oğuz veya Tokuz Oğuz denilen Uygurlar, kağanlığın güçlü zamanlarında Köktürk tebası olmuşlardır. Fakat en küçük bir karışıklık anında ayaklanmaktan geri kalmamışlardır. Nihayet 742 yılındaki isyan başarıya ulaşmıştır. Uygurlar Basmil ve Karluklarla ittifak yaparak Köktürk kağanı Kutluk'u öldürürler. Basmil Başbuğu kağan olur. Karluklar batı, Uygurlar doğu kanat yabgularını alırlar.

Karluklarla Uygurların arası açılmıştır ve 745'te Karluklar bertaraf edilmişlerdir.

Dokuz boydan oluşan Dokuz Oğuzlar'a yönetici olarak Uygur boyunun da eklenmesiyle on boy haline gelen Uygurlara On Uygur denmiştir.

Köktürk anıtlarında Oğuz veya Tokuz Oğuz olarak geçen bu boyların, Selçuklu ve Osmanlıyı çıkararak Oğuz boyu ile bir ilgisi yoktur. Uygur birliğini oluşturan Dokuz Oğuzlar görüldüğü gibi yirmidört Oğuz boyundan tamamen farklı boylardır.

745'te Orhun bölgesinde kurulan Uygur Kağanlığına 840'ta Kırgızlar son vermiştir. Kutluk Bilge Köl Kağan döneminde dört yana elçiler gönderilerek Uygur Kağanlığının kurulduğu bildirildi. Orhun kıyılarında Ordu Balık (Karabalgasun) şehri kuruldu. Böğü Kağan 762 sonlarında dört mani rahibiyle iki gün yaptığı müzakerenin ardından Maniheizm'i kabul eder.

Evlerde oturmaya, yerleşik hayata alışmaya başlayan Uygurlar, şimdi de hayvan eti yemeyi, kırmızı içmeyi yasaklayan savaşçılık ruhuna tamamen aykırı bir dine girmiş olurlar.

795'te Uygur hanedanının boyu değişir. Kağanlık Yablakarlardan Edizlere geçer. Alp Uluğ Bilge unvanıyla tahta oturan ve on yıl Uygurları idare eden bu kağanın dönemi, Uygurların dönemidir.

801'den sonra devlet zayıflamaya başlamıştır. Çin ile ticari ve diplomatik ilişkiler devam ediyordu. Ancak bir yandan da Çin entrikalarıyla Uygur önderlerinin arası açılmıştır.

Kırgızlar'ın 840'ta Uygurları katletmesi Göç destanına temel olan hadisedir. Uygurlar daha sonra dört bir yana göç etmeye başlamışlardır.

Müslüman Karahanlılar ile "Tat" denilen Uygurlar arasında savaşlar olmuştur. Uygurlar Burkan dinindedir ve şehirlerinde Burkan mabetleri bulunur. Karahanlılar,

Uygur şehirlerini ve bu mabetleri tahrip etmişlerdir. Karahanlılar ile Uygurlar arasındaki sınır ili nehridir.

Hoça Uygurları arasında Burkancılık 14.yüzyılın sonlarına dek devam etmiştir. Yine bu yüzyılda İslamiyet de Hoça Uygurları arasında yayılmaya başlamıştır.

Hoça Uygur Devleti 1120'lerin ortalarında Karahıtay hakimiyeti altına girmiştir.

1.3. Eski Uygur Türkçesi Metinleri

Tercüme edebiyatı olarak adlandırdığımız Uygur edebiyatı henüz İslamiyet ile tanışmamış olan Türklerin Manihaizm ve Budizmin etkisinde oluşturdukları bir edebiyattır. 745 yılında Uygur kağanlığının kurulmasıyla birlikte Köktürkler dönemindeki Bengütaş edebiyatı yerini öncelikle bir tercüme edebiyatına bırakmıştır. Budist Uygur edebiyatı Uygurcaya çevrilmiş olan Çince, Toharca, Tibetçe gibi dillerin eserlerinden oluşur.

Türklerde yazılı edebiyatın gelişmeye başladığı bir dönem olan Uygur dönemi edebiyatının temelinde Ötüken'de egemenliklerini devam ettirdikleri dönemde Köktürk harfleriyle yazdıkları Uygur yazıtları vardır: Taryat, Tes, Şine-Usu, Somon-Sevrey, Suci, Karabalgasun, Ar Hanin, Gürbelcin, Somon-Tes, Mutrın Temdeg.

Eski Türkçenin Köktürkçeden sonra metinle takip edilen ikinci evresini Eski Uygur Türkçesi oluşturur. Bu metinlerde ustalıkla işlenmiş bir dil karşımıza çıkar. Manihaizm ve Budizm gibi dinlerin olgunluğuna erişmiş bu dil, Türkçe açısından da ilerlemiş durumdadır.

Ali Akar'ın Türk Dili Tarihi kitabında belirttiği gibi “Türk dili tarihinde “Eski Uygurca”, “Eski Uygur Türkçesi” terimleriyle, Uygurların Ötüken'den Doğu Türkistan'a, Tarım havzasına yerleşmelerinden sonra Maniheist ve Budist kültür çevrelerinde meydana getirdikleri edebiyatın dili kast edilmektedir” (Akar, 2005: 106)

Eski Uygur metinleri arasında Budist, Manihaist ve az miktarda Hristiyan çevreye ait dini eserler önemli bir yer tutarlar. Dini alanda yazılan metinlerin büyük bölümü çeviri metinlerdir. Budist Uygurlardan kağıt üzerine siyah mürekkep ile yazılan yazmalar ve baskı tekniğiyle üretilmiş metinler kalmıştır.

Eski Uygur Türkçesi metinleri içerisinde Budist eserler büyük bir yer tutarlar. Serkan Şen'in Eski Uygur Türkçesi Dersleri kitabında belirttiği gibi Budist inanışta “üç sepet” olarak hayata aktarılan külliyatı Buda, öğretisi ve cemaat üçlemesi oluşturur.

Birinci sepeti Sutra'lar oluşturur. Bu kitap türünde gerek Buda'nın gerekse bütün Buda'ların vaazları bir araya toplanmıştır. Külliyatın ikinci kısmı Abhidharma metinleri üzerinedir. Öğretiye dair felsefi çözümler konu edinir. Üçüncü kısmı ise Vinaya'lar üzerinedir. Budist cemaatin davranışlarını, gündelik yaşamlarını içerir. (Şen, 2015:27).

1.4. Altun Yaruk

Altun Yaruk Sudur, Budist Uygur Edebiyatına ait eserler içerisinde içerik bakımından en önemli eserlerden birisidir. Eser Budist felsefeyle yoğrulmuştur. Bu eserde dönemin dini düşünce yapısı, tıp, felsefe, dünya görüşü gibi pek çok konuyla alakalı bilgiler verilmiştir. Bugüne kadar eser üzerinde pek çok metin yayım çalışması yapılmıştır.

Çin'in Gansu bölgesinde, Su-cou şehri yakınındaki Wun-fi-gu adlı küçük bir köyün yakınlarında, Budistlere ait bir tapınakta ünlü Rus Türkoloğu Sergey MALOV tarafından bulunan Altun Yaruk Sutra'nın Eski Uygur Türkçesi karşılığı altun önlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitigdir ve eser Çince'den Uygurcaya Şınko Şäli Tutuñ tarafından 10. yüzyılda çevrilmiştir. (Ölmez, 1991: 7). Metnin aslı Sanskritçedir ve metin Budizm'in önemli sutralarından birisidir. Altun Yaruk Sutra'nın Uygurca ve Çincesinin yanı sıra Tibetçe, Japonca, Hotanca, Soğdca, Moğolca ve Tangutça tercümeleleri de vardır. (Kaya, 1994: 43; Uçar,2013: 11)

Uygurca Altun Yaruk Sutra, 10 kitap ve 31 bölümden oluşmaktadır. Ayrıca eser, Yi Jing'in Çince metninden farklı olarak süü ülüş bölümü ile buyan evirmek bölümlerini içerir. Altun Yaruk Sutra Şınko Şäli Tutuñ tarafından 10.yy.da çevrilmiş olmakla beraber aynı eser daha sonraki dönemde başka bir nüshadan başka bir kişi tarafından tekrar çevrilmiş olabilir. Çünkü özellikle Berlin parçaları ile St. Petersburg nüshası arasındaki önemli farklılıklar bunu düşündürmektedir ki yukarıda belirtilen çalışmalarda bu konu uzun uzun anlatılmıştır. (Tokyürek, 2018: 12).

Uygurca Altun Yaruk Sutra'nın dördüncü kitabı eserin en uzun bölümüdür. Dördüncü kitap St. Petersburg nüshasında ya da Radlov-Malov'da 201-344 sayfaları arasındadır ve toplamda 144 sayfadır. Berlin nüshaları ise Ehlers ve Raschmann tarafından kataloglanmıştır. IV. kitapla ilgili U ile kayıtlı 196, Mainz ile kayıtlı 62 ve toplamda ise 258 parça vardır.

IV. kitap, Simhadhvajapratihataprabhamkara adlı Bodhisattva'nın Buddha'ya sorduğu sorularla başlar. Ve bu bölüm soru ve cevap şeklinde devam eder. Tam bir sutra özelliği taşır ve burada dini hikayelere yer verilmez. Bodhisattvaların ya da canlıların yapması gereken kurallar, erdemler anlatılır. Toplamda on Paramita ve bu on Paramita'nın kendine ait yerinden bahsedilir. Burada ki asıl amaç canlıların Paramita'ları hakkında uygulamaları sonucunda tam ve muhteşem bilgiyi elde etmeleridir.

Bu bölüm hem St. Petersburg nüshasına hem de Berlin parçalarına dayanmaktadır. Çalışmanın II. bölümünde Berlin parçalarının hem harf çevrimi hem de yazı çevrimi, Raschmann kataloğundaki sıra ile verilmiştir. Raschmann kataloğunda olmayanlar ise Ehlers kataloğuna uygun olarak düzenlenmiştir.

Altun Yaruk IV. kitap, Berlin Bilimler Akademisinde U olarak kayıtlı olup 196 parça tespit edilebilmiştir. Bu parçaların tamamı Raschmann kataloğunda belirtilmiştir. Bu parçaların 180'i internet ortamında, 16'sı ise internet ortamında değildir. Bu 16 parça ise U olarak Raschmann kataloğunun arkasında verilmiştir. (Tokyürek, 2018: 32)

2. KELİME GRUPLARI

Muharrem Ergin kelime grupları hakkında şu bilgileri vermektedir: “kelime grubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime bir takım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir.” (Eraslan, 2012: 449).

Zeynep Korkmaz kelime gruplarını: “Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamında ki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu.” şeklinde tanımlamaktadır. (Korkmaz, 2009: 114).

Günay Karaağaç ise kelime gruplarının yukarıda ki tanımlarına ek olarak: “Bütün dillerde ilişkilendirmenin iki yolu vardır. Bunlardan birincisi, varlığın bir başka varlıkla ilişkilendirilmesidir ve bunlar, isim tamlaması olarak adlandırılırlar. Diğeri ise, bir varlığın bir kişi ile ilişkilendirildiği iyelik öbekleridir.” belirtmiştir. (Karaağaç, 2017: 208).

Leyla Karahan kelime gruplarının özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Kelime grupları yargısız dil birimleridir.
2. Kelime grupları, cümle ve diğer kelime grupları içinde, tek kelime gibi; isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar.
3. Kelimelerin grup içindeki sıralanışı kurallıdır. Görev bakımından birbirine denk olmayan unsurların bulunduğu bir kelime grubunda ana unsur, genellikle grubun sonundadır.
4. Kelime gruplarında unsurların sırası, özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir.
5. Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime gruplarıyla ilişkisi grubun sonundaki hal ekleriyle sağlanır.
6. Fiile dayalı sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiil gruplarında fiilin anlamı cümlede olduğu gibi özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır.
7. İki den fazla kelimeli kelime gruplarında iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan başka kelime grupları da bulunur.
8. Kelime gruplarının vurgusu grubun yapısına göre değişir. Vurgu, başta, sonda veya sondan bir önceki kelime üzerinde olabilir. Bazı gruplarda bütün unsurların vurgusu aynıdır. (Karahan, 2014:39-40-41).

2.1. İkilemeler

Aynı cinsten iki kelimenin ya da yakın veya zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin arka arkaya getirilmesi ile bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan

yana gelmesine ikileme denir. En az iki kelimededen oluşurlar. Bu kelimeler eşit durumdadırlar. Yalın halde veya aynı eki almış olurlar. İkilemeler Türkçe söz varlığı açısından oldukça önemli bir yerdedirler. Nuh Doğan bu önemi şu sözlerle vurgulamıştır: “Diğer dillere nazaran Türkçede çok daha yaygın olan, anlatıma büyük bir zenginlik katan, anlamı ve anlatımı güçlendiren, pekiştiren, kolaylaştıran kimi zaman da abartan ve çoğaltan ikilemeler Türkçe söz varlığının dikkat çekici öğelerindedir.” (Doğan, 2016: 58)

Leyla Karahan ikilemelerin özelliklerini şu şekilde sıralar:

1. *Grupta yer alan kelimeler arasında hem şekil, hem de anlam ilişkisi vardır.*
2. *Tekrarlar anlamı kuvvetlendirir, nesne ve harekete çokluk, süreklilik ve beraberlik anlamı kazandırır.*
3. *Bağlama ve çekim edatları dışında bütün kelimelerle tekrar grubu kurulabilir.*
4. *Grubu meydana getiren unsurlar çekim eki taşıyabilir.*
5. *Grup içindeki kelimeler, eş görevlidir. Genellikle kelimeler arasında belirli bir ses düzeni bulunur.*
6. *Grupta yer alan kelimelerden biri, zaman içinde tek başına kullanımdan düşmüş olabilir.*
7. *Tekrar grupları, söz dizimi içinde isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar.*
8. *Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır. Kelimeler arasında virgöl konmaz.* (Karahan, 2014:60-62).

2.1.1. İkilemelerin Çeşitleri

Tezimizde şu ikileme çeşitleri görülmektedir.

2.1.1.1. Eş Manalı İkilemeler

“İki veya daha çok kelimenin aynı anlama gelmesi, ayrı kelimelerin aynı anlamı belirtmesi. Eş anlamlılık bir dilin kendi kelimeleri arasında olabileceği gibi o dilin kelimeleriyle alıntı kelimeler arasında da olabilir.” (Topaloğlu, 2019: 59).

“Bir dil içinde yerli kökenli eşanlamlıların bolluğu dilin anlatım gücünü arttırmaktadır.” (Aksan, 1977: 161)

oñ äñninlärindäki tonların açınıp oñ tizlärin çökitip ayaların kavşurup täñri täñrisi burhanka yinçürü töpön yükünüp **tüü törlüg ağrok ağrok** yıd yıpar hua çäçäklär ärdinilig toglar pralar kuşatrelar üzä tapıg udug ağır ayag kılıp anta ötrü täñri täñrisi burhanka inçä tep ötüñdi (0015-0024) “sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp sağ

dizleri ile çökü ellerini kavuşturup tanrılar tanrısı buddhaya saygıyla başlarıyla eğilerek **çeşit çeşit farklı farklı** kokulu çiçekler, cevherler, tuğlar, gölgelikler sunarak ondan sonra tanrılar tanrısı buddhaya şöyle sordu.”

altun önlüg **yaruk yaltrıklıg** kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitigdä arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tægzinç (0004-0009) “*altın renkli, **parlak ışıltılı**, en yüce öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.*”

siz bir tatıglıg ärtükin **adırt üdürt** körmäkiñiz ugrınta täñrim anın tägi yarlıkadıñız ärtiñü arınmak süzülmäkkä uluş uluğı täñrimä uçsuz kıdıgsız ätözünüz üzä birkäyä yämä užik akşar sözläyü yarlıkamatin alku tetselar terin kuvraklarıñızın yänä nomlug yağmurın barçanı toşgurur tükätür siz täñrim siz körü yarlıkap tınlıg tetmäniñ bälgülärin alku uğurın barçanı yok kurug tep bilig ök inçip alp ağır adalıg açıg ämgäklärintin yänä ürüg uzatı ara kirü yarlıkap umug ınag bolur siz (3278-3284) “*siz bir lezzetli olduğunu **farklı farklı** görmeniz sebebiyle tanrım onun gibi buyurdunuz çokca temizlenmeye uçsuz bucaksız vücudunuz ile topluluklarınızı yine yağmur ile tamamını doldurur tamamlarsanız tanrım siz görerek buyurur canlı denilenin belirtilerini bütün sebebin tamamını yokluk ve boşluk diye bilgi şöyle çok büyük tehlikeli acı ve ızdıraplardan yine daima sürekli arda girip buyurup umut olursunuz ızdırap ve huzur da daimi ve geçici açıklamalarınızdan dolayı ayırıp okursunuz.*”

inçip bodisatavlar bo muntag yañın tınlıglar ämgäkin körü umatın ulug yarlıkançuçı köñülläri üzä asıg tusu kılğalı **tüü törlüg adrok adrok** iş küdüklärdä armaksızın sönmäksizin yiti kınıg katıglanmakın tavrınlıklar katıglanurlar bo ärür (0859-0866) “*şöyle bodhisattvalar böyle bu şekilde canlılar ızdırabını göremeden büyük merhametli gönülleri ile fayda sağlamak için **türlü türlü ayrı ayrı** iş güçlerde yorulmaksızın ve sönmeksizin zor tahammül ile hareket ederler tahammül ederler.*”

2.1.1.2. Yakın Manalı İkilemeler

Bu ikilemelerde iki unsur aynı mana da değil ama mana olarak birbirine çok yakın olarak yan yana kullanılır.

anta ötrü sinhanımitaprabangarı atlıg bodisatav ülgüsüz kolti **ärüş üküş** kuvragı birlä olormış oronlarıntın örü turup (0011-0015) “*ondan sonra sinhanımitaprabangarı adlı bodhisatva sayısız **pek çok** topluluk ile oturduğu yerinden ayağa kalktı.*”

bodi tegmä tuyunmak köñlög bulguluk bütürgülük bo ärür yetinç öñi **al altag** üzä bodi tegmä tuyunmak köñlög bulguluk bütürgülük tıtag (0272-0275) “*bodhi denilen aydınlanma gönlinü bulacak, inanacak budur ki yedinci **başka başka yöntem** üzerine bodhi denilen aydınlanmış gönlü bulacak inanacak sebeptir.*”

bodi tegmä tuyunmak köñlög **bulguluk bütürgülük** tıtag kolti bo anı onunç bütmiş bışmış bilgä bilig üzä bodi tegmä tuyunmak köñlög bulguluk bütürgülük tıtag bo tetir (0330-0332) “*bodhi denilen aydınlanma gönlinü **bulacak ve inanacak** sebep, bu onuncu inanmış, olgunlaşmış bilgi üzerine bodhi denilen aydınlanma gönlinü bulacak inanacak sebeptir.*”

bodi tegmä tuyunmak köñlönü **bulguluk bütürgülük** bo ärür äñilki äd tavar bermäk üzä bodi tegmä tuyunmak köñlög bulguluk bütürgülük tıtag (0135-0139) “*bodhi denilen aydınlanmış gönlü **bulacak ve inanacak** budur ki, ilki sadaka vermek esaslı bodhi denilen aydınlanmış gönlü bulmak ve inanmak sebebiyledir.*”

2.1.1.3. Anlama Kuvvet Çokluk Süreklilik ve Beraberlik Katan İkilemeler

Pekiştirme amaçlı bu ikilemelerde ikilemeyi oluşturan unsurlar cümlede ki anlama kuvvet, çokluk, süreklilik ve beraberlik anlamı katarlar.

kayular ol beş tep tesär inçä kaltı äñilki azlı övkäli nizvanılarını kävmäkkä tayanıp ekinti kântü ençin mänşisin tilämätin ätözlärin isig özlärin äsirkämämäkkä tayanıp üçünç ämgäkkä tuşdukta öñrä ažuñtakı kılınçlarıg sakınıp särgäli säringäli umakka tayanıp törtünç tınlıglar ädgüsin bütürgälir üçün ädgü ögli yarlıkançuçı köñül öritmäkkä tayanıp beşinç **täriñtä tärin** tuğmaksız nom taplagın bulmakka tayanıp bo ärür beş (0593-0604) “*...beşincisi **derin doğmayan** öğreti tahammülünü bulmaya dayanmaktadır.*”

burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak yämä kayu ärür tep tesär burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak ärsär kut kolunmaklıg riđi küü kälilig ädrämlig bo eki törlög **küç küşün** üzä ontın sıñarkı burhanlar uluşın kězä yapa yorıp bodisatavlar kuvragı birlä birlä bolup boşgunguluk boşgut tözlüg nom ukguluk yörüg tözlüg nom yorıguluk yorık

tözlüg nom täggülük tüş tözlüg nom bo tört törlüg nomlarıg ötgürü topulu bilmiş köñül tözin bışrunmak bütmiş işlig bilgälärkä yämä yakın barıp kop törlüg tapıgın uduğın ägsüksüz käreğäksiz tapınmak uğunmak ağır ayag kılmak ärür (1167-1187) “*buddhalara, bodhisattvalara inançla işlerini yapmış olan bilgelere var olmadan daima samimi hürmet etmek, saadet isteme ve rdhii derin erdemden oluşan iki iki türlü **güç ile** on yöndeki buddha alanını sırasıyla bütünüyle gezip bodhisattvalar topluluğu ile bir olup öğrenilecek öğrenme esaslı öğreti, anlaşılacak yorum esaslı öğreti, yapılacak eylem esaslı öğreti, ulaşılabacak mukafat esaslı öğreti, bu dört türlü öğretileri açıklatıp toplayıp bilen gönül esasını öğrenmek, inançla işlerini yapmış olan bilgelere yine yaklaşıp her türlü saygıyla eksiksiz, gereği kadar tapınmak, hürmet etmektir.*”

uzanmak bilgä bilig oronın ukmak ärsär kaltı azkıya küç küşün yunlap üküş **äd tavar** kazanıp asıg tusu kılmak ärür (1366-1370) “*sanat bilgi yerini anlamak ise azıcık güç harcıyıp çok **mal mülk** kazanarak fayda sağlamaktır.*”

inçip bodisatavlar bo muntag yañın kamag tınlıg oğlanlarıña yaraşı nom nomlap ädgükä mänikä yaratmakları üzä ötrü **küç küsün** paramitig uz bütürürlär bo ärür (2475-2479) “*şöyle bodhisattvalar böyle bu şekil büyüen canlı oğullarına uygun öğreti açıklayıp iyiliği huzuru ortaya çıkarmaları üzerine sonra **güç** paramitasını maharetle elde ederler.*”

tokuzunç **ağrok ağrok küç küsün** üzä bodi tegmä tuyunmak köñülüg nätägin bulurlar nätägin bütürürlär tep teşär (0296-0298) “*dokuzuncusu **ayrı ayrı güç kuvvet** kaynaklı bodhi denilen aydınlanma gönlünü nasıl bulurlar nasıl inanırlar.*”

2.1.2. İkilemelerin Kelime Grupları İçerisindeki Durumu

Metnimizde ikilemeler, kelime grupları içerisinde sadece sıfat ve zarf gruplarında bulunmaktadır.

2.1.2.1. Sıfat Grubu İçerisinde Yer Alan İkilemeler

İkilemeler içerisinde yer alan sıfatlar birbirinin aynı anlamda yakın veya zıt anlamda tamlamalar şeklinde olabilirler.

altun öñlüg **yaruk yaltrıklıg** kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitigdä arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tägzinç (0004-0009) “*altın renkli, **parlak ışıltılı**, en yüce öğreti hükümdarı adlı öğreti*

kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.”

oñ äñninlärindäki tonların açınıp oñ tizlärin çökütip ayaların kavşurup täñri täñrisi burhanka yinçürü töpön yükünüp tüü törlüg **adrok adrok** yıd yıpar hua çäçäklär ärdinilig toglar pralar kuşatreler üzä tapıg udug ağır ayag kılıp anta ötrü täñri täñrisi burhanka inçä tep ötündi (0015-0024) *“sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp sağ dizleri ile çökü ellerini kavuşturup tanrılar tanrısı buddhaya saygıyla başlarıyla eğilerek çeşit çeşit **farklı farklı** kokulu çiçekler, cevherler, tuğlar, gölgelikler sunarak ondan sonra tanrılar tanrısı buddhaya şöyle sordu.”*

tokuzunç adrok adrok küç küsün üzä bodi tegmä tuyunmak köñülüg nätägin bulurlar nätägin bütürürlär tep teşär (0296-0298) *“dokuzuncusu ayrı ayrı güç kuvvet kaynaklı bodhi denilen aydınlanma gönlünü nasıl bulurlar nasıl inanırlar.”*

siz bir tatılgıg ärtükin **adirt üdürt** körmäkiñiz ugrınta täñrim anın tägi yarlıkadıñız ärtiñü arınmak süzülmäkkä uluş uluğu täñrimä uçsuz kızıgsız ätözünüz üzä birkäyä yämä užik akşar sözläyü yarlıkamatın alku tetselar terin kuvraklarıñızın yänä nomlug yagmurın barçanı toşgurur tükätür siz täñrim siz körü yarlıkap tınlıg tetmäniñ bälgülärin alku ugunın barçanı yok kurug tep bilig ök inçip alp ağır adalıg açıg ämgäklärintin yänä ürüg uzatı ara kirü yarlıkap umug inag bolur siz (3278-3284) *“siz bir lezzetli olduğunu **farklı farklı** görmeniz sebebiyle tanrım onun gibi buyurdunuz çokca temizlenmeye uçsuz bucaksız vücudunuz ile topluluklarınızı yine yağmur ile tamamını doldurur tamamlarsanız tanrım siz görerek buyurur canlı denilenin belirtilerini bütün sebebin tamamını yokluk ve boşluk diye bilgi şöyle çok büyük tehlikeli acı ve ızdıraplardan yine daima sürekli arda girip buyurup umut olursunuz ızdırap ve huzur da daimi ve geçici açıklamalarınızdan dolayı ayırıp okursunuz.”*

anta ötrü sinhanımitaprabangarı atlıg bodisatav ülgüsüz kolti **ärüş üküş** kuvrağı birlä olormış oronlarıntın örü turup (0011-0015) *“ondan sonra sinhanımitaprabangarı adlı bodhisatva **sayısız pek çok** topluluk ile oturduğu yerinden ayağa kalktı.”*

2.1.2.2. Zarf Grubu İçerisinde Yer Alan İkilemeler

İkilemeler tezimizde zarf grubu içerisinde yer alabilirler.

bodi tegmä tuyunmak köñülüg bulguluk bütürgülük tıtag kolti bo anı onunç bütmiş bışmış **bilgä bilig üzä** bodi tegmä tuyunmak köñülüg bulguluk bütürgülük tıtag bo tetir (0330-0332) *“bodhi denilen aydınlanma gönlünü bulacak ve inanacak sebep, bu onuncu inanmış, olgunlaşmış **bilgi üzerine** bodhi denilen aydınlanma gönlünü bulacak, inanacak sebeptir.”*

bodi tegmä tuyunmak köñülüg bulguluk bütürgülük tıtag kolti bo anı onunç bütmiş bışmış **bilgä bilig üzä** bodi tegmä tuyunmak köñülüg bulguluk bütürgülük tıtag bo tetir (0330-0332) *“bodhi denilen aydınlanma gönlünü bulacak ve inanacak sebep, bu onuncu inanmış, olgunlaşmış **bilgi üzerine** bodhi denilen aydınlanma gönlünü bulacak, inanacak sebeptir.”*

uzanmak bilgä bilig oronın ukmak ärsär kaltı azkıya **küç küşün yuñlap** üküş äd tavar kazanıp asıg tusu kılmak ärür (1366-1370) *“sanat bilgi yerini anlamak ise azıcık **güç harcayıp** çok mal mülk kazanarak fayda sağlamaktır.”*

tokuzunç ağrok ağrok **küç küşün üzä** bodi tegmä tuyunmak köñülüg nätäğın bulurlar nätäğın bütürürlär tep řesär (0296-0298) *“dokuzuncusu ayrı ayrı **güç kuvvet kaynaklı** bodhi denilen aydınlanma gönlünü nasıl bulurlar nasıl inanırlar.”*

2.1.3 Cümledeki Görevine Göre İkilemeler

Tezimizde ikilemeler sadece cümlede özne içerisinde yer almaktadırlar.

2.1.3.1. Öznenin İçerisinde Yer Alan İkilemeler

Tezimizde özne içerisinde yer alan ikileme grubu çok az bulunmaktadır.

altun öñlüg **yaruk yaltrıklıg** kopda kötrülmüş nom eligi atlıg nom bitigdä arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tägzinç (0004-0009) *“altın renkli, **parlak ışıltılı**, en yüce öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.”*

2.2. İsim Tamlaması

“İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunda iki isim usuru aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır.” (Karahan, 2014: 42). İsim tamlamasının en önemli unsurları tamlayan ve tamlananlardır. Karaağaç tamlayan ve tamlananın durumunu şu cümlelerle özetler: “Bir ismin bir başka isimle ilişkilendirildiği söz öbeğidir. İsim tamlamasının ilk ögesi tamlayan, ikinci ögesi tamlanan öge durumundadır. Tamlayanın ekli ya da eksiz çekimde olmasına göre, belirtili ve belirtisiz; hem tamlayan hem de tamlanan durumuna göre de zincirleme türleri vardır.” (Karaağaç, 2012).

Tamlamanın ikinci unsurunu oluşturan tamlanan, isim ve sıfat tamlamalarında anlamı belirtir. Tamlayan ise isim ve sıfat tamlamalarında tamlamanın ikinci ögesini oluşturan isim ve sıfattır.

İncelediğimiz metnimizde isim tamlamalarına az rastlanılmaktadır.

Tamlayanı Soyut İsim Olan İsim Tamlaması

burhanlar nomın kalısız bilmäk ukmak yämä kayu ärür tep tesär **burhanlar nomı** ärsär kaltı üç agılık eki yegirmi bölök nomlar ärür (1672-1676) “*buddhalar öğretisini eksiksiz bilmek anlamak hangileridir diye sorsa **buddhalar öğretisi** üç hazine on iki bölümlü dharmalardır.*”

Tamlananı Somut İsim Olan İsim Tamlaması

erkäk ätözin tapladaçılarta bar antag tınıglar altun tilgänlig **çakravart elig han** bolgalı tapladaçı bar antag tınıglar kuudaraça kiçig eliglär hanlar bolgalı tapladaçı bar (1424-1430) “*erkek vücudunu sevenlerden de var olan canlılar altın tekerlekli **cakravartin hükümdar** olmayısevecek, var olan canlılar kuudaraça küçük hükümdar olmayı sevecekler var.*”

altun öñlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmüş **nom eligi** atlıg nom bitigdä arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tægzinç (0004-0009) “*altın renkli, parlak ışıltılı, en yüce **öğreti hükümdarı** adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.*”

2.2.1. İsim Tamlaması Çeşitleri

2.2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

Kendisini oluşturan her iki unsurun da ek aldığı tamlamalardır.

nom adkaklığı tən köñül ärsär kaltı beş azun tınlıglarıg barçanı nom kolusınça körüp mänsiz mäniñsiz tözlügin bilip tınlıg tetmä **añnın yeläyü** tözlügin ukup tüp tüz tükäl täñin ermäk ärür (1599-1606) “*dharmaya bağlı denk gönül ise beş hayat şeklindeki canlıların tamamını dharma zamanına göre görüp benliksiz ve benliksizlik esasını bilip canlı denilen **adın aldatıcı** esasını anlayıp dümdüz tamamıyla denk olmaktadır.*”

Tamlayan Unsuru İlgi Hali Ekli, Tamlanan Unsuru ise İyelik Ekli Belirtili İsim Tamlaması

nom adkaklığı tən köñül ärsär kaltı beş azun tınlıglarıg barçanı nom kolusınça körüp mänsiz mäniñsiz tözlügin bilip tınlıg tetmä **añnın yeläyü** tözlügin ukup tüp tüz tükäl täñin ermäk ärür (1599-1606) “*dharmaya bağlı denk gönül ise beş hayat şeklindeki canlıların tamamını dharma zamanına göre görüp benliksiz ve benliksizlik esasını bilip canlı denilen **adın aldatıcı** esasını anlayıp dümdüz tamamıyla denk olmaktadır.*”

Tamlayan Unsuru ile Tamlanan Unsuru Arasına Sıfat Tamlaması Giren Belirtili İsim Tamlaması

anın bo oronnuğ atı yalınayur bilgä bilig atlıg oron tep tetir (2850-2851) “*onun bu yerin adı parlayan bilgi adlı yerdir.*”

anın bo oronnuğ atı kirsiz arıg atlıg oron tep tetir (2831-2832) “*onun bu yerin adı kirsiz temiz adlı yer diye söylenir.*”

anın bo oronnuğ atı ärtiñü ögrünçü atlıg oron tep tetir (2824-2826) “*onun bu yerin adı çok sevinç adlı yer diye söylenir.*”

2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı ilgi eki almayan isim tamlaması çeşididir.

ol ulug yarlıkançuçı köñülläri küçintä tört tugum beş azun **tınlıg oğlanın** bir yañlıg oğşayu amrayu sansarta ok yorıp asıg tusu kılurlar (2593-2597) “*o büyük*

merhametli gönülleri sayesinde dört doğum beş hayat biçimi canlı çocuklarını bir gibi sevip samsarada yürüyüp fayda sağlarlar.”

burhanlar nomın kalısız bilmäk ukmak yämä kayu ärür tep tesär **burhanlar nomi** ärsär kaltı üç agılık eki yegirmi bölök nomlar ärür (1672-1676) “*buddhalar öğretisini eksiksiz bilmek anlamak hangileridir diye sorsa **buddhalar öğretisi** üç hazine on iki bölümlü dharmalardır.”*

Tamlayan Unsuru Yalın Halde İsim, Tamlanan Unsuru İyelik Ekli İsim Tamlaması

ol ulug yarlıkançuçı köñülläri küçintä tört tugum beş azun **tınlıg oğlanın** bir yañlıg ogşayu amrayu sansarta ok yorıp asıg tusu kılurlar (2593-2597) “*o büyük merhametli gönülleri sayesinde dört doğum beş hayat biçimi canlı çocuklarını bir gibi sevip samsarada yürüyüp fayda sağlarlar.”*

altun öñlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş **nom eligi** atlıg nom bitigdä arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tægziñç (0004-0009) “*altın renkli, parlak ışıltılı, en yüce **öğreti hükümdarı** adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.”*

2.2.1.3. Zincirleme İsim Tamlaması

Tamlamayı oluşturan iki unsura yeni bir isim unsurunun girmesiyle oluşan tamlamalardır. Kimi kaynaklarda bu tamlama çeşidi görülmez.

erkäk ätözin tapladaçılarta bar antag tınlıglar **altun tilgänlig çakravart elig han** bolgalı tapladaçı bar antag tınlıglar kuudaraça kiçig eliglär hanlar bolgalı tapladaçı bar (1424-1430) “*erkek vücudunu sevenlerden de var olan canlılar **altın tekerlekli çakravartin hükümdar** olmayısevecek, var olan canlılar kuudaraça küçük hükümdar olmayı sevecekler var.”*

oñ äñninlärindäki tonların açınıp oñ tizlärin çökitiş ayaların kavşurup täñri täñrisi burhanka yinçürü töpön yükünüp tüü törlüg adrok adrok yıd yıpar hua çäçäklär ärdinilig toglar pralar kuşatrelar üzä tapıg udug ağır ayag kılıp anta ötrü **täñri täñrisi burhanka** inçä tep ötüñdi (0015-0024) “*sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp sağ dizleri ile çökü ellerini kavuşturup tanrılar tanrısı buddhaya saygıyla başlarıyla*

eğilerek çeşit çeşit farklı farklı kokulu çiçekler, cevherler, tuğlar, gölgelikler sunarak ondan sonra tanrılar tanrısı buddhaya şöyle sordu.”

2.2.2. Cümledeki Görevine Göre İsim Tamlaması

Tezimizde isim tamlaması cümlede sadece özne görevinde kullanılmaktadır.

2.2.2.1. İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması

Tezimizde isim tamlaması özne görevindedir.

oñ äñninlärindäki tonların açınıp oñ tizlärin çökitiş ayaların kavşurup **täñri täñrisi burhanka** yinçürü töpön yükünüp tüü törlüg adrok adrok yıd yıpar hua çäçäklär ärdinilig toglar pralar kuşatrelar üzä tapıg udug ağır ayag kılıp anta ötrü täñri täñrisi burhanka inçä tep ötüñdi (0015-0024) *“sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp sağ dizleri ile çökü ellerini kavuşturup **tanrılar tanrısı buddhaya** saygıyla başlarıyla eğilerek çeşit çeşit farklı farklı kokulu çiçekler, cevherler, tuğlar, gölgelikler sunarak ondan sonra tanrılar tanrısı buddhaya şöyle sordu.”*

uzatı kutrulmakıg küsämäk ärsär bo eki törlüg yañluk adkak tözlüg nomlarka yakmatın yapşınmatın çın kertü köñülüg ök körü **burhan kutın** küsämäk ärür (0971-0975) *“...gerçek ve doğru gönlü görüp **buddha saadetini** istemektir.”*

burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak yämä kayu ärür tep tesär burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak ärsär kut kolunmaklıg riđi küü kälüg ädrämlig bo eki törlüg küç küşün üzä ontın sıñarkı burhanlar uluşın kązä yapa yorıp bodisatavlar kuvragı birlä birlä bolup boşgunguluk boşgut tözlüg nom ukguluk yörüg tözölüg nom yoriguluk yorık tözlüg nom täggülük tüş tözlüg nom bo dört törlüg nomlarıg ötgürü topulu bilmiş köñül tözin bışrunmak bütmiş işlig bilgälärkä yämä yakın barıp kop törlüg tapıgın uğugın ägsüksüz käreksiz tapınmak uğunmak ağır ayag kılmak ärür (1167-1187) *“**buddhalara, bodhisattvalara** inançla işlerini yapmış olan bilgelere var olmadan daima samimi hürmet etmek, saadet isteme ve rdhii derin erdemden oluşan iki iki türlü güç ile on yöndeki buddha alanını sırasıyla bütünüyle gezip bodhisattvalar topluluğu ile bir olup öğrenilecek öğrenme esaslı öğretisi, anlaşılacak yorum esaslı öğretisi, yapılacak eylem esaslı öğretisi, ulaşılabilecek mukafat esaslı öğretisi, bu dört türlü öğretileri açıklatıp toplayıp bilen gönül esasını öğrenmek, inançla işlerini yapmış olan*

bilgelere yine yaklaşıp her türlü saygıyla eksiksiz, gereği kadar tapınmak, hürmet etmektir.”

2.3. Sıfat Tamlaması

Zeynep Korkmaz Gramer Terimleri Sözlüğünde sıfat tamlamasını “somut, soyut adları ve kavramları çeşitli yönleriyle nitelemek veya belirtmek maksadıyla ve ona bağlı sıfatın tamlama dizilişinde oluşturduğu söz grubu” olarak tanımlar. (Korkmaz, 2003: 188). Karaağaç ise sıfat tamlaması hakkında şu açıklamaları yapmaktadır: “Varlığı var oluş özellikleriyle veya var olduktan sonra gerçekleştirdiği eylem özellikleriyle niteleyen bir söz öbeğidir. Sıfatlarla kurulan sıfat tamlaması, isimlerin yalın hal çekimleriyle kurulan bir haldir. Bu tamlamada isim ve sıfat ögesi eksiz birleşir.” (Karaağaç, 2012: 87).

Çalışmış olduğumuz tezimizde kelime grupları içerisinde en çok sıfat tamlamalarıyla karşılaşmaktayız.

Tamlananı Sıfat-Fiil Eki İle Oluşturulan Sıfat Tamlamaları

burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak yämä kayu ärür tep tesär burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak ärsär kut kolunmaklıg riđi küü kälilig ädrämlig bo eki törlüg küç küşün üzä ontın sıjarkı burhanlar uluşın kâzä yapa yorıp bodisatavlar kuvragı birlä birlä bolup boşgunguluk boşgut **tözlüg nom ukguluk** yörüg **tözlüg nom yoriguluk** yorık tözlüg nom täggülük tüş tözlüg nom bo dört törlüg nomlarıg ötgürü toplu bilmiş köñül tözin bışrunmak bütmiş işlig bilgälärkä yämä yakın barıp kop törlüg tapıgın uğuğın ägsüksüz kârgäksiz tapınmak uğunmak ağır ayag kılmak ärür (1167-1187) *“buddhalara, bodhisattvalara inançla işlerini yapmış olan bilgelere var olmadan daima samimi hürmet etmek, saadet isteme ve rdhii derin erdemden oluşan iki iki türlü güç ile on yöndeki buddha alanını sırasıyla bütünüyle gezip bodhisattvalar topluluğu ile bir olup öğrenilecek **öğrenme esaslı öğreti**, anlaşılacak **yorum esaslı öğreti**, yapılacak eylem esaslı öğreti, ulaşılabacak mukafat esaslı öğreti, bu dört türlü öğretileri açıklatıp toplayıp bilen gönül esasını öğrenmek, inançla işlerini yapmış olan bilgelere yine yaklaşıp her türlü saygıyla eksiksiz, gereği kadar tapınmak, hürmet etmektir.”*

kayular ol beş tep tesär inçä kaltı äñilki köni bilgä biliglig küç küsü[n] üzä tınlıglar köñülindäki yorıklarının ädgüsin ayıgın adıra bilmäkkä tayanıp ekinti tınlıglarıg täriñtä täriñ yinçgä nomlar içintä kirgürmäkkä tayanıp **üçünç tınlıgların**

sansarta tögzengülük tıtağları eyinki kılınçlarıg çınınça bilmäk ukmakka tayanıp törtünç tınlıglarınıñ üç törlüg uguşların tözlärin adıra bilmäkkä tayanıp beşinç tınlıglar tözinçä nom nomlap tarımaduk ädgü yıldızlıg uruglarıg tarıtip tarımış ädgü yıldızlıg uruglarıg bışurup ädgükä mänjikä yaratmakka tayanıp bo ärür beş (2259-2274) “...**üçüncüsü canlıların samsarada dönme sebeplerinden** dolayı eylemlerin...”

bo sıg tümkä köñüllüg tınlıglarka säkiz yegirmi uguşlar **tözın nomlaguluk** ol tep munçu[lay]u adırtlıg bilmäk ukmak ärür (2428-2430) “*bu ahmak gönüllü canlılara on sekiz kök esasını açıklayacaktır diye böyle farklı bilip anlamaktır.*”

Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

yarlıkançuçı köñül yämä kayu ärür tep tesär **yarlıkançuçı köñül** ärsär adınların ämgäkiñä köñülnüñ köymäki örtänmäki erinçämäki ärür (0367-0370) “*merhametli gönül nasıldır diye sorsa, merhametli gönül, başkasının ızdırabına gönlün yanması acımasıdır.*”

ağkaksız ulug yarlıkançuçı köñül ärsär kaltı **kamag tınlıg oğlanı** üzäki öz ol yađ ol ädgü ögli ol ayıg ögli ol tep sakınguluk ağkak bälgülärıntin öñi üdrülüp yalañuz kertü töz üzä adırtsız körüp erinçämäk tsuyurkamak ärür (1568-1576) “*bağsız büyük merhametli gönül ise bütün canlı oğullar üstünde kendidir, başkasıdır, iyi düşünendir, kötü düşünendir, diye düşünenecek bilinç işaretlerinden başkasını seçip sadece gerçek esası ayırmaksızın görüp merhamet etmektir.*”

ulug **yarlıkançuçı köñülläri** turur ötrü özkä adınaguka asıg tusu kılmaklıg ulug bädük küsüştä turup tört törlüg ärigdä turkaru bilgä biligig bışrunurlar ögrätinürlär (2230-2235) “*büyük merhametli gönülleri durur, sonra kendine başkasına...*”

törtünç tınlıglarınıñ ädgüsin bütürgälir üçün ädgü ögli **yarlıkançuçı köñül** öritmäkkä tayanıp särinmäk paramitig nätägin bütürürlär (0689-0693) “*dördüncüsü canlıların iyiliğini elde etmek için iyi düşünüp merhametli gönül beslemeye dayanarak sabretme paramitasını nasıl elde ederler.*”

Tamlama Gruplarından Biri Veya Hepsinin Kelime Grubu Olarak Kullanılması

alp katıg ämgäklig yorıklarda yorıgalı ermämäk yämä kayu ärür tep tesär **alp katıg ämgäklig** yorıklarda yorıgalı ermämäk ärsär üç asanke içindäki alp kılguluk açıg ämgäklig çatıklıg işlärig işlägäli turıtmamak tukıgılanmamak ärür (0826-0833) “*zor*

sert ızdıraplı düşünceleri yapmamak için var olmamak ise zor üç asamkhyeya içinde zor bulunacak ızdıraplı jatakalı işleri yapmak durdurmamaktadır.”

inçip bodisatavlar bo muntag yañın taplaglarının nizvanılarının **könültäki yorıklarının adırtların ötgürü** bilip ol ol tınlıgların yorıkınça yıkınça alın altagin olarnı ädgükä mänikä yaratmakları üzä ötrü al altag paramitig uz bütürürlär bo ärür (1474-1482) *“şöyle bodisattvalar böyle bu şekilde sezgilerinin, ihtiraslarının, gönüldeki niyetlerinin farklarını nufüz ederek bilerek o canlıların niyetine, eylemine göre yöntem ile...”*

Sıfat Tamlamalarında İsmi Niteleyen Birden Fazla Sıfat Unsuru Bulunması

ekinti alku nomlarının äñ başdınkı töz yörügün körüp kkirlärtin öñi üdrülmüş **arig /süzök tözintä könüllärin** turgurmak ornatmakka tayanıp kut kolunmak paramitig nätägin bütürürlär (2013-2018) *“ikincisi bütün öğretilerin en baştaki esas açıklamasını görüp kirlerden kaçınıp **temiz pak zihinsel ulaşımı** yerleştirmeye dayanarak saadet istemek yemin paramitasını nasıl elde ederler.”*

bilgä biligig bışrunmakları küçintä kut bulmaduk yalañukların täg ädgü yıldızarıg bışrunup umadaçı **ärinçän/ ärmägü könüllärin** ketärürlär (2182-2186) *“bilgiyi öğrenmeleri sayesinde saadet bulamamış insanlarınki gibi iyi köklerini öğrenemeyecek **üşengeç tembel zihinlerini** giderirler.”*

ulug yarlıkançuçı könülläri turur ötrü özkä adınaguka asıg tusu kılmaklıg ulug bädük küsüştä turup tört törlüg ärigdä turkaru bilgä biligig bışrunurlar ögrätinürlär (2230-2235) *“büyük merhametli gönülleri durur, sonra kendine başkasına...”*

yämä äñilki vasanabakı atlıg ärmäk ülüşlüg başdınkı orontakı bodisatavlarğa bo üç miñ ulug miñ yertinçü yer suv içi sansız sakışsız uçsuz kıdıgsız **tüü törlüg öñi öñi adrok adrok ärdinilig** agılıklar üzä toptolu közünür (2733-2739) *“...**türlü türlü başka başka ayrı ayrı cevherli hazineler** ile dopdolu tezahür eder.”*

Sıfat Tamlamasında İsmi Niteleyen İkileme Unsurlarının Bulunması

munța yämä bodisatavlar äñilki alku nizvanılar **birlä birlä ärmäkin** taplamamakka tayanıp katıgılanmak paramitig nätägin bütürürlär (0778-0781) *“burada yine bodhisattvalar birincisi bütün ihtiraslarla **birlikte var olmamaktan hoşnut olmamaya dayanarak çaba paramitasını** nasıl elde ederler.”*

inçip bodisatavlar bo muntag yañın tınlıglar ämgäkin körü umatın ulug yarlıkançuçı köñülläri üzä asıg tusu kılğalı **tüü törlüg ağrok ağrok iş küđöklärdä** armaksızın sönmäksizin yiti kınıg katıglanmakın tavrınlırlar katıglanurlar bo ärür (0859-0866) *“şöyle bodhisattvalar böyle bu şekilde canlılar ızdırabını göremeden büyük merhametli gönülleri ile fayda sağlamak için **türlü türlü ayrı ayrı iş güçlerde** yorulmaksızın ve sönmeksizin zor tahammül ile hareket ederler tahammül ederler.”*

altun öñlüg **yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmüş nom eligi** aılıg nom bitigdä arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tägzinç (0004-0009) *“altın renkli, **parlak ışıltılı, en yüce öğreti hükümdarı** adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.”*

oñ äñninlärindäki tonların açınıp oñ tizlärin çökütip ayaların kavşurup täñri täñrиси burhanka yinçürü töpön yükünüp **tüü törlüg ağrok ağrok yığ yıpar hua çäçäklär ärdinilig toglar pralar kuşatrelar** üzä tapıg udug ağır ayag kılıp anta ötrü täñri täñrиси burhanka inçä tep ötündi (0015-0024) *“sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp sağ dizleri ile çökü ellerini kavuşturup tanrılar tanrısı buddhaya saygıyla başlarıyla eğilerek **çeşit çeşit farklı farklı kokulu çiçekler, cevherler, tuğlar, gölgelikler** sunarak ondan sonra tanrılar tanrısı buddhaya şöyle sordu.”*

tokuzunç ağrok ağrok küç küsün üzä bodi tegmä tuyunmak köñülüg nätägin bulurlar nätägin bütürürlär tep teşär (0296-0298) *“**dokuzuncusu ayrı ayrı güç kuvvet** kaynaklı bodhi denilen aydınlanma gönlünü nasıl bulurlar nasıl inanırlar.”*

2.3.1. Sıfat Tamlamasının Çeşitleri

2.3.1.1. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Nesneleri sayılar ile belirten sıfatlara sayı sıfatı denir.

käzigintin yanmamak ärsär kaltı **on törlüg** ornaglarta yetinçsiz ävrilinçsiz ornagta turup on törlüg savlarka köñülü yanmamak ärür (0887-0891) *“sırasından dönmek ise **on türlü** yerlerde ulaşılmaz, sağlam yerlerde durup on türlü sözlere gönlümün dönmemesidir.”*

küsämäk ärsär kaltı **bo dört** törlüg yanmamaksız nomlarta bulmuşın takı bäkütgäli ornatğalı bulmayukın yañırtı bulğalı küsämäk ärür (0899-0903) *“istemek ise*

bu dört türlü dönmeyen öğretilerde bulunduğunu ve sağlamlaştırmak ve yerleştirmek için bulmadığını yeniden bulmak istemektir.”

bo muntag yanlış adrok adrok yürüglüg bodi tegmä tuyenmak köñülüg yänä bodisatavlar **on törlüg** tıtaglar üzä bulurlar tükäl bütürürler (0103-0106) *“böyle ayrı ayrı anlamlı bodhi denilen aydınlanma gönlünü yine bodhisattvalar **on türlü** sebep ile bulurlar ve tamamıyla inanırlar.”*

burhanlar nomın kalısız bilmäk ukmak yämä kayu ärür tep tesär burhanlar nomi ärsär kaltı **üç agılık eki yegirmi bölök** nomlar ärür (1672-1676) *“buddhalar öğretisini eksiksiz bilmek anlamak hangileridir diye sorsa buddhalar öğretisi **üç hazine on iki bölümlü** dharmalardır.”*

2.3.1.2. Sıfat Unsuru Belgisiz Sıfat Olan Sıfat Tamlamaları

Belirsiz sıfatlar isimleri daha çok sayı ya da miktar yönünden belirtirler.

munta yämä bodisatavlar äñilki **alku ädğü nomlarıg** saçilturmaguka tayanıp dyan paramitig nätägin bütürürlär (0931-0934) *“burada yine bodhisattvalar birincisi **bütün iyi öğretileri** toplayıp dağıtmamaya dayanarak dhyana paramitasını nasıl elde ederler.”*

nä üçün tep tesär kaltı bo mänli nomlı eki törlüg adkanmaklar ärsär **alku nizvanılarınıg** tözi tüpi yıltızı ärürlär (1115-1118) *“niçin diye sorarsa bu ben ve öğreti iki türlü bağlar, **bütün ihtirasların** esası köküdür.”*

inçip bodisatavlar bo muntag yanlış işlartä **alku nomug** säkiz biliglär üzä adırtlamak adırtlamış nomlarta yänä kişi mänsizin nom mänsizin ekägünü birlä bilip bo ekägünü adıra biltäçi bilgä biligkä yämä ilinmäk yapşınmak (0542-0548) *“şöyle bodhisattvalar bu şekil işlerde **bütün öğretiyi** sekiz bilgi üzerine ayırmak, ayırmış öğretilerde yine kişi bensizliğini ve öğreti bensizliğini ...”*

2.3.1.3. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar

Nesneleri sayı, işaret, soru, belirsiz yolla belirten niteleyen sıfatlara denir.

inçip bodisatavlar **bo muntag** yanlış ädğü nomlarıg alkunı tolu tükäl kılmakları üzä ötrü çahşaputıg yazınçsız arıg tutarlar küzätürlär (0582-0585) *“şöyle ki bodhisattvalar böyle **bu şekilde** iyi öğretilerin tamamını tam yapmaları üzerine siksapadayı günahsız temiz tutarlar gözetirler.”*

kayular **ol beş** tep ʃesär inçä kaltı äñilki azlı övkäli nizvanılarıg kävmäkkä tayanıp ekinti kântü ençin mänjisin tilämätin ätözlärin isig özlärin äsirkämämäkkä tayanıp üçünç ämgäkkä tuşduktä öñrä aźuntakı kılınçlarıg sakınıp särgäli säringäli umakka tayanıp törtünç tınlıglar ädgüsin bütürgälir üçün ädgü ögli yarlıkançuçı köñül öritmäkkä tayanıp beşinç täriñtä tärin tugmaksız nom taplagın bulmakka tayanıp bo ärür beş (0593-0604) “hangileridir **o beş** diye sorsa şöyle ilki arzu ve öfke...”

ol köñül yänä öñsüz bälgüsüz işsiz küdöksüz eđdäçisiz yaratdaçısız tetir (0036-0039) “**o gönülde** şekilsiz, var olmayan ve yaratılmayandır.”

anta ötrü tükäl bilgä täñri täñrisi burhan **ol sinhanımitaprabangarı** atlıg bodisatavka inçä tep yarlıkadı (0046-0049) “ondan sonra muhteşem bilgi sahibi tanrılar tanrısı buddha **o sinhanımitaprabangarı** adlı bodhisattva ya şöyle cevap verdi.”

2.3.1.4. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar

Varlıkların nasıl olduklarını gösteren sıfatlardır.

ekinti yarlıkançuçı köñülkä tayanıp buşi paramitlıg nätägin bütürürlär (0365-0367) “ikincisi **merhametli gönle** dayanarak sadaka paramitasını nasıl elde ederler.”

korkınç ämgäkin ämgändäçi tınlıglarka **korkınçsız köñül** buşi berürlär (0381-0383) “korku ızdırabıyla sıkıntı çeken canlılara **korkusuz gönül** sadakası verirler.”

bo ärür **küsüşsüz köñülkä** tayanıp buşi paramitıg bütürmäk (0396-0398) “**arzusuz gönle** dayanıp sadaka paramitasını elde etmek budur.”

ol ulug yarlıkançuçı köñülläri küçintä tört tugum beş aźun tınlıg oğlanın bir yañlıg ogşayu amrayu sansarta ok yorıp asıg tusu kılurlar (2593-2597) “o büyük **merhametli gönülleri** sayesinde dört doğum beş hayat biçimi canlı çocuklarını bir gibi sevip samsarada yürüyüp fayda sağlarlar.”

2.3.2. Cümledeki Görevine Göre Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlamaları tezimizde sadece özne ve zarf tümleci olarak kullanılmaktadırlar. Tezimizde en çok sıfat tamlamalarına rastlamaktayız.

2.3.2.1. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması

Tezimizde sıfat tamlamaları özne içerisinde yer almaktadır.

amtı bo nom başlagın **kutlug gratirakut tag töpösintä** ukmiş kârgäk (0010-0011) “*şimdi bu öğretinin başlangıcını **kutsal gratirakut dağının tepesinde** anlamak gerekir.*”

ol köñül yänä öñsüz bälğüsüz işsiz küdöksüz eđäçisiz yaratdaçısız tetir (0036-0039) “*o gönülde şekilsiz, var olmayan ve yaratılmayandır.*”

anta ötrü tükäl bilgä **täñri täñrisi burhan ol sinhanımitaprabangarı atlıg bodisatavka** inçä tep yarlıkadı (0046-0049) “*ondan sonra muhteşem bilgi sahibi tanrılar tanrısı buddha o sinhanımitaprabangarı adlı bodhisattva ya şöyle cevap verdi.*”

2.3.2.2. Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

Tezimizde sıfat tamlamaları zarf tümleci içerisinde yer almaktadır.

bo muntag yañlıg ağrok ağrok yöğülg bodi tegmä tuyunmak köñülüğ yänä bodisatavlar **on törlüg tıtaglar üzä** bulurlar tükäl bütürürler (0103-0106) “*böyle ayrı ayrı anlamlı bodhi denilen aydınlanma gönlünü yine bodhisattvalar **on türlü sebep ile** bulurlar ve tamamıyla inanırlar.*”

munta yämä äñilki tınlıglar küsüşinçä **äd tavar bermäk üzä** bodi tegmä tuyunmak köñülüğ nätägin bulurlar nätägin bütürürler tep tesär (0121-0125) “*burada yine ilkinde canlılar istedikleri gibi **sadaka vererek** bodhi denilen aydınlanma gönlünü nasıl bulurlar nasıl inanırlar.*”

üçünç kop ugurın särinmäk üzä bodi tegmä tuyunmak köñülüğ nätägin bulurlar nätägin bütürürler tep tesär (0161-0163) “*üçüncüsü **daima tahammül kaynaklı** bodhi denilen aydınlanma gönlünü nasıl bulurlar nasıl inanırlar.*”

2.4. Bağlama Grubu

Bağlanma edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.

“İsim unsuru+bağlama edatı+isim unsuru=bağlama grubu.” (Karahan, 2014: 65).

2.4.1. Vasıta Ekleri ile Kurulan Bağlamalar

Bağlamalar vasıta ekleri ile kurulurlar. Tezimizde sadece “birlä” ve “üzä” sözcükleriyle kurulan bağlamalar vardır.

2.4.1.1. “birlä” (ile) ile Kurulan Bağlamalar

anta ötrü sinhanımitaprabangarı atlıg bodisatav ülgüsüz kolti ärüş üküş **kuvrığı birlä** olormış oronlarıntın örü turup (0011-0015) “*ondan sonra sinhanımitaprabangarı adlı bodhisatva sayısız pek çok topluluk ile oturduğu yerinden ayağa kalktı.*”

yänä tanuklataçılı tanuklaguluklı eki törlüg nomlar **ekägü birlä** tüzülmäkkä tägmış üçün (0064-0066) “*yine ispat olabilecek ve ispat edebilecek iki türlü öğretilerin ikisi ile eşitliğe ulaşabildiği içindir.*”

inçip bodisatavlar bo muntag yañlıg işlärtä alku nomug säkiz biliglär üzä adırtlamak adırtlamış nomlarta yänä kişi mänsizin nom mänsizin **ekägüni birlä** bilip bo ekägüni adıra biltäçi bilgä biligkä yämä ilinmäk yapşınmak (0542-0548) “*...öğreti benliksizliğini ikisini birlikte bilip bu ikisini engelleyebilecek bilgiye de bağlanmak yapışmaktır.*”

2.4.1.2. “üzä”(ile) ile Kurulan Bağlamalar

inçip bodisatavlar bo muntag yañlıg işlärtä alku nomug säkiz **biliglär üzä** adırtlamak adırtlamış nomlarta yänä kişi mänsizin nom mänsizin ekägüni birlä bilip bo ekägüni adıra biltäçi bilgä biligkä yämä ilinmäk yapşınmak (0542-0548) “*şöyle bodhisattvalar bu şekil işlerde bütün öğretiyi sekiz bilgi üzerine ayırmak, ayırmış öğretilerde yine kişi bensizliğini ve öğretiyi bensizliğini ...*”

munçulayu yañın bodisatavlar kântüläriniñ ençin mänjisin tilämätin ätözlärin isig özlärin **äsirkämämäkläri üzä** öztä örükilärniñ basınçın ayınçın öztä kođıklarıñı toçın uçuzın ayıg ögli yağılarnıñ örlätmäkin ämgätmäkin kop törlügin särärlär särinürlär bo ärür (0647-0655) “*böylece bu şekilde bodhisattvalar kendilerinin huzurunu mutluluğunu dilemeden vücutlarını ve özlerini esirgememeleri üzerine özdeki yüceliğin baskısı...*”

ämgäkkä tuşdukta öñrä aźuntakı kılınçlarıg sakınıp säringäli umak yämä kayu ärür tep tesär ämgäkkä tuşdukta öñrä aźuntakı kılınçlarıg sakınıp säringäli umak ärsär kaltı kayu kayu **tuştaglar üzä** kântü ätözkä ämgäk kälđüktä ol kälmiş ämgäkiğ täginür

ärkän bo mäniñ ämgäk täginmäkim barça öñrä öñrä aźunlardakı kılımış ayıg kılınçlarınñ küçi küsüni ärür (0662-0672) “ızdırapla karşılaştıklarında önceki hayat şekillerindeki eylemleri düşünüp sabredebilmek pek çok canlı, pek çok sebepten dolayı kendi...”

atı kötrülmüş ayagka tägimlig täñrim kaç törlüg **tıtaglar üzä** bodi tegma tuyunmak köñülüg bulur (0024-0027) “adı yüceltilmiş saygıdeğer tanrım kaç türlü sebepten dolayı bodhi denilen uyanma gönlü bulunur.”

antag arıp atı kötrülmüş täñrim siz yänä näçökin ol bodi tegmä tuyunmak **köñül üzä** alku nomlarınñ täriñtä täriñ yörüglärin bilgäli ukğalı uduñuz ärki täñrim tep ötündi (0041-0045) “böyle ayırıp adı yüceltilmiş tanrım siz nasıl o bodhi denilen uyanmış **gönüldeki** bütün öğretilerin derin açıklamalarını bilip anlayabildiniz ki tanrım diye söyledi.”

2.4.2. Cümledeki Görevine Göre Bağlama Grubu

“Bağlama grubu aldıkları çekim eklerinin cinsine göre yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf görevi yapmaktadırlar. Ayrıca isim tamlamalarının tamlayanını ve birleşik fiilin isim unsurunu oluşturmaktadır.” (Cemiloğlu, 2001: 13)

2.4.2.1. Bağlama Grubunun Zarf Tümlenci İçerisinde Yer Alması

Cümle içerisinde bağlamalar tezimizde sadece zarf tümlenci içerisinde yer almaktadır:

anta ötrü sinhanımitaprabangarı atlıg bodisatav ülgüsüz kolti ärüş üküş kuvrağı **birlä** olormış oronlarınñ örü turup (0011-0015) “ondan sonra sinhanımitaprabangarı adlı bodhisatva sayısız pek çok topluluk **ile** oturduğu yerinden ayağa kalktı.”

atı kötrülmüş ayagka tägimlig täñrim kaç törlüg tıtaglar **üzä bodi tegma tuyunmak köñülüg** bulur (0024-0027) “adı yüceltilmiş saygıdeğer tanrım kaç türlü sebepten dolayı bodhi denilen uyanma gönlü bulunur.”

antag arıp atı kötrülmüş täñrim siz yänä näçökin ol bodi tegmä **tuyunmak köñül üzä** alku nomlarınñ täriñtä täriñ yörüglärin bilgäli ukğalı uduñuz ärki täñrim tep ötündi (0041-0045) “böyle ayırıp adı yüceltilmiş tanrım siz nasıl o bodhi denilen **uyanmış gönüldeki** bütün öğretilerin derin açıklamalarını bilip anlayabildiniz ki tanrım diye söyledi.”

2.5. Unvan Grubu

“Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur. Şahıs ismi+unvan veya akrabalık ismi=unvan grubu” (Karahana, 2014:67). Bunlara ek olarak: “İsim unsuru tek bir kelimededen olabileceği gibi, birleşik isim de olabilir. Bu kelime grubunda unvan ve akrabalık isimlerinin şahıs isimlerinden sonra gelme zorunluluğu vardır. Unvan grubunda cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı ve yüklem olabilir.” (Özkan-Sevinçli, 2008: 55)

Bir kişinin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak bu grup kullanılır.

2.5.1. Cümledeki Görevine Göre Unvan Grubu

Unvan grubu tezimizde cümle unsurları içerisinde yer almaktadırlar. Tezimizde sadece zarf tümleci içerisinde yer almaktadır.

2.5.1.1. Unvan Grubunun Zarf Tümleci İçinde Kullanılması

Tezimizde unvan grubu sadece zarf tümleci içerisinde yer almaktadır;

kayular ol beş tep tesâr inçâ kaltı añilki üç törlüg kılınçlarıg arıtmakka tayanıp ekinti tnlıglarıg örlätgölük buşurguluk tıtaglarıg kılınmamakka tayanıp üçünç yavlak yollarıg bälklöp yollarıg açmakka tayanıp törtünç **arhant pratyekabuñlar** oronınta ärtmökkä tayanıp beşinç alku ädgü nomlarıg tolu tükäl kılmakka tayanıp bo ärür beş (0444-0453) (Soğd.) “*hangileridir o beş diye sorsa, birincisi üç türlü eylemleri temizlemeye dayanmak, ikincisi canlıları nedensiz ızdıraplara düşürecek sebepleri yapmamaya dayanmak, üçüncüsü kötü yolları kapatıp iyi yolları açmaya dayanmak, dördüncüsü **arhant ve pratyekabuddhalar** yerinden geçmeye dayanmak, beşincisi bütün iyi öğretileri tam yapmaya dayanmak beş budur.*”

törtünç **arhant pratyekabuñlar** oronıntın ärtmökkä tayanıp çahşaput paramitig nätägin bütürürlär (0526-0528) (Soğd.) “*dördüncüsü **arhant ve pretyekabuddhalar** yerinden geçmeye dayanarak çahşaput paramityasını nasıl elde ederler.*”

takı kalmış adartdaçlarıg tarkargalı tayakın täğşürmäkiğ tanuklagalı ol ok aşnukı bälgükä ilinmäksiz adırtsız körtäçi bilgä biligiğ başa basa bışrunmaktın turmış on oronlar sayukı ötgürü **vaçiraupam dyanka** tägi kayu akıgsız bilgä bilig ärsär ol ärür bışrunmak yol (1305-1312) (Soğd.) “*...on yerin her birinden dolayı **vajrapani dhyanaya** kadar akmayan bilgi uygulama yoludur.*”

2.6. İyelik Grubu

Kemal Eraslan'a göre iyelik grubu "birinci ekli ilgi hali ekli bir zamir, ikinci unsuru zamire uygun iyelik eki almış bir isim unsurundan oluşan kelime grubudur. Birinci unsur yardımcı, ikinci unsur esas unsurdur. İkinci isim unsuru birden fazla olabilir." (Eraslan, 2012: 502). Eklendikleri varlığın aslında kime ait olduklarını belirten ekler iyelik zamirleridir. Diğer adı sahiplik ekidir. İsim tamlamalarında tamlanan görevindedirler.

Teklik 2. Şahıs

antag ol antag ol tözünlär oğlıya kaltı **sän ötünmiş** tæg inçip bo bodi tegmä tuyunmak köñülüg sukançığ tatıglıg inçgä nomnuñ işi küdöki etmäki yaratmakı alku barça bultukmaz (0049-0054) "şu sebepledir şöyledir ey asiller oğlu **senin sorduğun** gibi öyle bu bodhi denilen uyanma gönli tatlı, ince öğretinin işi gücü, yaratılması, tamıyla bulunmaz."

Teklik 3. Şahıs

siz bir tatıglıg ärtükin adırt üdürt körmäkiñiz ugrınta **tänrim anın** tægi yarlıkadıñız ärtiñü arınmak süzülmäkkä uluş ulugı täñrimä uçsuz kızıgsız ätözünüz üzä birkäyä yämä użık akşar sözläyü yarlıkamatin alku tetselar terin kuvraklarıñızını yänä nomlug yağmurın barçanı toşgurur tükätür siz täñrim siz körü yarlıkap tınlıg tetmäniñ bälgülärin alku uğurın barçanı yok kurug tep bilig ök inçip alp ağır adalıg açığ ämgäklärintin yänä ürüg uzatı ara kirü yarlıkap umug inag bolur siz (3278-3284) "siz bir lezzetli olduğunu farklı farklı görmeniz sebebiyle **tanrım onun** gibi buyurdunuz çokca temizlenmeye uçsuz bucaksız vücudunuz ile topluluklarınızı yine yağmur ile tamamını doldurur tamamlarsanız tanrım siz görerek buyurur canlı denilenin belirtilerini bütün sebebin tamamını yokluk ve boşluk diye bilgi şöyle çok büyük tehlikeli acı ve ızdıraplardan yine daima sürekli arda girip buyurup umut olursunuz ızdırap ve huzur da daimi ve geçici açıklamalarınızdan dolayı ayırıp okursunuz."

Çokluk 1. Şahıs

täğimlig ol bo yer oronta yıdın yıparın hua yavışgun pra kuşatre üzä tapıg udug ağır ayag kılğalı biz kamagun ürüg uzatı küyü küzätü tuţup koor koguz kılmagay **biz täñrim** tep ötündilär (3466-3472) "ulaşılan bu yerde kokular tütsü, çiçek ve bitkilerle

afiş ve şemsiyelerle saygı gösterip biz hepimiz daima gözetip ziyan etmeyeceğiz tanrım diye seslendiler.”

Çokluk 3. Şahıs

inçip bodisatavlar ol antag adınların ämgäkinä köytäçi örtäntäçi erinçkätäçi (0371-0372) *“şöyle bodhisattvalar başkasının ızdırabına gönlünü yakacak ve (onlara)acıyacaktır.”*

alku tärs tätrü asıg nomluglar kälip sezik ayıtıp ol ayıtmış seziklärin uz açā adıra yora berip **olarını utmak** yegädmäk paramit temäk savnıñ yörügi ärür (2711-2715) *“bütün yalan yanlış ters Budist olmayan öğretililer gelip şüphyle sorup o sordukları şüphelerini maharetle ayırıp yorumlayarak onları yenmek paramita denilen sözün açıklamasıdır.”*

2.7. İsnat Grubu

Bir konuyu, sözü, düşünceyi bir kişiye veya nedene dayandırmaya isnat denir. Günay Karaağaç’ın ifadesiyle ise: “Biri diğereine isnat edilen iki isim, isnat öbeğini oluşturur. Bu öbekte isnat olunan öge başta, isnat edilen öge sonda bulunur. İsnat edilen öge, bir özelliğın bir niteliğın adıdır. Deyim yerindeyse, ters dönmüş sıfat tamlamasıdır; ancak isnat öbeği, isim-fiil veya zarf-fiil öbeğinden kısalmış ya da isim cümlesinden kalıplaşmıştır.” (Karaağaç, 2013: 61).

“İyelik ekli bir ismin yalın bir isme bağlanması yoluyla anlamsal bir bütünlüğe ulaşan ve sözdiziminde bütün olarak cümlenin bir ögesini meydana getiren kelime öbeğidir.” (Delice, 2003: 41)

añ kötrülmüş ayagka tägimlig täñrim kaç törlüg tıtaglar üzä bodi tegma tuyunmak köñlüg bulur (0024-0027) *“adı yüceltilmiş saygıdeğer tanrım kaç türlü sebepten dolayı bodhi denilen uyanma gönlü bulunur.”*

antag arıp **añ kötrülmüş** täñrim siz yänä näçökin ol bodi tegmä tuyunmak köñül üzä alku nomlarınñ täriñtä täriñ yörüglärin bilgäli ukgalı uduñuz ärki täñrim tep ötündi (0041-0045) *“böyle ayırıp adı yüceltilmiş tanrım siz nasıl o bodhi denilen uyanmış gönüldeki bütün öğretilerin derin açıklamalarını bilip anlayabildiniz ki tanrım diye söyledi.”*

2.8. Ünlem Grubu

Bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur. “Ünlem + isim unsuru= ünlem” (Karahan, 2014: 98). Muharrem Ergin bu grubu “cümle dışı unsurlar” olarak nitelendirmiştir. (Ergin, 2009: 112).

Tezimizde ünlem grubu sadece tek bir ekle kurulmaktadır.

2.8.1. Eklerler Kurulanlar

Ünlem grubu sadece metnimizde +a/+e ekleri ile kurulmuştur.

2.8.1.1. +a / +e Ekleri ile Kurulanlar:

-**namo buddaya namo darmaya namo saṅgaya** (0001-0003) “*buddhaya saygı, öğretiyeye saygı, topluluğa saygı.*”

-**antag ol antag ol tözünlär oghıya** kaltı sän ötünmiş tæg inçip bo bodi tegmä tuyunmak köñülüg sukançığ tatıglıg inçgä nomnuj işi küdöki etmäki yaratmakı alku barça bultukmaz (0049-0054) “*şu sebepledir şöyledir ey asiller oğlu senin sorduğun gibi öyle bu bodhi denilen uyanma gönlü tatlı, ince öğretinin işi gücü, yaratılması, tamıyla bulunmaz.*”

-**tözünlär oghıya** (0069-0070) “*ey asiller oğlu*”

-**takı yämä tözünlär oghıya** (2896-2897) “*ve yine ey asiller oğlu*”

2.9. Edat Grubu

Muharrem Erginin tanımına göre ise “Bir isim unsuru ile bir son çekim edatını meydana getirdiği kelime grubudur.” (Ergin, 2009: 114).

Zuhal Kültürel ise edat grubu için “edatlar tek başlarına anlamları olmadığı için isim soylu kelimelerden sonra gelerek onların başka ögelerle ilişki kurmalarını sağlayan kelimelerdir.” diyerek ekleme yapmıştır. (Kültürel, 2009: 56). Hacıeminoğlu edatları donmuş ve kalıplaşmış sözler olarak ifade eder ve ekler: “Böylece mahiyet itibarı ile de isim çekim eklerine yaklaşırlar.” (Hacıeminoğlu, 1972: 92)

2.9.1. Edat Grubunun Bağlaçları

2.9.1.1. “sayu” (her) Edatı ile Kurulan Edat Grubu

kkirlärtin öni üdrülmiş arıg süzök tözi ärsär kaltı ol çınžu tegmä ärtüktäg töz bir ärsär nizvanılar ağartmakıntın ekinti ärsär bilgülık nomlar ağartmakıntın bo eki törlög kkirlärtin öni üdrölüp on oronlar **sayu** arıyu süzülü artokrak arıg süzök bolmışı ärür (2026-2034) “...on yerin **her** biri arıtılmış temizlenmiş çokça temiz pak olumştur.”

paramit temäk savnıñ yörügi munı munçulayu bo muntag yañlıg paramitlar yorıkın paramitlar yörügin bütürdäçi bodisatavlarınıñ yänä on oronlar **sayu** közüngülık körklüg irü bälgüleri bar ärür (2724-2729) “*paramitalar denilen sözün açıklaması bu bunu böylece bu şekil paramitalar eylemini, paramitalar açıklamasını elde edicek bodhisattvaların yine on yerin **her** birinin görülecek güzellikte işaretleri vardır.*”

oronlar **sayu** közü<n>tüklärintä yämä nätäg yañlıg közünlär ärki tep tesär anı yämä inçä ukmış kargäk (2730-2732) “*yerlerin **her** biri göründüğünde yine nasıl...*”

takı kalmış ağartdaçılarıg tarkargalı tayakın täğşürmäkiğ tanuklagalı ol ok aşnukı bälgükä ilinmäksiz ağırsız körtäçi bilgä biligiğ başa basa bışrunmaktın turmış on oronlar **sayukı** ötgürü vaçıraupam dyanka tägi kayu akıgsız bilgä bilig ärsär ol ärtür bışrunmak yol (1305-1312) “...on yerin **her** birinden dolayı vaçıraupam dyanka kadar akmayan bilgi uygulama yoludur.”

küü kälig ädrämlärin bulmak ärsär kaltı on oronlar **sayukı** adrok adrok küü kälig ädrämlärig bulmak ärür (1018-1021) “*derin erdemleri bulmak ise on yerdeki **her** bir ayrı ayrı derin bilgileri bulmaktır.*”

2.9.1.2. “ötrü” (sonra) Edatı ile Kurulan Edat Grubu

inçä kaltı altun tilgänlig çakravart elig hanlarınıñ alp är ärdinisi tört törlüg süülüg kuvragın nätäg öz ärkinçä tapınça ävirär ärsär ançulayu yämä bodisatavlar bo köñül küçi üzä arıg süzök burhanlar uluşın etmäkiğ tuyunup ol tuyunmakları küçintä **ötrü** yinçürmök ağırtlamaklıg küçin bışrunmak ögrätinmäkiğ küçin bo eki törlüg küç küsün üzä ärkinçä tapınça tınlıglarka asıg tusu kılmakın küçänürlär küçlänürlär (0299-0309) “...bu gönül sayesinde temiz buddhalar alanını süslemeyi anlayıp o anlamalarından **sonra** saygı ve ayırma gücü ve öğrenme gücü ile bu iki...”

bilgä bilig paramit ärsär **ötrü** bir yorıklıg samaği dyan yämä ol ok tetir (2202-2204) “*bilgi paramitası ise sonra bir tefsirli samadhi dhyana da odur.*”

inçä kaltı kök kalık kovukınlı altun tilgänlig çakravart elig hanlı nätäg tıdıgsız ärsär ançulayu ok yämä bodisatavlar bo köñül küçi alku bilgülük nomlar tözintä tıdıgsız bolmakıg tuyunup ol tuyunmakları küçintä **ötrü** alku nomlarta ärsinmäkkä tägip abižek kılmaklıg kəziğtä turup nom mänisin aşanmaklıg bilgä biligin tınlıglarıg bütürmək bışurmaklıg bilgä biligin bo eki törlüg bilgä biliglär üzä tıdıgsız tutugsuz bolurlar (0317-0329) “...cakravarti han nasıl engelsiz **ise** o şekil bodhisattvalar bu gönül sayesinde bütün bütün bilgi öğretilerde...”

öñi saçılturmamak ärsär ol antag akıgsız arıg köñülüg bütürgälir üçün **ötrü** köñülüg basa basa üzüksüz yıgmak turgurmak ärür (0941-0945) “*toplamak dağıtmamak ise o akmayan temiz gönlü elde etmek için daima kesintisiz toplamak ve yükseltmektir.*”

2.9.1.3. “üçün” (için) Edatı ile Kurulan Edat Grubu

käntü ençin mänisin tilämätin ätözlärin isig özlärin äsirkämämäk yämä kayu ärür tep tesär käntü ençin mänisin tilämätin ätözlärin isig özlärin äsirkämämäk ärsär kaltı beş ažuñtakı tınlıglar **üçün** öz ätöznüñ ençin mänisin entikisin yaragın tutmatın özlärin başların berü isig özlärin tıda särmäk särinmək ärür (0629-0639) “...canlılar **için** kendi vücudunun rahatını, huzurunu, niteliğini, faydasını elde etmeden özlerini başlarını verip vücutlarını feda edip sabretmektir.”

törtünç tınlıglarıñ ädgüsin bütürgälir **üçün** ädgü ögli yarlıkançuçı köñül öritmäkkä tayanıp särinmək paramıtıg nätägin bütürürlär (0689-0693) “*dördüncüsü canlıların iyiliğini elde etmek için iyi düşünüp merhametli gönül beslemeye dayanarak sabretme paramitasını nasıl elde ederler.*”

bo üç törlüg nomlar nä **üçün** ädgü yıldırlar tetirlär tep tesär bo üçäğü ap yertinçülüg ap yertinçülüğdä yeg ädgü (P) nomlarıñ tözi yıldırlar tetirlär (1013-1018) “*bu üç türlü öğretiler için öğretiler için iyi köklerdir diye sorsa bu üçü hem dünyevi hem de doğüstü iyi öğretilerin köküdür.*”

öñi saçılturmamak ärsär ol antag akıgsız arıg köñülüg bütürgälir **üçün** ötrü köñülüg basa basa üzüksüz yıgmak turgurmak ärür (0941-0945) “*toplamak dağıtmamak ise o akmayan temiz gönlü elde etmek için daima kesintisiz toplamak ve yükseltmektir.*”

anın antag bularlar anı **üçün** ol çın kertü töz bilgä biligtä tuyunmak bultukmaz (0086-0088) “*onun için o doğru ve gerçek esas bilgisinde aydınlanma bulunmaz.*”

2.9.1.4. “adın” (başka) Edatı ile Kurulan Edat Grubu

tınlıgların nızvanılıg ı ıgaç söğütläriniñ tözin yıltızın kasmäk yämä kayu ärür tep tesär tınlıgların nızvanılıg ı ıgaç söğütläriniñ tözin yıltızın kasmäk ärsär kalıtı mänli nomlı eki törlüg ağkanmaklarıg bir ärsär kântü köñüllärintin ketärmäk ekinti ärsär **adın** tınlıglar köñülintin ketärmäk (1106-1114) “*...ikincisi başka canlıların gönlünden gidermektir.*”

yarlıkançuçı köñül yämä kayu ärür tep tesär yarlıkançuçı köñül ärsär **adınların** ämgäkiñä köñülnüñ köymäki örtänmäki erinçämäki ärür (0367-0370) “*merhametli gönül nasıldır diye sorsa, merhametli gönül, başkasının ızdırabına gönlün yanması acımasıdır.*”

inçip bodisatavlar bo muntağayanın kkirsiz arıg akıgsız bilgä biligtä küsämäkläri üzä alkuka ağkanguluk töztä yänä **adınlar** tayakına turmuş töznüñ kkirli akıglıg bölökintä tutulmuş (0422-0427) “*...esasta yine başkasına dayanmış tözün kirli akıcı bölümünde tutulmuş.*”

2.9.1.5. “berü” (beri) Bağlacı ile Kurulan Edat Grubu

munta yämä bodisatavlar äñilki alku nomların süüdin **berü** tugmaksız öçmäksiz bar yämä ärmäz yok yämä ärmäz tözintä köñüllärin turgurmak ornatmakka tayanıp kut kolunmak paramıtıg nätägin bütürürlär (1940-1946) “*burada yine bodhisattvalar birincisi bütün öğretileri başlangıçtan beri doğmayan ve ölmeyen...*”

alku nomların süüdin **berü** tugmaksız öçmäksiz bar yämä ärmäz yok yämä ärmäz tözintä köñüllärin turgurmak ornatmak yämä kayu ärür tep tesär alku nomlar ärsär üç törlüg tözlär ärür (1947-1953) “*bütün öğretileri başlangıçtan beri...*”

süüdin **berü** tugmaksız öçmäksiz ärsär kalıtı bo üç törlüg tözlär içintä alkuka ağkanguluk töztä yänä adınlar tayakına turmuş töztä avantsızın tıtagsızın ulatı nomlar özin ök kântün ol tugmakı ilkitin **berü** idi yok tetir (1956-1964) “*...üçüncüsü tam elde edilmiş gerçek doğru esastır.*”

2.9.1.6. “eyin” (dolayı) ile Kurulan Edat Grubu

sözlügölük yörügli at użik bölöklı bo eki törlüg ülgölänşiz nomlarınñ użanmakıta yañıltaçı biligsiz bilig tillärtä tılañurmak üzä tep **eyin** bolmakta yañıltaçı biligsiz bilig bolar ekägü tokuzunç oronka tägürgäli ıdmazlar (2948-2955) “...öğretilerin yükselmesinden **dolayı** yanılacak bilgisizlik...”

yetinç oronka köñül öritmişlärintä kop küşüşüg köñül **eyin** kanturdaçı atlıg samağı dyanıg öriñürlär (3015-3018) “yedinci yere gönül beslediklerinde her isteği gönülden **dolayı**...”

ämğäklı mänjili yämä ürlüklı ürlüksüzli inçip mänli mänsizlidä ulatı üküş tälüm nomlarınñ bir yämä ärmäzin inçip öñi yämä ärmäzin tugmaksızın yämä ök öçmäksizin ötrü munçulayu tälüm üküş nom yörüglär adırtın nomlamakınıñız **eyin** aça adıra okıtur siz (3284-3292) “...pek çok öğreti tefsir farkını açıklamalarınızdan **dolayı** açıp ayırıp okutursunuz.”

2.9.1.7. “üzä” (üzerinde, üzerine) ile Kurulan Edat Grubu

inçip bodisatav bo muntag yañın tınlıglarıñ yañılturdaçı ämğäklıg tägźinçtä tägźintürdäçi igid äzüg nomlartın irak tüzip bolarnı ok çınınça kertüsinçä biltäçi çın kertü tüz bilgä biligig bäkürü tutup **nom tözin adırtlamakları üzä** ötrü bütmiş bışmış bilgä bilig paramitig uz bütürürlär bo ärür (2565-2574) “şöyle bodhisattvalar böyle bu şekil canlıları yanılacak ızdıraplı döngüde döndürecek yalan yanlış öğretilerden uzaklaşıp bunları doğru ve gerçek bilecek doğru, gerçek, düz bilgiyi sağlam tutup **öğreti esasını ayırmaları üzerine** sonra muhteşem tamamlanmış bilgi paramitasını maharetle elde ederler.”

atı kötrülmüş ayagka tägimlig täñrim kaç törlüg **tıtaglar üzä** bodi tegma tuyunmak köñülüğ bulur (0024-0027) “adı yüceltilmiş saygıdeğer tanrım kaç türlü **sebepden dolayı** bodhi denilen uyanma gönlü bulunur.”

çaramabavıkı atlıg äñ kenki bir tugum ażunlug ekinti oronlug tokuzunç orontakı bodisatavlarka altın tilgänlig çakravart elig han ülgüsüz kolti sanınça terini kuvragı birlä tægriğläp tapıg uđug kılı **sansız sakışsız ärdinilär üzä** eñiglig yürün kuşatre töpösintä tuta turur közünür (2793-2802) “çaramabavıkı adlı en sonraki bir doğum hayat şekilli ikinci yerli dokuzuncu yerdeki bodhisattvalara altın tekerlekli çakravarti

hükümdar sayısız koti sayısınca topluluk ile dönüp saygı gösterip sayısız mücevherlerle süslü beyaz gölgeği tepesinde durur görülür.”

ekinti yazınçsız arıg çahşaput **tutmak üzä** bodi tegmä tuyunmak köñülüg nätägin bulurlar nätägin bütürürlär ärki tep tesär (0139-0142) *“ikincisi günahsız temiz siksapada uygulamak üzerine, bodhi denilen aydınlanmış gönü nasıl bulurlar diye sorsa.”*

2.9.2. Cümledeki Görevine Göre Edat Grubu

2.9.2.1. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

Edatlar bazen cümlede zarf tümleci görevinde kullanılabilirler. Tezimizde sadece edat grubu zarf tümleci olarak karşımıza çıkmaktadır:

inçip bodisatav bo muntag yañın tınlıglarıg yañılturdaçı ämgäklig tägzinçtä tägzintürdäçi igid äzüg nomlartın irak täzip bolarnı ok çınınça kertüsinçä biltäçi çın kertü tüz bilgä biligig bäkürü tutup **nom tözin ağırtlamakları üzä ötrü** bütmiş bışmış bilgä bilig paramitıg uz bütürürlär bo ärür (2565-2574) *“şöyle bodhisattvalar böyle bu şekil canlıları yanıtacak ızdıraplı döngüde döndürecek yalan yanlış öğretilerden uzaklaşıp bunları doğru ve gerçek bilecek doğru, gerçek, düz bilgiyi sağlam tutup öğreti esasını ayırmaları üzerine sonra muhteşem tamamlanmış bilgi paramitasını maharetle elde ederler.”*

inçip bodisatavlar bo muntag yañın kamag tınlıg oğlanlarıña yaraşı nom nomlap **ädgükä mänikä yaratmakları üzä ötrü** küç küsün paramitıg uz bütürürlär bo ärür (2475-2479) *“şöyle bodhisattvalar böyle bu şekil büyük canlı oğullarına uygun öğreti açıklayıp iyiliği huzuru ortaya çıkarmaları üzerine sonra güç paramitasını maharetle elde ederler.”*

nom tözin arıtmak ärsär kaltı ol çınzu tegmä çın kertü arıg süzök köñül tözin örtäçi köşitdäçi kirikdä[çi] nizvanılıg kkirläriг tarkarmak ketärmäk ärür (1054-1059) *“öğreti esasını temizlemek ise chenju denilen öylesine doğru, gerçek, temiz gönül esasını kapatacak, gölgelendirecek, kirletecek ihtirashı kirleri yok etmek gidermektir.”*

inçip bodisatavlar bo muntag yañın bo alku nizvanılarnıñ tözi yıldıztı bolmış mänli nomlı **eki törlüg ağkanmaklarıg bir ärsär** kántü köñüllärintin ketärgäli kılmak ekinti ärsär adın tınlıglarnıñ köñüllärintin ketärgäli kınmakları üzä ürüg uzatı simtagsızın dyanta örügün amılın ärürlär bo ärür (1128-1137) *“şöyle ki bodhisattvalar*

*böyle bu şekilde bu bütün ihtirasların kökü olmuş ben ve öğreti denilen **iki türlü bağı birincisi** kendi gönüllerinden gidermeyi, ikincisi başkasının gönlünden gidermeyi istemek için daima dikkatlice dhyana da sakince otururlar.”*

2.10. Yönelme Grubu

“Yönelme grubu, yönelme halindeki bir unsurla ondan sonra gelen yalın bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Unsurlar tek kelime olabileceği gibi, isim yerine geçebilen bir kelime grubu da olabilir.” (Ergin, 2009: 394).

Birinci unsuru yönelme hali eki taşıyan kelime gruplarıdır.

2.10.1. Yönelme Grubunun Zarf Tümleci İçerisinde Yer Alması

Yönelme grubu metnimizde sadece zarf tümleci içerisinde yer alır. Buna da sadece bir yerde rastlıyoruz.

atı kötrülmüş **ayagka tągimlig** tągırim kaç törlüg tıtaglar üzä bodi tegma tuyunmak köñlüg bulur (0024-0027) “*adı yüceltilmiş **saygıdeğer tanrı** kaç türlü sebepten dolayı bodhi denilen uyanma gönlü bulunur.”*

2.11. Ayrılma Grubu

“Ayrılma grubu, sıfat veya zarf olarak da kullanılır. Ayrılma öbeğinin birinci unsuru, ikinci unsurun gösterildiği vasfı yoğun olarak taşıyan bir isim ise öbeğin karşılaştırmaya dayalı genel anlamı öbek bünyesindeki vasıf isminin üstünlük ve en üstün derecesini ifade eder.” (Karagöz, 2003: 266).

Birinci unsuru ayrılma hali eki taşıyan kelime gruplarıdır.

2.11.1. Ayrılma Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Ayrılma grubuna metnimizde sadece bir yerde rastlıyoruz ve yer tamlayıcısı olarak görev almaktadır.

altun öñlüg yaruk yaltrıklıg **kopda kötrülmüş** nom eligi atlıg nom bitigdä arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tągzinç (0004-0009) “*altın renkli, parlak ışıltılı, **en yüce öğreti** hükümdarı adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.”*

2.12. İsim-Fiil Grubu

-mak/-mek , -ma/me, -ş isim fiil eklerinden birini almış bir fiil ile ona bağlı unsurlardan oluşan kelime öbeğidir. Zuhâl Kültürel bu grupla ilgili “bu kelime grubu fiil grubu, fiil öbeği, öbekleşmiş eylem, isim-fiil öbeği olarak adlandırılmaktadır. Bir fiil ismiyle ona bağlı olarak nesne, dolaylı tümleç ve zarf tümleci ögelerinden bir veya bir kaçının meydana getirdiği öbek” bahsetmektedir. (Kültürel, 2009: 112).

2.12.1. İsim-Fiil Ekleri ile Kurulan İsim-Fiil Grupları

2.12.1.1. mAk (-mak/ -mek) Ekleriyle Kurulan İsim-Fiil Grupları

Metnimizde sadece isim-fiil eklerinden –mAk ile kurulan isim-fiil grupları yer almaktadır.

nom tözin arıtmak ärsär kaltı ol çınžu tegmä çın kertü arıg süzök köñül tözin örttäçi köşitdäçi kirikdä[çi] nizvanılıg kkirläriğ tarkarmak ketärmäk ärür (1054-1059) *“öğreti esasını temizlemek ise chenju denilen öylesine doğru, gerçek, temiz gönül esasını kapatacak, gölgelendirecek, kirletecek ihtirashı kirleri yok etmek gidermektir.”*

inçip bodisatavlar bo muntag yañın bo alku nizvanılarınñ tözi yıldızi bolmış mänli nomlı eki törlüg ağkanmaklarığ bir ärsär **käntü köñüllärintin ketärgäli kılmak** ekinti ärsär adın tınlıglarınñ köñüllärintin ketärgäli kınmakları üzä ürüg uzatı sımtagsızın dyanta örügün amılın ärürlär bo ärür (1128-1137) *“şöyle ki bodhisattvalar böyle bu şekilde bu bütün ihtirasların kökü olmuş ben ve öğreti denilen iki türlü bağı birincisi kendi gönüllerinden gidermeyi, ikincisi başkasınınca gönlünden gidermeyi istemek için daima dikkatlice dhyana da sakince otururlar.”*

burhanlar yarlıkamış täriñ nomlarığ **ermätin uzatı äşidigsämäk** yämä kayu ärür tep tesär burhanlar yarlıkamış täriñ nomlar ärsär kaltı arıg süzök nom tözi tört törlüg bilgä biliglär ärür (1202-1207) *“buddhaların hükmettiği derin öğretileri olmadan daima işitmek istemek yine hangisidir diye sorsa...”*

ekinti yazınçsız arıg çahşaput tutmak üzä bodi tegmä tuyunmak köñülüg nätäğın bulurlar nätäğın bütürürlär ärki tep tesär (0139-0142) *“ikincisi günahsız temiz siksapada uygulamak, bodhi denilen aydınlanmış gönlü nasıl bulurlar diye sorsa.”*

2.12.2. İsim-Fiil Eki ile Kurulan Kelime Grupları

Tezimizde isim-fiil grubu kelime grupları içerisinde yer almaktadır.

2.12.2.1. İsim-Fiil Grubu İçerisinde Yer Alan İsim Tamlaması

İsim-fiil grubu tezimizde isim tamlamaları içerisinde az bulunmaktadır.

uzatı kutrulmakıg kūsāmāk ārsār bo eki törlüg yañluk ađkak tözlüg nomlarka yakmatın yapşınmatın çın kertü köñülüg ök körü **burhan kutın kūsāmāk** ärür (0971-0975) “...gerçek ve doğru gönlü görüp **buddha saadetini istemektir.**”

2.12.2.2. İsim-Fiil Grubu İçerisinde Yer Alan Sıfat Tamlaması

İsim-fiil grubu tezimizde isim tamlamasına oranla sıfat tamlamasında daha fazla yer almaktadır.

kayular ol beş tep tesär inçä kaltı äñilki köni bilgä biliglig küç kūsü[n] üzä tınlıglar köñülindäki yorıklarının ädgüsin ayıgın adıra bilmäkkä tayanıp ekinti tınlıglarıg täriñtä täriñ yinçgä nomlar içintä kirkürmäkkä tayanıp **üçünç tınlıglarınñ sansarta tägzingülük tıtagları eyinki kılınçlarıg çınınça bilmäk** ukmakka tayanıp törtünç tınlıglarınñ üç törlüg uguşların tözlärin adıra bilmäkkä tayanıp beşinç tınlıglar tözinçä nom nomlap tarımaduk ädgü yıldızlıg uruglarıg tarıtıp tarımış ädgü yıldızlıg uruglarıg bışurup ädgükä mänjikä yaratmakka tayanıp bo ärür beş (2259-2274) “...**üçüncüsü canlıların samsarada dönme sebeplerinden dolayı eylemlerin gerçeğini görebilme anlamaya dayanmak...**”

üçünç yavlak yollarıg bäkläp ädgü yollarıg açmakka tayanıp çahşaput paramitıg nätägin bütürürlär (0492-0495) “**üçüncüsü kötü yolları kapatıp iyi yollar açmaya dayanarak siksapada paramitayı nasıl elde ederler.**”

ekinti alku nomlarınñ äñ başdınkı töz yörügün körüp kkirlärtin öñi üdrülmiş **arıg /süzök tözintä köñüllärin turgurmak ornatmakka** tayanıp kut kolunmak paramitıg nätägin bütürürlär (2013-2018) “**ikincisi bütün öğretilerin en baştaki esas açıklamasını görüp kirlerden kaçınıp temiz pak zihinsel ulaşımı yerleştirmeye dayanarak saadet istemek yemin paramitasını nasıl elde ederler.**”

ekinti yazınçsız arıg çahşaput tutmak üzä bodi tegmä tuyunmak köñülüg nätägin bulurlar nätägin bütürürlär ärki tep tesär (0139-0142) “**ikincisi günahsız temiz**

siksapada uygulamak üzerine, bodhi denilen aydınlanmış gönlü nasıl bulurlar diye sorsa.”

2.12.2.3. İsim-Fiil Grubu İçerisinde Yer Alan İkilemeler

İsim-fiil grubuna tekrar grubu içerisinde tezimizde iki yerde rastlamaktayız.

siz bir tatıglıg ărtükin **adırt üdürt körmăkiñiz** ugrınta tăñrim anın tăgi yarlıkadıñız ărtiñü arınmak süzülmăkkă uluş uluđı tăñrimă uçsuz kıdıgsız ătözünüz üzä birkäyă yămă uđık akşar sözläyü yarlıkamatin alku tetselar terin kuvraklarıñızını yănă nomlug yağmurın barçanı toşgurur tükätür siz tăñrim siz körü yarlıkap tınlıg tetmăniñ bălgülărin alku uđurın barçanı yok kurug tep bilig ök inçip alp ağır adalıg açıđ ämgăklărintin yănă ürüg uzatı ara kirü yarlıkap umug ınag bolur siz (3278-3284) *“siz bir lezzetli olduđunu farklı farklı görmeniz sebebiyle tanrım onun gibi buyurdunuz çokca temizlenmeye uçsuz bucaksız vücudunuz ile topluluklarınızı yine yağmur ile tamamını doldurur tamamlarsanız tanrım siz görerek buyurur canlı denilenin belirtilerini bütün sebebin tamamını yokluk ve boşluk diye bilgi şöyle çok büyük tehlikeli acı ve ızdıraplardan yine daima sürekli arda girip buyurup umut olursunuz ızdırap ve huzur da daimi ve geçici açıklamalarınızdan dolayı ayırıp okursunuz.”*

kayular ol beş tep teşär inçä kaltı äñilki azlı övkăli nizvanılarıđ kăvmăkkă tayanıp ekinti kăntü ençin măñisin tilămătin ătözlărin isig özlărin äsirkămămăkkă tayanıp üçünç ämgăkkă tuşdukta öñrä ađunţaki kılınçlarıđ sakınıp sărgăli săringăli umakka tayanıp törtünç tınlıglar äđgüsin bütürgălir üçün äđgü ögli yarlıkançuçı köñül öritmăkkă tayanıp beşinç **tăriñtä tărin tugmaksız nom** taplagın bulmakka tayanıp bo ärür beş (0593-0604) *“...beşincisi derin doğmatan öğreti tahammülünü bulmaya dayanmaktır.”*

2.12.2.4. İsim-Fiil Grubu İçerisinde Yer Alan Edat Grubu

İsim-fiil grubu tezimizde edat grubu içerisinde sadece bir yerde karşımıza çıkmaktadır.

inçä kaltı altun tilgănlıg çakravart elig hanlarıñ alp är ärdinisi tört törlüg süülüg kuvragın nătăđ öz ärkinçä tapınça ävirăr ärsăr ançulayu yămă bodısatavlar bo köñül küçi üzä arıđ süzök burhanlar uluşın eţmăkiđ tuyunup ol tuyunmakları küçintä **ötrü yinçürmăk** adırtlamaklıđ küçin bışrunmak ögrătinmăklig küçin bo eki törlüg küç

küsün üzä ärkinçä tapınça tınlıglarka asıg tusu kılmakın küçänürlär küçlänürlär (0299-0309) “...bu gönül sayesinde temiz buddhalar alanını süslemeyi anlayıp o anlamaları sayesinde saygı ve ayırma gücünden sonra öğrenme gücü ile bu iki...”

2.12.3. Cümledeki Görevine Göre İsim-Fiil Grubu

2.12.3.1. İsim-Fiil Grubunun Cümle İçerisinde Yükleme Görevi ile Kullanılması

İsim-fiil grubu tezimizde bazen yükleme görevinde kullanılmaktadır.

altun önlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitigdä **arig yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tægziñç** (0004-0009) “altın renkli, parlak ışıltılı, en yüce öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında **temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.**”

kop törlüg tapıgın uğugın ägsüksüz kargäksiz tapınmak uğunmak **agir ayag kılmak ärür** (1186-1187) “her türlü saygıyla eksiksiz, gereği kadar **tapınmak, hürmet etmektir.**”

nom tözin arıtmak ärsär kaltı ol çınzu tegmä çın kertü arıg süzök köñül tözin örttäçi köşitdäçi kirikdä[çi] nizvanılıg kkiriläri **tarkarmak ketärmäk ärür** (1054-1059) “...ihtiraslı kirleri **yok etmek, gidermektir.**”

2.12.3.2. İsim-Fiil Grubunun Zarf Tümleci İçerisinde Yer Alması

İsim-fiil grubu tezimizde zarf tümleci içerisinde yer almaktadır.

ançulayu ok **yänä tuyunmakta öñi** bodi tegmä tuyunmak köñül yämä bultukmaz (0054-0056) “böylece **yine uyanmaktan başka bodhi denilen uyanma, aydınlanma gönlü de bulunmaz.**”

buyanlı **bilgä biligli yorıklarıg tüpükdürmökkä tayanıp** bütmiş bışmış bilgä bilig paramitig bütürmäk (2632-2635) “**erdem ve bilgi eylemlerini araştırmaya dayanıp muhteşem tamamlanmış bilgi paramitasını elde etmek budur.**”

abižek kılmaklıg törö üzä **burhanlar sanıga kirmökkä tayanıp** bütmiş bışmış bilgä bilig paramitig bütürmäk bo tetir (2658-2661) “**abhişeka yapma töreni ile buddhalar düşüncesine girmeye dayanıp muhteşem tamamlanmış bilgi paramitasını elde etmek budur.**”

2.12.3.3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı İçerisinde Yer Alması

İsim-fiil grubu tezimizde yer tamlayıcısı olarak az rastlamaktayız.

alp katıg ämgäklig yorıklarda yorigalı ermämäk yämä kayu ärür tep tesär alp katıg ämgäklig yorıklarda yorigalı ermämäk ärsär üç asanke içindäki alp kılguluk açıg ämgäklig çatıklıg işlärig işlägäli turıtılmamak tukıgılanmamak ärür (0826-0833) “zor sert ızdıraplı düşünceleri yapmamak için var olmamak da hangileridir diye sorsa zor sert ızdıraplı düşünceleri yapmamak için var olmamak ise üç asanke içinde zor bulunacak ızdıraplı jatakalı işleri yapmak için durdurmamaktır.”

ol beş tep tesär inçä kaltı äñilki alku tınlıglarını taplaglarını nizvanılarnı köñüldäki yorıkların adırtların ötgürü bilmäkkä ukmakka tayanıp ekinti ülgüşüz sansız yöründäk başlaglıg nomlarıg adırtlıg ukmakka tayanıp üçünç ulug ädgü ögli köñültä **ulug yarlıkançuçı köñültä ulug dyanta kirmäk önmäktä** ärksinmäklärinä tayanıp törtünç kamağ paramitlarıg toşgurmakka tükätmäklig küsüşkä tayanıp beşinç burhanlar nomın kalısız bilmäk ukmaklıg küsüşkä tayanıp bo ärür beş (1386-1400) “o beş hangileridir diye sorsa birincisi bütün canlıların mutluluk ve ihtiraslarının gönüldeki eylemlerinin farklarını nüfuz ederek bilmeye anlamaya dayanmak, ikincisi sayısız tedavi edici, düzeltici, iyileştirici bütün öğretileri farklı anlamaya dayanmak, üçüncüsü büyük iyi düşünen gönülde, **büyük merhametli gönülde büyük dhyanada girme çıkma** egemenliğine dayanmak, dördüncüsü bütün paramitaları gözlemeleme araştırma isteğine dayanmak, beşincisi buddhaların öğretisini eksiksiz bilme anlama isteğine dayanmak beş budur.”

2.12.3.4. İsim-Fiil Grubunun Nesne İçerisinde Yer Alması

İsim-fiil grubu tezimizde nesne olarak yer almaktadır.

bodi tegmä tuyunmak köñül ärsär öñrä ärtmiş üdki ärmäz (0075-0076) “*bodhi* denilen aydınlanmış gönül ise geçmiş zamanda değildir.”

anın antağ bularlar anı için ol çın kertü töz bilgä biligtä tuyunmak bultukmaz (0086-0088) “*onun için o doğru ve gerçek esas bilgisinde aydınlanma bulunmaz.*”

alku ädgü nomlarıg tolu tükäl kılmak yämä kayu ärür tep tesär **alku ädgü nomlar ärsär** eki törlüg tetär (0564-0566) “...*bütün iyi öğretiler ise iki türdür.*”

2.13. Zarf-Fiil Grubu

“Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” (Karahana, 2014: 54). Fiili zarf-fiil halinde bulunan cümlerdir. Grubun oluşması için bu unsurlardan en az birinin, zarf-fiil halindeki fiille birlikte bulunması gerekir. Zarf-fiil grupları cümlede zarf olarak esas fiili niteler.

2.13.1. Zarf-Fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grubu

2.13.1.1. “-ıp,-ip,-up,-üp” Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grubu

bo muntag bultukmaksız üçün ötrü ol tözünlär kutluglar alku amrılmış turulmuş nomlar içintä **örügin amılın ornanıp** bo örügin amılın ornanmakta tayaklığın ötrü tolp kamag äđgü äđrämläriğ äđgü yıldızarığ barçanı tüzü tükäti öritgäli tugurgalı uyurlar (0096-0102) “böyle bulunmadığı için sonra o asiller, kutlular, sakinleşme yöntemleri içinde sakinlik ve *sessizlikle yerleşip* bu sakinlikle yerleşin...”

inçä kaltı yetinçsiz yetiz yağız yer alku ädlärin nätäğ bütürür tutar ärsär ançulayu yämä bodisatavlar bo köñül küçi ugrunta burhanlar yarlığı çahşaput törönüñ asıglığın **äđgülgün tuyunup** ol tuyunmakları küçintä säkiz törlüg öñi buzulmak atlıg yığınmak tözlüg çahşaputug üç törlüg äđgü nomlarğa tutulmak atlıg nom tözlüg çahşaputıg üküş törlüg asıg tusu kılmak atlıg adınaguka äđgülgü tözlüg çahşaputıg bo üç törlüg çahşaputlarığ ürüg uzatı bäk katıg yazınçsızın arıg küzätürlär tutarlar (0142-0155) “...bodhasattvalar bu gönül sayesinde buddhalar hükmü olan siksapada kanununun *faydasını ve güzelliğini anlayarak* ve o anlamları sayesinde sekiz türlü...”

inçä kaltı ulug küçlüg korkınçsızka tãgmiş kesari atlıg arslanlar hanı nätäğ korkınçsızın aymançsızın köni yoriyur ärsär ançulayu yämä bodisatavlar bo köñül küçi üzä särinmäknij **yeğın ağrokın tuyunup** ol tuyunmakları küçintä ämgätmäkin ukmak atlıg särinmäkin ämgäkin kötürmək atlıg särinmäkin nom kertüsin adırtlamak atlıg särinmäkin bo üç törlüg särinmäklärin ürüg uzatı särärlär särinürlär (0164-0175) “...bodhisattvalar bu gönü sayesinde tahammülün *üstünlüğünü ve farkını anlayıp o anlayışları sayesinde...*”

inçä kaltı altun tilgänlig çakravart elig hanlarınij alp är ärdinisi tört törlüg süülüg kuvragın nätäğ öz ärkinçä tapınça ävirär ärsär ançulayu yämä bodisatavlar bo köñül küçi üzä arıg süzök burhanlar **uluşın eđmäkiğ tuyunup** ol tuyunmakları küçintä ötrü

yiñürmāk adırtlamaklıg küçin bışrunmak ögrätinmäklig küçin bo eki törlüg küç küsün üzä ärkinçä tapınça tınlıglarka asıg tusu kılmakın küçänürlär küçlänürlär (0299-0309) “...bu gönül sayesinde temiz buddhalar **alanını süslemeyi anlayıp o anlamları sayesinde saygı ve ayırma gücü ve öğrenme gücü ile bu iki...**”

2.13.1.2. “-ınca,-ince” Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grubu

inçä kaltı altun tilgänlig çakravart elig hanlarınıñ alp är ärdinisi tört törlüg süülüg kuvragın nätäg **öz ärkinçä tapınça** ävirär ärsär ançulayu yämä bodisatavlar bo köñül küçi üzä arıg süzök burhanlar uluşın etmäklig tuyunup ol tuyunmakları küçintä ötrü yiñürmāk adırtlamaklıg küçin bışrunmak ögrätinmäklig küçin bo eki törlüg küç küsün üzä ärkinçä tapınça tınlıglarka asıg tusu kılmakın küçänürlär küçlänürlär (0299-0309) “eğer altın tekerlekli cakravarti hükümdarın komutanının dört türlü orda topluluğunu nasıl **kendi gücünce** istediği gibi arzuladığı gibi çevirirse...”

ol erinçämäkläri küçintä ötrü yok çıgay ängäkin ängändäçi **tınlıglarka tapınça küsüşinçä** äd tavar buşı berürlär (0377-0380) “o acımaları sayesinde fakirlik ızdırabıyla sıkıntı çeken **canlılara korkusuz gönül sadakası verirler.**”

buyanlarıg **ädgülärig tükätmäginçä** enç bolmamakka tayanıp yämä kayu ärür tep teşär buyanlar ärsär buyan ädgü kılınçlıg yeväglär ärür (0802-0805) “sevap ve **iyilikleri tamamlanmayınca huzurlu olmamaya dayanmak yine hangileridir diye sorsa sevaplar ise iyi amelli süslerdir.**”

tükätmäginçä enç bolmamak ärsär kaltı **bo eki törlüg yeväglärig toşgurmaginçä tükätmäginçä** burhan kutın küsätäçi tözünlärniñ köñülläri enç bolmamak ärür (0806-0811) “tamamlayıp huzurlu olmamak ise **bu iki türlü süsleri doldurmayarak tamamlayarak buddha saadetinin isteyecek...**”

2.13.1.3. “-galı,-geli” Ekleri ile Kurulan Zarf-Fiil Grubu

inçip bodisatavlar bo muntag yañın bo eki törlüg **yeväglärig toşgurgalı tükätgäli** ürüg uzatı kántü köñülläri birlä sünüşüp turmağuk yavlak ayıg nomlarıg turgurmagalı turu tükätmiş ärsär öçürgäli amırtgurgalı turmaduk ädgü nomlarıg yañırtı turgurgalı turu tükätmiş ärsär üklitgäli asgalı tavrannurlar katıglannurlar bo ärür (0807-0820) “şöyle bodhisattvalar böyle bu şekilde bu iki türlü **süsleri doldurmak ve tamamlamak için daima kendi gönülleri ile savaşıp...**”

üçünç alp katig **ämğäklig yorıklarta yorigalı** ermämäkkä tayanıp katıgılanmak paramıtıg nätägin bütürürlär (0823-0826) “*üçüncüsü zor ve sert ızdıraplı düşünceleri yapmamak için var olmamaya dayanarak tahammül etmek paramitasını nasıl elde ederler.*”

inçip bodisatavlar bo muntag yañın tınlıglar ämgäkin körü umatın ulug yarlıkançuçı köñülläri üzä **asıg tusu kılğalı** tüü törlüg ağrok ağrok iş küđöklärdä armaksızın sönmäksizin yiti kınıg katıgılanmakın tavrıanurlar katıgılanurlar bo ärür (0859-0866) “*şöyle ki bodhisattvalar böyle bu şekilde canlılar ızdırabını göremeden büyük merhametli gönülleri ile fayda sağlamak için türlü türlü ayrı ayrı iş güçlerde...*”

2.14. Birleşik Fiil

Bir isim soylu fiil ile bir yardımcı fiilin veya zarf-fiil halindeki bir esas fiille bir yardımcı fiilin oluşturduğu kelime grubudur.

M. Ergin, Birleşik-fiili: “ Birleşik fiil bir yardımcı fiille bir İsmın veya fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur. İsim veya fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra getirilir.” (Ergin, 2009: 386) şeklinde açıklayan Ergin; birleşik fiilleri, tanımlamadan da anlaşılacağı üzere yardımcı fiilin önündeki unsurun isim veya fiil olmasına göre ikiye ayırır. İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiler grubuna kabul et-, hasta ol-, yapmış bulun- vb.örnekleri veren Ergin, ikinci gruptaki fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiillerin önündeki unsurun bir zarf-fiil eki aldığını ifade eder ve ayrıca: “Asıl mânâ gerundium fiilinin mânâsıdır. Yardımcı fiiller mânâları ile değil, sadece yardımcı fiil fonksiyonu ile çekim unsuru olarak vazife görürler.” olarak ekler. (Ergin, 2009: 386).

Hacıeminoğlu birleşik fiili güzel bir şekilde özetler: “O halde bir isimle bir fiil birleştiğinde terkip yeni bir mana kazanıyorsa, yani burada mecazi mana teşekkül etmişse, birleşik fiildir.” (Hacıeminoğlu, 1972: 300)

2.14.1. İsim Unsuru + Yardımcı Fiil ile Kurulanlar Birleşik Fiil Öbekleri

Birleşik fiiller bir isim unsuru artı ona ek bir yardımcı fiil ile kurulurlar. Tezimizde isim unsuru ile kurulan yardımcı fiiller:

2.1.14.1.1. Yardımcı Fiili “kıl-“ Olan Birleşik Fiiller

bo eki törlüg yollarka barguluk ädgü kılınçlarıg **käntü özläri yämä kılurlar yänä adın adınaguka yämä kıldururlar** (0508-0511) “*bu iki türlü yola varacak iyi eylemleri kendileri de yaparlar, başkasına da yaptırurlar.*”

birök antag ärsär aşnukı ekigüni tüz aıları üzä atıp kenki ekigüni nägülük ulug dyan tep dyan at üzä körkitip tep tesär aşnukı ekägü üzä bodisatavlar tınlıgıg **enç mänilig kılurlar** üçün kenki ekigüsi üzä ögirtürüp sävintürüp üç agu nizvanıgıg tarkarıp ulug **asıg tusu kılurlar** (1620-1629) “*öyle ise önceki ikisini düz adları ile adlandırıp sonraki ikisini nasıl büyük dhyana diye dhyana ad üzerine gösterir diye sorsa önceki ikisi ile bodhisattvalar canlıları mutlu huzurlu yaptıkları için sonra ikisi ile sevindirip üç zehirli ihtirasları yok edip büyük fayda sağlarlar.*”

ol ulug yarlıkançuçı köñülläri küçintä dört tugum beş azun tınlıg oğlanın bir yañlıg ogşayu amrayu sansarta ok yorıp **asıg tusu kılurlar** (2593-2597) “*o büyük merhametli gönülleri sayesinde dört doğum, beş hayat biçimi canlı çocuklarını bir gibi sevip samsarada yürüyüp fayda sağlarlar.*”

igid yañlık sakınçlarıg tuyunmaktın ötgürü bilgüklükli biltäçi bälgülärig ekägüni tarkarmakları üzä bilgä biligig bütürü köñüllärin ädgükä ayıgka ilintürmätin yapşırturmatın adkaksızın ap arıg süpsüzök **tüp tüz kılurlar** (2241-2248) “*...iyiye ve kötüye bağlamadan yapıştırmadan bağısız temiz, tertemiz, dümdüz ederler.*”

inçip bodisatavlar bo dört törlüg yavlak yollarka barguluk ayıg kılınçlarıg **käntü özläri kılmazlar yänä adınaguka yämä ayıp kıldurmazlar** (0499-0503) “*şöyle bodhisattvalar bu dört türlü kötü yola varacak kötü eylemleri kendileri yapmazlar.*”

2.1.14.1.2. Yardımcı Fiili “bol-“ Olan Birleşik Fiiller

üçünç agılıklarnıñ bölöklärniñ adırtın bilmäk üzä kalısız bil(mäk ukmak an)tag ol tep tesär inçä kaltı üç agılıklar içindäki sudur agılıklı eki yegirmi bölöklär içintäki **sudur bölöklär bolar** ekägüni bir kamaglıg bälgü üzä adırtılıg bilmäk ukmak ärür (1767-1774) “*...on iki bölüm içindeki sutra bölümünden oluşan bunların ikisini bir bütün olarak ayrıca bilmek ve anlamaktır.*”

ekägüni tüz yoritmak ärsär **kaltı bolar** ekägüni tüz bışrunmak ärür (2159-2160) “*ikisini düz olarak uygulamak ise bunların ikisini düz olarak öğrenmektir.*”

anın kim kayu tınlıglar bo no ärdinigi tutsarlar täginsärlär ol yalañuklar ötrü alku burhanlarka **utlı sävinç täginmiş bolgaylar** täñrim tep ötündi (3321-3325) *“onu hangi canlı bu öğreti cevherini ezberlese, ulaşa o insanlar sonra bütün buddhalara **ödül ve sevinç ulaşmış olacak tanrım diye söylendi.**”*

siz bir tatılıgı ärtükin adırt üdürt körmäkiniz ugrında täñrim anın tägi yarlıkadıñız ärtinü arınmak süzülmäkkä uluş uluğı täñrimä uçsuz kıdıgsız ätözünüz üzä birkäyä yämä užik akşar sözläyü yarlıkamatın alku tetselar terin kuvraklarıñızın yänä nomlug yagmurın barçanı toşgurur tükätür siz täñrim siz körü yarlıkap tınlıg tetmäniñ bälgülärin alku ugurın barçanı yok kurug tep bilig ök inçip alp ağır adalıg açığı ämgäklärintin yänä ürüg uzatı ara kirü yarlıkap **umug mag bolur** siz (3278-3284) *“siz bir lezzetli olduğunu farklı farklı görmeniz sebebiyle tanrım onun gibi buyurdunuz çokca temizlenmeye uçsuz bucaksız vücudunuz ile topluluklarınızı yine yağmur ile tamamını doldurur tamamlarsanız tanrım siz görerek buyurur canlı denilenin belirtilerini bütün sebebin tamamını yokluk ve boşluk diye bilgi şöyle çok büyük tehlikeli acı ve ızdıraplardan yine daima sürekli arda girip buyurup umut olursunuz ızdırap ve huzur da daimi ve geçici açıklamalarınızdan dolayı ayırıp **okursunuz.**”*

nä üçün tüz bışrunur tep tesär birök bodisatavlar yalañuz dyanıg ok bışrunup inçip bilgä biligig bışrunmasar ötrü köñülläri çökär batar **ärinçän ärmagü bolur** (2161-2165) *“niçin düz öğrenirler diye sorsa eğer bodhisattvalar sadece dhyanaayı öğrenip bilgiyi öğrenmese sonra gönülleri, zihinleriçöker, batar **üşengeç tembel olur.**”*

2.1.14.1.3. Yardımcı Fiili “et-“ Olan Birleşik Fiiller

avayanaşanpraştiti atlıg yanmaksızta turmuş beşinç orontakı bodisatavlarka körü kanınçsız körklä kız ärdinisi tolpa ätözün üküş törlüg ärdinilig **yevig tizigläär üzä etip** yaratıp töpösintä yänä hualıg didim kädmişläri közünür (2760-2767) *“avayanaşanpraştiti adlı dönülmeyende durmuş beşinci yerdeki bodhisattvalara doyulmayan güzellikteki, muhteşem kız cevheri, bütün vücudunu çeşitli değerdeki **gerdanlıklar ile süslemiş, başlarına yine çiçekli taç giydikleri tezahür eder.**”*

2.14.2. Fiil + Yardımcı Fiil ile Kurulanlar Birleşik Fiil Öbekleri

Birleşik fiiller bir fiil unsuru artı ona ek bir yardımcı fiil ile kurulurlar. Tezimizde fiil unsuru ile kurulan yardımcı fiiller:

2.14.2.1. Yardımcı Fiili “bol-“ Olan Birleşik Fiil Öbeği

anın kim kayu tınlıklar bo no ärdinig tutsarlar täginsärlär ol yalañuklar ötrü alku burhanlarka utlı sävinç **täginmiş bolgaylar** täñrim tep ötündi (3321-3325) “*onu hangi canlı bu öğreti cevherini ezberlese, ulaşa o insanlar sonra bütün buddhalara ödül ve sevinç **ulaşmış olacak** tanrım diye seslendi.*”

2.14.3. Modal Saygı Fiilleri ile Kurulan Birleşik Fiiller

“Bazı yardımcı fiiller, esas anlamlarını koruyarak ana fiildeki işi, oluşu farklı yönlerden bildirirler. Bu tarz yardımcı fiiller, ana fiilin anlamında yahut iç zamansal özelliğinde bir değişikliğe yol açmazlar. Yabancı dillerde modal verbs, Modalverben olarak da geçen bu fiilleri Gabain Modal Yardımcı Fiiller olarak adlandırmıştır.” (Ersan, 2015: 90).

Gabain’ın açıklamasına göre “Modal yardımcı fiillerin bir alt bölümü modal saygı fiilleridir” (Gabain, 2007: 90). Gabain’ın ünlü zarf-fiil eki ile oluşturulduğunu belirttiği Eski Uygur Türkçesinden iki örnekle açıkladığı modal saygı fiilleri, Altun Yaruk’ta geniş bir yer kaplamaktadır. Altun Yaruk adlı eserde modal saygı fiillerinin sayısı, eserin konusundan ötürü oldukça fazladır.

2.14.3.1. yarlıka-

yarlıka- fiili Altun Yaruk’ta çok kullanılan sözcükler arasındadır. Metnin içeriği dolayısıyla, Buda’nın ağzından çıkan ya da Buda’ya yöneltilen neredeyse her cümlede esas fiile bu yardımcı fiil eklenmiştir. Bu fiilin sözlük anlamı Caferoğlu’nda “1. Buyurmak, vaaz vermek, öğüt vermek, haşmetle yapmak, 2. İltifat etmek, şefkat göstermek” (Caferoğlu, 2011: 287) şeklinde verilmiştir. yarlıka- fiili, eklendiği ana fiilin haşmetle, hürmetle yapıldığını belirtir ve saygı amacıyla kullanılmaktadır. Aşağıdaki örneklerde bu yardımcı fiilin geçtiği kullanımlar verilmiştir.

bo darani nomug öñrä ärtmiş üdki eki gañ ügüzdäki kum sanınça burhanlar ekinti orontakı bodisatavlarıg küyü küzätü tutgalı **nomlayu yarlıkadılar** (3080-3083) “*bu dharani öğretiyi geçmiş zamanda ki iki gañj nehrindeki kum sayısınca buddhalar ikinci yerdeki bodhisattvaları gözetip ezberleyip **açıklayarak buyururlar.***”

bo darani nomug öñrä ärtmiş üdki tört gañ ügüzdäki kum sanınça burhanlar törtünç orontakı bodisatavlarıg küyü küzätü tutgalı **nomlayu yarlıkadılar** (3115-3120) “*...bodhisattvaları gözetip ezberleyip **açıklayarak buyururlar.***”

onunç oronug unitmaksız bulur **tep yarlıkadı** (3227-3228) “*onuncu yeri unutmaksızın bulurlar diye açıkladı.*”

siz bir tatıglıg irtükin adırt üdürt körmäkiniz ugrınta tñrım anın tñgi yarlıkadıñız irtinü arınmak süzülmäkkä uluş ulugı tñrımä uçsuz kıdıgsız atözünüz üzä birkäyä yämä užik akşar sözläyü yarlıkamatın alku tetselar terin kuvraklarıñızın yänä nomlug yagmurın barçanı toşgurur tükätür siz tñrım siz **körü yarlıkap** tınlıg tetmäniñ bälgülärin alku ugurın barçanı yok kurug tep bilig ök inçip alp ağır adalıg açığ ämgäklärintin yänä ürüg uzatı ara **kirü yarlıkap** umug inag bolur siz (3278-3284) “*siz bir lezzetli olduğunu farklı farklı görmeniz sebebiyle tanrım onun gibi buyurdunuz çokca temizlenmeye uçsuz bucaksız vücudunuz ile topluluklarınızı yine yağmur ile tamamını doldurur tamamlarsanız tanrım siz görerek buyurur canlı denilenin belirtilerini bütün sebebin tamamını yokluk ve boşluk diye bilgi şöyle çok büyük tehlikeli acı ve ızdıraplardan yine daima sürekli arda girip buyurup umut olursunuz ızdırap ve huzur da daimi ve geçici açıklamalarınızdan **dolayı ayırıp okursunuz.***”

2.14.3.2. yükün-

Secde etme anlamının yanında yüceltme, hürmet etme, saygı gösterme anlamlarını da içeren bu fiil, Altun Yaruk'ta daha çok secde et- anlamında kullanılmıştır. Metinde yükün- fiili oldukça fazla kullanılmıştır, fakat bu fiil basit bir yapı ile karşımıza çıkmaktadır. Yalnızca aşağıdaki örnekte birleşik yapı oluşturmaktadır.

ol üdüñ ulug ärklig äzrua tñri ötrü kántü olormış orontın örü turup bertin sıñar on äñnindäki tonın açınıp on tizin çökitiş ayasın kavşurup ağır ayamakın töpösün yerkä tægürüp tñri tñrisi burhan adakınta **yinçürü töpön yükünüp** tñri tñrisi burhanka inçä tep ötündi (3303-3312) “*o zaman büyük güçlü brahma tanrı kendi oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp sağ dizi ile çöküp ellerini kavuşturup büyük saygı ile ellerini yere değdirip tanrılar tanrısı buddha ayağına **saygıyla başını eğip** tanrılar tanrısı buddhaya şöyle söyledi.*”

tükäl bilgä tñri tñrisi burhan munçulayu nomlayu yarlıkadukta ötrü ol üdüñ sinkanımtaprabangkarı atlıg bodisatav bo muntag sakınu sözläyü yetinçsiz tütrüm tärin yörgülüğ nomlug yarlıgıg äşidü teginip ötrü olormış oronıntın örü turup bertin sıñar on äñnindäki tonın açınıp on tizin çökitiş ayasın kavşurup ağır ayamakın töpösün yerkä tægürüp tñri tñrisi burhan adakınta **yinçürü töpön yükünüp** şlok takşutın inçä

tep ötündi (3229-3242) *“muhteşem bilgili tanrılar tanrısı buddha böyle açıklayıp buyurduktan sonra o zaman sinkanimitaprabangkarı adlı bodhisattva böyle düşünüp söyleyip ulaşılmaz derin tefsirli öğretili hükmü işiterek sonra oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp sağ dizi ile çöküp ellerini kavuşturup saygı ile başını yere değdirip tanrılar tanrısı buddha **ayağına saygıyla başını eğip** şiiri şöyle okudu.”*

ol üdün ol oronta ärigmä täñriđäm ulug terin kuvrag kamagun öz öz oronlarıntın örü turup täñri täñrisi burhan ağakınta töpöläri üzä **yinçürü töpön yükünüp** ötrü täñri täñrisi burhanka inçä tep ötündilär (3436-3443) *“o zaman o yerde erişen ilahi büyük derin topluluğun hepsi kendi yerlerinden kalkıp tanrılar tanrısı buddha **ayağına saygıyla başını eğip** tanrılar tanrısı buddhaya şöyle söyledi.”*

2.14.3.3. ötün-

Gabain'ın (2007: 90) modal saygı fiilleri başlığı altında verdiği örneklerde de yer alan ötün- fiilinin anlamları arasında Caferoğlu (2011: 155) ‘küçüğün büyüğe hitabı’ anlamını da vermiştir. Yukarıda sözü geçen diğer modal saygı fiilleri gibi, ötün-fiili de yardımcı fiil olarak eklendiği fiilin saygıyla yapıldığını tasvirlemiştir. Metinde rastlanılan örnekler şu şekildedir:

ol üdün ol oronta ärigmä täñriđäm ulug terin kuvrag kamagun öz öz oronlarıntın örü turup täñri täñrisi burhan ağakınta töpöläri üzä yinçürü töpön yükünüp ötrü täñri täñrisi burhanka inçä **tep ötündilär** (3436-3443) *“o zaman o yerde erişen ilahi büyük derin topluluğun hepsi kendi yerlerinden kalkıp tanrılar tanrısı buddha **ayağına saygıyla başını eğip** tanrılar tanrısı buddhaya **şöyle söyledi.**”*

anın kim kayu tınlıglar bo no ärdiniğ tutsarlar täğinsärlär ol yalañuklar ötrü alku burhanlarka utlı sävinç täğınmiş bolgaylar täñrim **tep ötündi** (3321-3325) *“onu hangi canlı bu öğretini cevherini ezberlese, ulaşırsa o insanlar sonra bütün buddhalara ödül ve sevinç ulaşmış olacak tanrım **diye söylendi.**”*

antag arıp atı kötrülmiş täñrim siz yänä näçökin ol bodi tegmä tuyunmak köñül üzä alku nomlarınñ täriñtä täriñ yörüglärin bilgäli ukgalı uduñuz äрки täñrim **tep ötündi** (0041-0045) *“böyle ayırıp adı yüceltilmiş tanrım siz nasıl o bodhi denilen uyanmış gönüldeki bütün öğretilerin derin açıklamalarını bilip anlayabildiniz ki tanrım **diye söyledi.**”*

2.15. Sıfat-Fiil Grubu

Bir sıfat-fiil ve bu sıfat-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime gruplarına sıfat-fiil grubu denir. Sıfat-fiil cümlede vurgu görevindedir ve sonda bulunur. Zeynep Korkmaz sıfat-fiilleri: “sıfat-fiillerin başlıca özellikleri bunların birer fiil şekli oldukları, yapılarında hareket ve zaman kavramı bulunduğu, geçici birer hareket adı kurdukları, sıfat ve ad gibi kullanıldıkları ve ad çekimi ekleriyle çekime girebildikleri; bu niteliklerinin bir sonucu olarak da hem adlaşma hem de fiilleşme yeteneklerine sahip oldukları biçiminde özetlenebilir.” bu şekilde tanımlar. (Korkmaz, 2003: 189).

“Türkiye Türkçesinde yer alan sıfat-fiil ekleri ve bunların taşıdığı zaman kavramı konusunda araştırmacılarımız arasında küçük bazı hususlar dışında pek farklılık yoktur. Be eklerin belirttikleri zaman genellikle “geniş zaman, geçmiş zaman ve gelecek zaman”dır.” (Demirbilek: 23).

2.15.1. Sıfat-Fiil Ekleri ile Kurulan Sıfat-Fiil Grupları

2.15.1.1. dAÇI (-daçı / -deçi) Ekli

inçip bodisatavlar bo muntag yañın kântü ätözlärin isig özläri üzäki azlanmakın tutyaklanmakın **özlärini örlätdäçi** bulgadaçılarka övkälämäkin kakımakın basmakları küçsirätmäkläri üzä ötrü öztä örükilärniñ basınçın ayınçın öztä koçıkılarnıñ toçın uçuzın ayıg ögli yağılarnıñ örlätmäkin ämgätmäkin kop uğun anşız käd särärlär särinürlär bo ärür (0614-0624) “*şöyle bodhisattvalar bu şekilde kendi vücutlarını ve özlərini arzulamay ve bağlanmayı kendilerini ...*”

inçip bodisatavlar bo muntag yañın bo **bo täriñ nomlarnıñ yañın osuğın okıtdaçı körkitdäçi** birär şlok birär paçak nomlarıg äşidgäli bolguları üçün atların yañaların altunların kümüşlärin ädlärin tavarların ärdinilärin yinçülärin kântlärin suzakların balıkların uluşların tol el uluşların isig özlärinjä tägi tıdıp ıdalap burhanlar yarlıgı ıdok bo nom ärdiniñ äşidgäli bolup ötrü ol nomtakı yarlıgça bilgä bilig içintä bışrunurlar ögrätinürlär bo ärür (1212-1226) “*şöyle bodhisattvalar böyle bu şekilde bu derin öğretilerin benzerini okutacak gösterecek bir mısra...*”

körmäk bışrunmak eki törlüg yolları üzä tarıkguluk nizvanılarig tärk tavrak tarkarmak yämä kayu ärür tep tesär körmäk yol ärsär kaltı birök näçädä ağkanguluk ağkangularta ağırsız körtäçi bilgä bilig üzä arıtı ilinçsiz bolup bo ağrok ağrok başlıg

savlıg bälgölärig ağkanmaktın çın kertü yintäm köñültä ağkanmaktın ök turup orn<a>nıp ağkandaçılı adkanguluklı eki törlüg bälgölärtin öñi üdrülüp **çınžu tegmä ärtüktäg tözüg ukdaçı** kayu akıgsız bilgä bilig ärsär körmäk yol (1274-1288) “...*chen ju denilen öylesine esası anlayacak her hangi akmayan bilgi ise görme yolu odur.*”

2.15.1.2. gII (-gı / -gli) Ekli

antag ol antag ol tözünlär oğlıya kaltı sän ötünmiş tag inçip bo bodi tegmä tuyunmak köñülüg **sukançig tatıglıg** inçgä nomnuñ işi küdöki etmäki yaratmakı alku barça bultukmaz (0049-0054) “*şu sebebledir şöyledir ey asiller oğlu senin sorduğun gibi öyle bu bodhi denilen uyanma gönli **tatlı, ince öğretinin** işi gücü, yaratılması, tamıyla bulunmaz.*”

inçä kaltı kim ärsär bir kişi ärdinin eñiglig **törtün yıñak kapıglıg** tapguluk äsrinü ärdinilig kalık içintä olorup tört yıñaktınkı kapıgların tın kirmiş sogık äsinlär üzä nätäg sogınur mänjiläyür ilinçüläyür ärsär ançulayu yämä bodisatavlar bo köñül küçi üzä dyannıñ sukançig tatıglıg tärin tözin tuyunup ol tuyunmakları küçintä çökmäkig kurgurmakıg bälgükä azlanmakıg öñi ketärip örügün amılın ärmäk atlıg dyanıg alku küü kälig ädrämlärig bälgürtdäçi küü kälig ädrämin tartdaçı atlıg dyanıg adınagunuñ aç kız ig kägäntä ulatı adalarıg ämgäklärig tarkardaçı enç mänjilig kılmak atlıg dyanıg bo üç törlüg ağrokka tükällig dyanıg uzun turkaru ärmäksizin ärinüksüzün bışrunurlar ögrätinürlär (0204-0223) “*eğer bir kişi cevher ile süslü **dört tarafta kapısı** bulunan farklı mücevherlerle süslü saray...*”

inçip bodisatavlar bo muntağayanın kkirsiz arıg akıgsız bilgä biligig küsämäkläri üzä alkuka atkanguluk töztä yänä adınlar tayakıña turmış **töznüñ kkirliġ akıglıg** bölökintä tutulmuş (0422-0427) “...*başkasına dayanmış **tözün kirli akıcı** bölümünde tutulmuş.*”

2.15.1.3. gU (-gu / -gü / -ku / -kü) Ekli

inçip bodisatavlar bo tört törlüg yavlak yollarka barguluk ayıg kılınçlarıg kántü özläri kılmazlar **yänä adınaguka** yämä ayıp kıldurmazlar (0499-0503) “*şöyle bodhisattvalar bu dört türlü kötü yola varacak kötü eylemleri kendileri **yine başkasına** yapmazlar.*”

törtünç tıltagın bilmäk üzä kalısız bilmäk ukmak nätäg ol tep tep tesär inçä kaltı üç agılıklarta sudur agılıkığ **az nizvanig tarkargu** ugrınta yarlıkayuk ol vinay agılıkığ övkä nizvanig öçürgü ugrınta yarlıkayuk ol abıdarım agılıkığ biligsiz biligig bogurgu ugrınta yarlıkayuk ol eki yegirmi bölöklärig eki yegirmi oronlarka yöründäk bolgu ugrınta yarlıkayuk ol tep tükäl bilmäk ukmak ärür (1796-1807) “*dördüncüsü sebebini bilmek eksiksiz bilmek anlamak nasıldır diye sorsa üç hazineden sutra hazinesi arzu ihtirasını terk etmek...*”

bo üç törlüg nomlar nä üçün ädgü yıltızlar tetirlär tep tesär **bo üçägü** ap yertinçülüg ap yertinçülügdä yeg ädgü (P) nomlarını tözi yıltızı tep tetirlär (1013-1018) “*bu üç türlü öğretiler niçin iyi köklerdir diye sorsa bu üçü hem dünyevi hem de doğaüstü iyi öğretilerin köküdür.*”

2.15.1.4. gUIUg (-gulug / -gülüg) Ekli

bodi tegmä tuyunmak köñülüg bulguluk bütürgülük tıltag kolti bo anı onunç bütmiş bışmış bilgä bilig üzä bodi tegmä tuyunmak köñülüg bulguluk bütürgülük tıltag bo tetir (0330-0332) “*bodhi denilen aydınlanma gönlünü bulacak ve inanacak sebep, bu onuncu inanmış, olgunlaşmış bilgi üzerine bodhi denilen aydınlanma gönlünü bulacak, inanacak sebeptir.*”

bodi tegmä tuyunmak köñülüg bulguluk bütürgülük bo ärür yetinç öñi al altag üzä bodi tegmä tuyunmak köñülüg bulguluk bütürgülük tıltag (0272-0275) “*bodhi denilen aydınlanma gönlünü bulacak, inanacak budur ki yedinci başka başka yöntem üzerine bodhi denilen aydınlanmış gönlü bulacak inanacak sebeptir.*”

bo sıg tükäk köñüllüg tınlıglarka säkiz yegirmi uguşlar **tözün nomlaguluk** ol tep munçu[lay]u adırtılıg bilmäk ukmak ärür (2428-2430) “*bu ahmak gönüllü canlılara on sekiz kök esasını açıklayacaktır diye böyle farklı bilip anlamaktır.*”

2.15.1.5. mAz (-maz / -mez) Ekli

anın antag bularlar anı üçün ol çın kertü töz bilgä biligtä **tuyunmak bultukmaz** (0086-0088) “*onun için o doğru ve gerçek esas bilgisinde aydınlanma bulunmaz.*”

antag ol antag ol tözünlär oğlıya kaltı sän ötünmiş tæg inçip bo bodi tegmä tuyunmak köñülüg sukançığ tatıglığ inçgä nomnuñ işi küdöki etmäki yaratmakı **alku barça bultukmaz** (0049-0054) “*şu sebepledir şöyledir ey asiller oğlu senin sorduğun*

gibi öyle bu bodhi denilen uyanma gönlü tatlı, ince öğretinin işi gücü, yaratılması, tamıyla bulunmaz.”

2.15.1.6. mİş (-mış / -miş) Ekli

anta ötrü sinhanımitaprabangarı atlıg bodisatav ülgüsüz kolti ärüş üküş kuvragı **birlä olormış** oronlarıntın örü turup (0011-0015) *“ondan sonra sinhanımitaprabangarı adlı bodhisatva sayısız pek çok topluluk **ile oturduğu** yerinden ayağa kalktı.”*

bodi tegmä tuyunmak köñülüg bulguluk bütürgülük tıltag kolti bo anı **onunç bütmiş bışmış** bilgä bilig üzä bodi tegmä tuyunmak köñülüg bulguluk bütürgülük tıltag bo tetir (0330-0332) *“bodhi denilen aydınlanma gönlünü bulacak ve inanacak sebep, bu **onuncu inanmış, olgunlaşmış** bilgi üzerine bodhi denilen aydınlanma gönlünü bulacak, inanacak sebeptir.”*

amtı bo nom başlağın kutlug gratırakut tag töpösintä **ukmış kargäk** (0010-0011) *“şimdi bu öğretinin başlangıcını kutsal gratırakut dağının **tepesinde anlamak gerekir.**”*

2.15.2. Sıfat-Fiil Grubu ile Kurulan Kelime Grupları

Sıfat-fiil grubu içerisinde kelime grupları yer alırlar. Tezimizde bu kelime grupları azdır. Bu kelime grupları:

2.15.2.1. Sıfat-Fiil Grubu İçerisinde Bulunan İsim Tamlaması

erkäk ätözin tapladaçılarta bar antag tınıglar altun tilgänlig **çakravart elig han bolgalı** tapladaçı bar antag tınıglar kuudaraça kiçig eliglär hanlar bolgalı tapladaçı bar (1424-1430) *“erkek vücudunu sevenlerden de var olan canlılar altın tekerlekli **çakravartin hükümdar olmayı** sevecek, var olan canlılar kuudaraça küçük hükümdar olmayı sevecekler var.”*

2.15.2.2. Sıfat-Fiil Grubu İçerisinde Bulunan Sıfat Tamlaması

altun önlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitigdä arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tägzinç (0004-0009) *“**altın renkli, parlak ışıltılı**, en yüce öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.”*

amti **bo nom başlagın kutlug gratırakut tag töpösintä** ukmış kârgäk (0010-0011) “*şimdi bu öğretinin başlangıcını kutsal gratırakut dağının tepesinde anlamak gerekir.*”

2.15.2.3. Sıfat-Fiil Grubu İçerisinde Bulunan İkilemeler

altun öñlög **yaruk yaltrıklıg** kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitigdä arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törting tãgzinç (0004-0009) “*altın renkli, parlak ışıltılı, en yüce öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.*”

anta ötrü sinhanımitaprabangarı atlıg bodisatav ülgüsüz kolti **ärüş üküş** kuvragı birlä olormış oronlarıntın örü turup (0011-0015) “*ondan sonra sinhanımitaprabangarı adlı bodhisatva sayısız pek çok topluluk ile oturduğu yerinden ayağa kalktı.*”

2.15.2.4. Sıfat-Fiil Grubu İçerisinde Bulunan Edat

tükäl bilgä biligig küsämäk yämä kayu ärür tep tesär түkäl **bilgä bilig ärsär kaltı** burhan kutın bulmış kşan üdki alku nomlarıg bahşısızın nomçısızın kântün tuyunmış kkirsiz arıg akıgsız bilgä bilig ärür (0415-0420) “*muhteşem tam bilgiyi istemek yine nasıldır diye sorsa muhteşem tam bilgi ile buddha saadetini bulduğu anda ...*”

takı kalmış adartdaçılarıg tarkargalı tayakın tãğşürmäkiğ tanuklagalı ol ok aşnukı bälgükä ilinmäksiz adırsız körtäçi bilgä biligig **başa basa bışrunmaktın turmış** on oronlar sayukı ötgürü vaçiraupam dyanka tägi kayu akıgsız bilgä bilig ärsär ol ärür bışrunmak yol (1305-1312) “*...o önceki işarete bağlanmadan farksız görececek bilgiyi daima öğrenmekten vazgeçmiş on yerin her birinden dolayı vajrapani dhyanaya kadar akmayan bilgi uygulama yoludur.*”

2.15.3. Cümledeki Görevine Göre Sıfat-Fiil Grubu

Tezimizde sıfat-fiil grubu cümlede özne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak bulunmaktadır.

2.15.3.1. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

Sıfat-fiil gruplar tezimizde cümle içerisinde özne olarak yer almaktadırlar:

altun önlüg **yaruk yaltrıklıg** kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitigdä arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tægzinç (0004-0009) “*altın renkli, **parlak ışıltılı**, en yüce öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.*”

bo darani nomug öñrä ärtmiş üdki eki gañ ügüzdäki kum sanınça burhanlar ekinti orontakı bodisatavlarıg küyü küzätü tutgalı nomlayı yarlıkadılar (3080-3083) “*bu dharani öğretiyi geçmiş zamandaki iki ganj nehri...açıklayarak buyururlar.*”

2.15.3.2. Sıfat-Fiil Öbeğinin Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Sıfat-fiil grupları tezimizde yer tamlayıcısı içerisinde yer almaktadırlar. Tezimizde buna az rastlıyoruz.

ekinti oronka köñül öritmişlərində säviglig bolmak atlıg samaği dyanıg öritürlär (3000-3003) “*ikinci yere gönül beslediğinde sevimli olmak adlı samadhi dhyanayı yükseltirler.*”

burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak yämä kayu ärür tep tesär burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak ärsär kut kolunmaklıg riđi küü kälüg ädrämlig bo eki törlüg küç küşün üzä ontın sıñarkı burhanlar uluşın kázä yapa yorıp bodisatavlar kuvragı birlä birlä bolup boşgunguluk boşgut tözlüg nom ukguluk yörüg tözölüg nom yoriguluk yorık tözlüg nom tægğülük tüş tözlüg nom bo tört törlüg nomlarıg ötgürü toplu bilmiş köñül tözin bışrunmak bütmiş işlig bilgälärkä yämä yakın barıp kop törlüg tapıgın uğugın ägsüksüz kargäksiz tapınmak uğunmak ağır ayag kılmak ärür (1167-1187) “*buddhalara, bodhisattvalara inançla işlerini yapmış olan bilgelere var olmadan daima samimi hürmet etmek, saadet isteme ve rdhii derin erdemden oluşan iki iki türlü güç ile on yöndeki buddha alanını sırasıyla bütünüyle gezip bodhisattvalar topluluğu ile bir olup öğrenilecek öğrenme esaslı öğreti, anlaşılacak yorum esaslı öğreti, yapılacak eylem esaslı öğreti, ulaşılabacak mukafat esaslı öğreti, bu dört türlü öğretileri açıklatıp toplayıp bilen gönül esasını öğrenmek, inançla işlerini yapmış olan*

bilgelere yine yaklaşp her türlü saygıyla eksiksiz, gereği kadar tapınmak, hürmet etmektir.”

2.15.3.3. Sıfat-Fiil Öbeğinin Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

Sıfat-fiil grupları tezimizde cümle içerisinde zarf tümleci olarak bulunmaktadır.

abižek kılmaklıg törö üzä **burhanlar sanıña kirmäkkä ıayanıp** bütmiş bışmış bilgä bilig paramitig bütürmäk bo tetir (2658-2661) *“abhişeka yapma töreni ile buddhalar düşüncesine girmeye dayanıp muhteşem tamamlanmış bilgi paramitasını elde etmek budur.”*

alku tärs tätrü asıg nomluglar kälip sezik ayıııp ol ayıtmiş seziklärin uz açā adıra yora berip olarnı utmak yegädmäk paramit temäk savnıı yörügi ärür (2711-2715) *“bütün yalan yanlış ters Budist olmayan öğretililer gelip şüphyle sorup o sordukları şüphelerini maharetle ayırıp yorumlayarak onları yenmek paramita denilen sözün açıklamasıdır.”*

inçip bodisatav bo muntag yaın tınlıglarıg yaıılturdaçı ämgäklig tägzinçtä tägzintürdäçi igiç äzüg nomlartın ırak täzip bolarnı ok çınınça kertüsinçä biltäçi çın kertü tüz bilgä biligig bäkürü tutup **nom tözin ağırtlamakları üzä** ötrü bütmiş bışmış bilgä bilig paramitig uz bütürürlär bo ärür (2565-2574) *“şöyle bodhisattvalar böyle bu şekil canlıları yanıltacak ızdıraplı döngüde döndürecek yalan yanlış öğretilerden uzaklaşp bunları doğru ve gerçek bilecek doğru, gerçek, düz bilgiyi sağlam tutup öğreti esasını ayırmaları üzerine sonra muhteşem tamamlanmış bilgi paramitasını maharetle elde ederler.”*

3. CÜMLE

Bir fikri, bir duygu ve düşünceyi, bir oluş ve kılışı tam olarak hüküm halinde anlatan kelime grubudur. “Cümle dilin en küçük anlatım birimidir. Duygular, düşünceler, olaylar ve durumların cümle veya cümleden meydana gelen dil birlikleri ile karşılanıyor.” (Karahana, 2014: 54).

Cümlelerin temel öğeleriyle ilgili Hunutlu: “Cümle, biri haberin neyle/kimle ilgili olduğunu, öteki haberin ne olduğunu gösteren iki temel öğeden oluşur: özne ve yüklem.” görüşünü bildirir. (Hunutlu, 2015: 105).

3.1. Cümlelerin Özellikleri

-“Cümle, yargı bildiren kelime ve kelime grupları ile kurulur. Yargı bildiren çekimli bir fiil veya isim cümlelerin kurulabilmesi için yeterlidir. En küçük cümle, bu özelliğe sahip tek kelimelik cümledir. Bu cümlelerin anlamları, metin içinde önceki ve sonraki cümlelerin yardımıyla tamamlanmaktadır”. (Karahana, 2014: 12).

bo on törlüg tıtaglarıg yänä bodisatavlar mahasatavlar beşär beşär törlüg nomlarka tayaklıgın temin ök tükäl bütürürlär (0338-0341) “*bu on türlü sebepleri yine boddhisattvalar ve mahasatavlar beşer beşer çeşitli öğretilere dayanarak hemen tamamıyla inanırlar.*”

-“Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılayan bütün kelime ve kelime gruplarına, ekli veya eksiz olarak yargı yüklemek ve böylece bu yapıları cümleye dönüştürmek mümkündür”. (Karahana, 2014: 12).

ötrü säkizinc onronka tãgi bo tugmaksız nom taplagın bulmak ärür (0744-0746) “*sonra sekizinci yere kadar bu doğmayan öğretiyi bulmaktır.*”

-“Yüklem, cümlede yargı bildiren öğedir. Cümle, yüklem üzerine kurulur. Yüklem, ihtiyaca göre başka öğelerle desteklenir”. (Karahana, 2014: 12).

kılınç üzä tãgzinmäkiğ körmäkdä yañıltaçı biligsiz bilig yogun bälgüläriğ yügärü kılmakta yañıltaçı biligsiz bilig bolar ekägü altınç onronka tãgürgäli idmazlar (2933-2938) “*eylem üzerine dönmeyi görmede yanılacak biligsizlik büyük işaretleri halen yapmada yanılacak biligsizlik bunların ikisi altıncı yere ulaştırmaz.*”

-“Bir soruya karşılık olarak kullanılan “evet, hayır” gibi sözler de cümle değerindeki yargılı sözlerdir.” (Karahana, 2014: 13).

inçip bodisatavlar bo muntag yañın tınlıglarka asıg tusu kılğalı ulug yarlıkançuçı köñül turgururlar (2590-2593) “şöyle ki bodhisattvalar böyle bu şekil canlılara fayda sağlamak için büyük merhametli gönül beslerler.”

-“Yüklemin anlamı, “özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf” adı verilen ögelerle tamamlanır. Geçişli fiil cümleleri, bütün ögeleri alabilir”. (Karahan, 2014: 13).

ötrü säkizinc onronka tği bo tugmaksız nom taplagın bulmak ärür (0744-0746) “sonra sekizinci yere kadar bu doğmayan öğretiyi bulmaktır.”

-“Cümlelerin ikinci derecede önemli ögesi öznedir. Öznenin varlığı, tek kelimelik bir cümlede dahi yüklem taşıdığı şahıs ifadesinden anlaşılabilir.” (Karahan, 2014: 13).

nom tözin tınlıg tözin könisinçä adıra bilmäk paramit temäk savniñ yörügi ärür (2691-2693) “öğreti esasını canlı esasını doğru bir şekilde ayırmak paramita denilen sözün açıklamasıdır.”

-“Nesne, geçişli fiil cümlelerinde bulunur ve bu cümlelerin zorunlu ögesi veya ögelerinden biridir. İsim cümlelerinde ve geçişsiz fiil cümlelerinde nesne bulunmaz.” (Karahan, 2014: 14).

ädgü yollar ärsär täñri yeri kişi azunı ärür (0498-0499) “iyi yollar ise tanrı yeri ve insan hayatı şeklidir.”

-“Yer tamlayıcısı ve zarf, cümlede yüklem niteliğine göre, zorunlu veya yardımcı öge olarak yer alır.” (Karahan, 2014:14).

kılınç üzä tğzinmäkiğ körmäkdä yañıltaçı biligsiz bilig yogun bälgüläriğ yügärü kılmakta yañıltaçı biligsiz bilig bolar ekägü altınç onronka tägürgäli ıdmazlar (2933-2938) “eylem üzerine dönmeyi görmede yanılacak bilgisizlik büyük işaretleri halen yapmada yanılacak bilgisizlik bunların ikisi altıncı yere ulaştırmaz.”

Ögelerin dizilişi genellikle; yüklem, cümlelerin sonunda bulunur. Belirtisiz nesne ve bazı zarflar, yüklem yanında yer alır. Diğer ögelerin yeri değişkendir. Genellikle vurgulanmak istenen öge, yüklem yanında bulunur. Bu genel eğilime rağmen değişkenlik, cümlelerin bütün ögelerini kapsayabilir. Aynı kelimelerle kurulmuş birden çok cümledeki anlam farkı, ögelerin söz diziminde ki yerlerinden anlaşılabilir. (Karahan, 2014:14).

munçulayu yañın bodisatavlar ulug yarlıkançuçı köñüllüg ulug bilgä biliglig bo eki törlüg kanatları üzä sansarlıg kök kalık içintä tıdıgsız uçup tınlıglarıg özgurguluk kutgarguluk ulug iş küdökläriğ işläyürlär bütürürlär (2605-2611) “böylece bu şekil bodhisattvalar büyük merhametli gönüllü büyük bilgili bu iki türlü kanat ile samsaralı gökyüzü içinde engelsiz uçup canlıları özgürleştirecek kurtaracak büyük işleri yaparlar bitirirler.”

3.2. Cümlelerin Öğeleri

Cümlelerin yapısında bir yüklem ile yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlayan başka öğeler (özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf) bulunur. Öğeler, cümle içinde zorunlu ve yardımcı öğe olarak görev yaparlar. “Zorunlu öğeler”, fiilin ortaya çıkabilmesi için gerekli olan öğelerdir. “Yardımcı öğeler” ise yüklemi yer, zaman, tarz vb. bakımlardan tamamlayan öğelerdir.

3.2.1. Yüklem

Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan öğe, yüklemidir. Yüklem, cümlelerin ana ögesidir. Cümle içerisinde yer alan öğelerin görevlerini yüklem belirler. Cümlede özne ile beraber iki temelden biridir. Muharrem Ergin’e göre “Yüklem cümlelerin en esaslı unsuru, ana unsuru, temel unsuru, cümlelerin direğidir. Cümlelerin bütün yapısı onun üzerine kurulur ve diğer bütün unsurlar fiil (yüklem)in etrafında toplayan, onu destekleyen ve tamamlayan unsurlardır.” (Ergin, 2009: 76).

“Bir metinde ne kadar çekimli fiil varsa, o kadar yüklem, dolayısıyla o kadar cümle vardır. Ayrıca bir cümlede bir yüklem olabileceği gibi, birden fazla yüklem de bulunabilir. İçerisinde bir yüklem bulunan cümle basit, birden fazla yüklem bulunan cümle ise birleşik cümledir.” (Özmen, 2013: 45).

Yüklem özellikleri;

1. Yüklem, ekle veya eksiz olarak yargı yüklenmiş bir fiil veya isimdir.
2. Bir cümlede birden fazla özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf bulunabilir. Ancak yüklem tektir. Bir söz dizisi içindeki yüklem sayısı, cümle sayısını gösterir.
3. İsim veya fiil cinsinden kelime grupları yüklem olabilir.
4. Yüklem genellikle sonda bulunur. Ancak bir anlamı öne çıkarma, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi vb. sebepler, diğer öğelerin olduğu gibi yüklem de yerini değiştirebilmektedir.
5. Yüklem yapısı diğer cümle öğelerinin de belirleyicisidir. Mesela yüklemi geçişsiz fiil veya isim olan bir cümle, nesne almaz.
6. bazı cümlelerde yüklem, kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Böyle cümlelerin anlamı bağlamdan anlaşılır ve cümle, dinleyenin, okuyanın muhewayilesinde tamamlanır. Bu cümleler, kesik cümlelerdir.
7. Art arda sıralanmış bazı cümlelerde yüklem veya yüklem bir parçası olabilir. (Karahana, 2014:18-21).

3.2.1.1. Yüklemin Çeşitleri

Yüklemin çeşitleri basit ve birleşik yüklemidir. Tezimizde iki çeşit yükleme de yer verilmiştir. Ama çoğunluk olarak basit yüklem bulunmaktadır.

3.1.1.1.1. Basit Yüklem

Kuruluşunda tek yüklem bulunan, tek yargı bildiren, bu yargıyı sonuca bağlayan tek yüklemidir.

nä için tüz bışrunur tep tesär birök bodisatavlar yalaşuz dyanıg ok bışrunup inçip bilgä biligiğ bışrunmasar ötrü köñülläri çökär batar ärinçän **ärmagü bolur** (2161-2165) *“niçin düz öğrenirler diye sorsa eğer bodhisattvalar sadece dhyanaı öğrenip bilgiyi öğrenmese sonra gönülleri, zihinleriçöker, batar üşengeç **tembel olur.**”*

anı için bodisatavlar dyanlı bilgä biligiğ ekägüni tüz koşup tüz bışrunurlar tüz bışrunmakları üzä ötrü dyanıg bışrunmakları küçintä kaltı kut bulmağuk yalaşuklarınğ täg sansarka ilindäçi yapşındaçi adkanmak yapşınmak **köñüllärin amırtgururlar** (2172-2179) *“onun için bodhisattvalar dhyana ve bilgiyi ikisini düz eşleyip, düz öğrenirler, düz, eşit öğrenmeleri ile dhyanaı öğrenmeleri sayesinde saadet bulamamış insanların ki gibi samsaraya bağlanacak yapışacak bağlanma yapışma yapışma **gönüllerini sakinleştirirler.**”*

kut bulmuş kiçig kölüklüg tözünläriñ täg sansarka korkdaçi ürkdäçi korkmak ürkmäk köñüllärin **bogururlar** (2179-2182) *“saadet bulmuş küçük taşıtlı asillerinki gibi samsaraya korkacak ürkecek korkma, ürkme korkma, ürkme gönüllerini **yok ederler.**”*

3.1.1.1.2. Birleşik Yüklem

İki veya daha fazla sözcüğün bir araya gelerek kendi anlamlarından farklı bir anlam vererek bir hareketi karşılayacak şekilde kalıplaşması ile oluşan fiillerdir.

altun öñlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitigdä **arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tægzinç** (0004-0009) *“altın renkli, parlak ışıtlı, en altın renkli, parlak ışıtlı, en yüce öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında **temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.**”*

ol ulug yarlıkançuçı köñülläri küçintä tört tugum beş azun tınlıg oğlanın bir yañlıg ogşayu amrayu sansarta ok yorıp **asıg tusu kılurlar** (2593-2597) “*o büyük merhametli gönülleri sayesinde dört doğum, beş hayat biçimi canlı çocuklarını bir gibi sevip samsarada yürüyüp fayda sağlarlar.*”

inçip bodisatavlar bo muntag yañın tınlıglar ämgäkin körü umatın ulug yarlıkançuçı köñülläri üzä asıg tusu kılğalı tüü törlüg ağrok ağrok iş küđöklärdä armaksızın sönmäksizin yiti kınıg katıglanmakın **tavranurlar katıglanurlar bo ärür** (0859-0866) “*şöyle bodhisattvalar böyle bu şekilde canlılar ızdırabını göremeden büyük merhametli gönülleri ile fayda sağlamak için türlü türlü ayrı ayrı iş güçlerde yorulmaksızın ve sönmeksizin zor tahammül ile hareket ederler tahammül ederler.*”

3.1.1.1.3. İsim Soylu

3.1.1.1.3.1. Yükleme Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

bo bodi tegmä tuyunmak köñüllüg bolguka bütürgükä avant tıtag boldaçı on törlüg **paramitlar** (2665-2668) “*bu bodhi denilen kavramı, uyanmış gönüllü olmayı elde etmeye sebep olacak on türlü paramitalardır.*”

erkäk ätözün tapladaçılarta bar antag tınlıglar altun tilgänlig çakravart elig han bolğalı tapladaçı bar antag tınlıglar kuudaraça kiçig eliglar hanlar bolğalı tapladaçı **bar** (1424-1430) “*erkek vücudunu sevenlerden de var olan canlılar altın tekerlekli cakravartin hükümdar olmayısevecek, var olan canlılar kuudaraça küçük hükümdar olmayı sevecekler var.*”

3.1.1.1.3.2. Yükleme Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

3.1.1.1.3.2.1. İsim Tamlamasının Yükleme Olması

altun öñlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom eligi ağlıg nom bitigdä **arıg yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tığzinç** (0004-0009) “*altın renkli, parlak ışıltılı, en altın renkli, parlak ışıltılı, en yüce öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.*”

3.2.1.1.4. Fiil Soylu

“Dil bilgisi ve dil bilimi terimleri sözlüklerinde fiillerle ilgili olarak üzerinde ortaklaşılın konu fiillerin söz dizimi içerisinde yüklendikleri “ana unsur” olma

özelliğidir. Bilindiği üzere fiiller söz diziminde yüklem olarak adlandırılan ana unsur olma işlevini yüklenir.” (Özkan, 2011: 13)

ulug äzruaya birök kim kayu tınlıglar öñrä öñrä aźunlarta burhanlarka yakın tapınmağuk ärsärlär azu yämä nomlug şasınta äđgü yiltızlıg urug tarıg saçmatın tarımağuk bütürmäyük bışurmayuk ärsärlär ötrü ol tınlıglar bo sukançıg tatıglıg nom ärdinig süzök kertgünç köñülin äřidgäli yinçgä täriñ yörüglärin **köñülläriñä kigürgäli umazlar** (3346-3355) “*eđer ki hangi canlılar önceki hayat biçimlerinde buddhalara yaklaşmamışlarsa ya da öğreti sasanasında iyi köklü tohum saçmamış, ekmemiş, bitirmemiş, yetiştirmemiş iseler sonra o canlılar bu lezzetli öğreti cevherini temiz imanlı gönül ile işitip ince derin tefsirleri **gönüllerine girdiremezler.***”

täk tınlıglarıg ozguru kutgaru yarlıkagalır üçün anın öñi adırıp üğürüp üç tep yarlıkadıñız täñrim tep şlok takşutın munçulayu **tep ötüñdi** (3298-3303) “*tek canlıları kurtarıp, açıkladığı için ondan başka seçip ayırıp üç diye açıkladınız tanrım diye şiirini böyle **okudu söyledi.***”

yetinç kiriřmäklärin tutulmakların bilmäk üzä kalısız bilmäk ukmak antag ol tep tesär birök bo eki bölökläriğ üç ağılıklar birlä kiriřmäkin tutulmakın tutsar kaltı eki yegirmi bölöklär sudur **ağılıkta tutulur** (1884-1890) “*yedincisi girmeleri tutulmaları bilmek üzere eksiksiz bilmek anlamak nasıldır diye sorsa bu on iki bölüm sutra **hazinesinde tutulur.***”

3.2.2. Özne

Özne, yüklem ile birlikte cümlenin asıl ögesidir. Diğer ögeler cümlenin yardımcı ögeleridir. Özne yalın ögedir. Ad durum eki almaz. Bir cümlede birden fazla özne olabilir. Birden fazla öznesi olan cümlelerde sonra gelenler önceki öznenin açıklayıcısı olabilirler. Metin Erdoğan’a göre: “Özne; yüklemi isim olan cümlelerde, pasif(edilgen), fiilli cümlelerde ve yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde olan; diğer cümlelerde yapan unsurdur.” (Erdoğan, 2006: 45).

Leyla Karahan’a göre öznenin özellikleri;

1. Özne; yüklemi isim olan cümlelerde, edilgen fiilli cümlelerde ve yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde “olan”ı, diğer cümlelerde “yapan”ı karşılayan ögedir.
2. Özne, fiile çokluk, iyelik ve aitlik eki dışında çekim eki almadan bağlanır.
3. Bir cümlede birden fazla özne bulunabilir.
4. Bazı cümlelerde öznelere biri, diğerlerinin açıklayıcısıdır
5. Özne, bazı cümlelerde, bir kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Cümlenin öznesi, yüklem taşıdığı şahıs ekinden anlaşılır.

6. Geçişsiz-edilgen fiillerle kurulan cümlelerde özne bulunmaz. Bu fiillerin yalnız 3. şahsı kullanılır.
7. Hitap unsurları, yükleme bağlamadıkları için özne değil cümle dışı ögedir.
8. Arka arkaya sıralanmış bazı cümlelerde özne ortak olabilir.
9. İsim cinsinden kelime grupları özne olabilir.
10. Cümle tahlillerinde yükleme sorulan kim, ne soruları, özneyi bulmaya yardım eder.
11. Cümlede özne ile yüklem arasında her zaman teklik-çokluk bakımından paralellik aranmaz.
12. Özne ile yüklem arasında şahıs bakımından bir uygunluk bulunur. Öznesi değişik şahıslardan oluşmuş bir cümlede öznenin yüklemle uyumlu olması gerekir.” (Karahan, 2014:18-24).

3.2.2.1. Öznenin Kelime Grupları İçerisindeki Durumu

3.2.2.1.1. Yalın Veya Çokluk Hâlinde İsim Olan Özne

inçip **bodisatavlar** bo muntag yañın tınlıglarka asıg tusu kılğalı ulug yarlıkançuçı köñül turgururlar (2590-2593) “şöyle ki **bodhisattvalar** böyle bu şekil canlılara fayda sağlamak için büyük merhametli gönül beslerler.”

munçulayu yañın **bodisatavlar** ulug yarlıkançuçı köñüllüg ulug bilgä biliglig bo eki törlüg kanatları üzä sansarlıg kök kalık içintä tıdıgsız uçup tınlıglarig oızgurguluk kutgarguluk ulug iş küdöklärig işläyürlär bütürürlär (2605-2611) “böylece bu şekil **bodhisattvalar** büyük merhametli gönüllü büyük bilgili bu iki türlü kanat ile samsaralı gökyüzü içinde engelsiz uçup canlıları özgürleştirecek kurtaracak büyük işleri yaparlar bitirirler.”

nom tözin tınlıg tözin könisinçä adıra bilmäk paramit temäk savnıñ yörügi ärür (2691-2693) “**öğreti esasını canlı esasını doğru bir şekilde ayırabilmek paramita** denilen sözün açıklamasıdır.”

3.2.2.1.2. Çokluk Hâlinde Zamir Olan Özne

nomlamış yer oronka aç kız ig kägän yağı yavlak ağasın tägürmägäy **biz** (3456-3459) “**öğreti** açıklanmış yere açlık, kıtlık, hastalık, kötülük tehlikesini **değdirmeyeceğiz.**”

tägimlig ol bo yer oronta yıdın yıparın hua yavışgun pra kuşatre üzä tapıg udug ağır ayag kılğalı **biz** kamagun ürüg uzatı küyü küzätü tuıup koor koguz kılmağay biz tãñrim tep ötündilär (3466-3472) “ulaşılan bu yerde kokular tütsü, çiçek ve bitkilerle afiş ve şemsiyelerle saygı gösterip **biz** hepimiz daima gözetip ziyan etmeyeceğiz tanrım diye seslendiler.”

3.2.2.1.3. İkileme Olan Özne

altun önlüg **yaruk yaltrıklıg** kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitigdä arıg yer oronlar sayuki darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tågziñç (0004-0009) “*altın renkli, **parlak ışıltılı**, en yüce öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.*”

3.2.2.1.4. Sıralı Özne

anta ötrü **tükäl bilgä täñri täñrisi burhan ol sinhanımitaprabangarı atlıg bodisatavka** inçä tep yarlıkadı (0046-0049) “*ondan sonra **muhteşem bilgi sahibi tanrılar tanrısı buddha o simhadvajapratthataprabhamkara adlı bodhisattvaya** şöyle cevap verdi.*”

3.2.2.1.5. Zikredilmeyen (Gizli) Özne

inçip bodisatavlar ol antag adınlarınıñ ämgäkinä köytäçi örtäntäçi erinçkätäçi (0371-0372) “*şöyle bodhisattvalar başkasının ızdırabına gönlünü yakacak ve (onlara)acıyacaktır.*”

bo ärür beş (2274) “*beş (türlü öğreti) budur.*”

3.2.2.1.6. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler

tınlıglar yänä anı yämä bulgalı bultukmaz (0039-0040) “*canlılarda onu bulamaz elde edemez.*”

munta yämä äñilki **tınlıglar** küsüşinçä äd tavar bermäk üzä bodi tegmä tuyunmak köñülüg nätägin bulurlar nätägin bütürürlär tep tesär (0121-0125) “*burada yine ilkinde **canlılar** istedikleri gibi sadaka vererek bodhi denilen aydınlanma gönlünü nasıl bulurlar nasıl inanırlar diye dorar.*”

nomlamış yer oronka aç kız ig kägän yağı yavlak aşasın tägürmägäy **biz** (3456-3459) “*öğreti açıklanmış yere açlık, kıtlık, hastalık, kötülük tehlikesini **değdirmeyeceğiz.***”

3.2.2.2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler

3.2.2.2.1. Sıfat Tamlamasının Özne Olması

ol süzök köñülläri küçintä ötrü arıg ädğü ädläriğ tavarlarığ äsirkänçsizin tetirlär ıdalayurlar (0360-0362) *“o temiz gönülleri sayesinde temiz iyi mallarını esirgemedен dağıtırlar.”*

bo darani nomug öñrä ärtmiş üdki eki gañ ügüzdäki kum sanınça burhanlar ekinti orontakı bodisatavlarığ küyü küzätü tutgalı nomlayu yarlıkadırlar (3080-3083) *“bu dharani öğretiyi geçmiş zamandaki iki ganj nehrindeki kum sayısınca buddhalar ikinci yerdeki bodisattvaları gözetip ezberleyip açıklayarak buyururlar.”*

3.2.2.2.2. İsim Tamlamasının Özne Olması

nä üçün tep tesär savşeñ yoltakı kiçig kölüklüglär kamagta yeg üstünki **burhan kutın** küsämäzlär üçün anın burhan kutıña alkış bermäk atlıg adıra bölök yok (1836-1840) *“niçin diye sorarsa savşeñ yolundaki küçük taşıtlar hepsinden üstün buddha saadetini istemedikleri için buddha saadetine dua etmek adlı ayrıntılı bölüm yoktur.”*

inçip bodisatav bo muntag yañın tınlıglarığ yañılturdaçı ämgäklig tägziñçtä tægziñtürdäçi igid äzüg nomlartın ırak tüzip bolarnı ok çınınça kertüsinçä biltäçi çın kertü tüz bilgä biligig bäkürü tutup **nom tözin** adırtlamakları üzä ötrü bütmiş bışmış bilgä bilig paramitıg uz bütürürlär bo ärür (2565-2574) *“şöyle ki bodhisattvalar böyle bu şekil canlıları yanıtacak ızdıraplı döngüde döndürülecek yalan yanlış öğretilerden uzaklaşıp bunları gerçek düz bilgiyi sağlam tutup öğretisi esasını ayırmaları üzerine sonra muhteşem tamamlanmış bilgi paramitasını maharetle elde ederler.”*

şamat vipaşyan tegmä dyanlı bilgä biligli ekägüni tüz yoritmak yämä kayu ärür tep tesär inçip alku başlag savlarınıñ adkangulug uguşlarınıñ öçmäki amrılmakı ol dyan tetir (2151-2156) *“samatha vipasyin denilen dhyana ve bilgiden oluşarı ikisini düz uygulamak yine hangisidir diye sorsa şöyle bütün başıboş gözlerin bağı köklerinin sönmesi sakinleşmesi o dhyanaadır.”*

3.2.3. Nesne

Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öge, nesnedir. Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler.

Leyla Karahan'a göre nesne; "Nesne, geçişli fiil cümlelerinin zorunlu ögesidir. Yani geçişli fiilin gösterdiği hareketin nesne olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Geçişsiz fiillerde ise kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne istemez." (Karahan, 2014: 25).

Nesnenin özellikleri;

1. Nesne fiile eksiz veya yükleme hali eki ile bağlanır.
2. Yükleme hali eki taşımayan nesnelere belirtisiz nesnedir; genel bir varlığı bir türü karşılar.
3. Yükleme hali eki taşıyan nesnelere belirtili nesnedir; biline bir varlığı karşılar.
4. Belirtisiz nesne yüklemlemin yanında yer alır. Belirtisiz nesne ile yüklem arasında daimi bir ilişki vardır.
5. Belirtili nesnenin cümle içindeki yeri değişkendir.
6. Bir cümlede birden fazla nesne olabilir. Ancak bu cümleler aynı cinsten olabilir.
7. Bazı cümlelerde nesnelere biri diğerlerinin açıklayıcısıdır.
8. Art arda sıralanan bazı cümlelerde nesne ortak olabilir.
9. İsim cümleleri nesne almaz. Ancak kural dışı örneklere de rastlanır.
10. İsim cinsinden kelime grupları cümlede nesne görevi yapabilir.
11. Cümle tahlillerinde yükleme sorulan ne, neyi ve kimi soruları, nesneyi bulmaya yardım eder. (Karahan, 2014:25-28).

3.2.3.1. Nesnenin Çeşitleri

Belirtili ve belirtisiz nesne olmak üzere iki çeşit nesne bulunmaktadır. Tezimizde bulunan iki çeşit nesne de bulunarak aşağıda gösterilmiştir.

3.2.3.1.1. Belirtili Nesne

Belirtme durum eki almış olan nesne belirtili nesnedir. İyelik eki almamış bir isimden sonra getirilecekse (x)g şeklinde, işaret ve şahıs zamirlerinden sonra getirilecekse +nİ şeklinde, iyelik eki almış sözcüklerden sonra +In şeklinde getirilir.

3.2.3.1.1.1. +nı / +ni Ekleriyle Nesne Olan Unsurlar

ädgü yollar ärsär täñri yeri kişi **ažunı** ärür (0498-0499) "iyi yollar ise tanrı yeri ve insan **hayatı** şeklidir."

inçip bodisatavlar bo muntag yañlıg ädgü nomlarıg **alkunı** tolu tükäl kılmakları üzä ötrü çahşaputıg yazınçsız arıg tutarlar küzätürlär (0582-0585) "şöyle bodhisattvalar böyle bu şekilde iyi iyi öğretilerin **tamamını** tam yapmalarıüzere siksapadayı günahsız temiz tutarlar gözetirler."

tınlıglarınıg ädgüsin bütürgälir üçün ädgü ögli yarlıkançuçı köñül öritmäk yämä kayu ärür tep tesär tınlıglar ädgüsin bütürgälir üçün ädgü ögli yarlıkançuçı köñül

öritmäk ärsär kaltı kayu kayu kılınçlarıg kılıp birök adınların az övkä biligsiz küni küvänç körüm sezik ulatı udun nizvanıları täpräp tsuy alguluk ärsärlär birök yänä ol ol kılınçlarıg kıldurmatın ol tınlıgların bo bo nizvanıları bogup amrılıp buyan ädgü alguluk ärsärlär ötrü **olarını** erinçküp tsuyurkap buyan bergälir üçün ol ol kılınçlarıg kılmamak ärür (0693-0707) *“canlıların iyiliğini elde etmek için iyi düşünüp merhametli gönül beslemek hangi hareketleri yaparak başkalarının arzu, öfke, cehalet, kıskançlık, kibir, büyü, şüphe ve günahkar ihtirasları sallayarak günah alacaklarsa yine o hareketleri yaptırmadan o canlıların bu ihtirasları boğup sakinleştirip sevap alacaklarsa **onları** merhamet edip sevap vermek için o eylemleri yapmamaktır.”*

3.2.3.1.1.2. +In Ekiyle Nesne Olan Unsurlar

inçip bodisatavlar bo muntag **yağın** adınlar künilägülük taplamaguluk tsuy alguluk kılınçlarıg kântü özlärinä asıg tusu bolgu ärsär yämä adınlarka buyan bergäli ulug yarlıkançuçı köñül öriñip ol ol kılınçlarıg kılmamakları üzä ötrü kop uğurın särärlär särinürlär (0707-0715) *“şöyle bodhisattvalar böyle bu şekilde **başkalarının** kışkandığı, onaylamadığı günah alan eylemleri kendilerine fayda olacak ise yine başkalarına sevap vermek için büyük merhametli gönül besleyip o eylemleri yapmamak için her türlü sebep ile sabrederler.”*

bo üç törlüg tugmaksız nom **taplagın** on oronta öñdün körü ögrätinü kaçan başdınkı oronka tägdügtä ugrayu ança tanuklayur bütürür (0740-0744) *“bu üç türlü doğmayan **öğretiyi** on yerde önceden görüp öğrenip ne zaman baştaki yere ulaşırsa niyetini orada tanıklar elde eder.”*

ötrü säkizinç oronka tägi bo tugmaksız nom **taplagın** bulmak ärür (0744-0746) *“sonra sekizinci yere kadar bu doğmayan **öğretiyi** bulmaktır.”*

3.2.3.1.1.3. +ğ / +g Ekleriyle Nesne Olan Unsurlar

inçip bodisatavlar bo muntag yağlınğın ävrilinçsiz oronka tärk täggäli küsämäkläri üzä ötrü kop **savıg** birtin urup bir yintäm kaltı baştakı örtüg öçürgäli tavanurça ärinçü katıglanurlar bo ärür (0903-0909) *“şöyle bodisattvalar böyle bu şekilde sağlam yerlere çabucak ulaşmak istemeleri üzerine her **sözü** bir tarafa bırakıp tamamıyla baştaki örtüyü söndürmek için hareket eder gibi iyice tahammül ederler.”*

kayular ol beş tep tesär inçä kaltı äñilki alku ädgü **nomlarıg** öñi saçılturmaguka tayanıp ekinti eki törlüg tüplärkä yapşınmatın uzatı kutrulmakıg küsämäkkä tayanıp üçünç adınlarınıg ädgü yıldıızların bütürgälir üçün küü kälige ädrämläri bulmakka tayanıp törtünç köñültäki kkirläri nom tözin arıtmakka tayanıp beşinç tınlılarınıg nizvanılıg ı ıgaç söğütläriñin tözin yıldıızın kasmäkkä tayanıp bo ärür beş (0917-0931) *“o beş hangileridir diye sorsa şöyle birincisi bütün iyi **öğretileri** toplayıp dağıtmamaya dayanmak, ikincisi iki türlü esasa, yöne bağlanmadan daima kurtulmayı istemeye dayanmak, üçüncüsü başkalarının iyi köklerini yetiştirmek için doğaüstü erdemleri bulmaya dayanmak, dördüncüsü gönüldeki kirleri giderip öğreti esasını temizlemeye dayanmak, beşincisi canlıların ihtiraslı ağaç köklerini kesmeye dayanmaktır bu beş budur.”*

munta yämä bodisatavlar äñilki alku ädgü **nomlarıg** saçılturmaguka tayanıp dyan paramitig nätägin bütürürlär (0931-0934) *“burada yine bodhisattvalar birincisi bütün iyi **öğretileri** toplayıp dağıtmamaya dayanarak dhyana paramitasını nasıl elde ederler.”*

3.2.3.1.2. Belirtisiz Nesne

Eksiz belirtme durumunda olan nesne belirtisiz nesnedir.

alku sakınçlartın ärtip kılmaksız yorımaksız adınsız taprânçsız çınzu tegmä artüktäg kertü töztä köñülläriñin turgurmak ornatmakka tayanıp **kut kolunmak paramitig** bütürmök (2106-2112) *“bütün düşüncelerden geçip eylemsiz, yürümeyen, farksız, sabit, chenju denilen öylesine gerçek esasta zihinsel ulaşımı yerleştirmeye dayanıp **saadet isteme yemin paramitasını** elde etmek budur.”*

adınsız taprânçsız ärsär kaltı bo yalañuz köñülüg ök körmäk atlıg ıdok nomta inçip çınzu tegmä artüktäg **töz näñ** öñi ärmäz (2091-2094) *“farksız, hareketsiz, sabit ise bu sadece gönlü görmek adlı kutsal öğretilerde şöyle chen ju denilen öylesine **esas asla** başka olmaz.”*

birök antag ärsär aşnukı ekigüni tüz atları üzä atap kenki ekigüni nägülük ulug dyan tep dyan at üzä körkitip tep tesär aşnukı ekägü üzä bodisatavlar tınlılarınıg enç mänjilic kılurlar üçün kenki ekigüsü üzä ögirdürüp sävintürüp üç agu nizvanılarınıg tarkarıp ulug **asıg tusu** kılurlar (1620-1629) *“öyle ise önceki ikisini düz adları ile adlandırıp sonraki ikisini nasıl büyük dhyana diye dhyana ad üzerine gösterir diye*

sorsa önceki ikisi ile bodhisattvalar canlıları mutlu huzurlu yaptıkları için sonra ikisi ile sevindirip üç zehirli ihtirasları yok edip **büyük fayda** sağlarlar.”

3.2.3.2. Nesnesi Kelime Grubu Olan Cümleler

Tezimizde cümledeki görevine göre isim ve sıfat tamlamalarında nesne olan cümleler bulunmaktadır.

3.2.3.2.1. Sıfat Tamlamasının Nesne Olması

alku sakınçlartın ärtip kılmaksız yorımaksız adınsıgsız täpräncsiz çınžu tegmä artüktäg kertü töztä köñüllärin turgurmak ornatmakka tayanıp **kut kolunmak paramitüg** bütürmək (2106-2112) “*bütün düşüncelerden geçip eylemsiz, yürümeyen, farksız, sabit çınzu denilen öylesine gerçek esasta zihinsel ulaşımı yerleştirmeye dayanıp **saadet isteme yemin paramitasını elde etmek** budur.*”

birök antag ärsär aşnukı ekigüni tüz aıları üzä aıap kenki ekigüni nägülük ulug dyan tep dyan aı üzä körkitip tep tesär aşnukı ekägü üzä bodisatavlar tınlıglarıg eñ mäñilig kılurlar üçün kenki ekigüsü üzä ögirdürüp sävintürüp üç agu nizvanılarınıg tarkarıp **ulug asıg tusu** kılurlar (1620-1629) “*öyle ise önceki ikisini düz adları ile adlandırılıp sonraki ikisini nasıl büyük dhyana diye dhyana d üzerine gösterir diye sorsa önceki ikisi ile bodhisattvalar canlıları mutlu huzurlu yaptıkları için sonra ikisini sevindirip üç zehirli ihtirasları yok edip **büyük fayda** sağlarlar.*”

3.2.3.2.2. İsim Tamlamasının Nesne Olması

nä üçün tep tesär kaltı bo mänli nomlı eki törlüg adkanmaklar ärsär alku nizvanılarınıg **tözi tüpi yıltızı** ärürlär (1115-1118) “*niçin diye sorarsa bu ben ve öğreti denilen iki türü bağlar bütün ihtirasların **esası, köküdür.***”

ädgü yollar ärsär täñri yeri **kişi aıunı** ärür (0498-0499) “*iyi yollar ise tanrı yeri ve **insan hayatı** şeklidir.*”

3.2.4. Zarf Tümlenci

Yüklemin zamanını, durumunu, miktarını, yönünü, koşulunu vb. bildiren ögelerdir. Genellikle zarflarla ve edatlarla kurulur. Edatlar kendi başlarına anlamsızken zarflarla birleşerek zarf tümlencini oluştururlar. Kemal Eraslan’a göre zarf tamlayıcıları; “zarflar ve zarf-fiil grupları cümlenin zarf tamlayıcılarını oluşturur. Zarf

tamlayıcıları yüklemi, yer, zaman, hal ve azlık-çokluk bakımından niteleyen unsurlardır.” (Eraslan, 2012: 209).

Zarf tümlecinin özellikleri;

1. Zarf görevi yapan kelime ve kelime grupları yüklemi tarz, zaman, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek tamamlar.

2. İsimler eksiz veya yön, eşitlik, vasıta hali ve diğer bazı hal ekleriyle; fiiller de zarf fiil ekleriyle cümlede zarf görevi yaparlar.

3. Bir cümlede aynı veya ayrı türden birden fazla zarf bulunabilir. Aynı cinsten zarfların bir arada bulunduğu bir cümlede, genellikle zaman zarfı diğer zarfların önünde yer alır.

4. Bazı zarflar, kendilerinden önceki diğer zarfların açıklayıcısı olabilir.

5. Zaman, zarf, sebep, vasıta, miktar, yön ve şart bildiren bütün kelime grupları cümlede zarf görevi yapabilir.

6. Art arda sıralanan bazı cümlelerde zarf ortak olabilir.

7. Cümle tahlillerinde yükleme sorulan nasıl, ne zaman, ne ile, kiminle, hangi şartlarda, kim tarafından, niçin, ne kadar, hangi yöne gibi sorular, zarf ögesini bulmayı kolaylaştırır. (Karahana, 2014:32-35).

3.2.4.1. Ek Almadan Zarf Tümleci Olan Unsurlar

inçip yalañuk aźunun tapladaçılarta **yänä** bar antag tınlıglar erkäk ätözin tapladaçı bar antag tınlıglar tişi ätözin tapladaçı (1421-1424) “şöyle insan hayat şeklini kabul ettiklerinde **yine** var olan canlılar erkek vücudunu sevecekler, var olan canlılar kadın vücudunu seveceklerdir.”

añı kötrülmişä inçip **yänä** ol bodi tegma tuyunmak köñlüg bo köžünür üđtäki köñül üzä yämä bulgalı bultukmaz (0028-0031) “o saygıdeğەر şöyle cevap verir **yine** o bodhi denilen uyanma gönlü bu şimdiki zamanla bulunmaz, elde edilmez.”

ançulayu ok **yänä** tuyunmakta öñi bodi tegmä tuyunmak köñül yämä bultukmaz (0054-0056) “böylece **yine** uyanmaktan başka bodhi denilen uyanma, aydınlanma gönlü de bulunmaz.”

3.2.4.2. Ek Alarak Zarf Tümleci Olan Unsurlar

3.2.4.2.1. Eşitlik Hâli Eki Alan Zarf Tümleci

inçä kaltı tört divip ärdinin eñiglig tglar hanı sumeru tag alkuka nätäğ asıg tusu kılur ärsär ançulayu ok yämä bodisatavlar bo köñül küçi üzä ätöznüñ isig öznüñ ädñiñ tavarnıñ ürlüksüzin yokın kurugın tuyunup ol tuyunmakları küçintä ötrü tınlıglar **tapınça** tınlıglar säviginçä tınlıglar küsüşinçä ädin tavarın ätözin isig özin tıdarlar ığalayurlar (0125-0134) “eğەر dört dvipa cevheri ile süslü dağlar hanı sumeru hanı

*her Őeye nasıl fayda sağlarsa, bodhisattvalar bu gönül gücüyle bedenini ve malını mülkün faniliğini ve geçiciliğini anlayıp o anlamaları sayesinde canlılara **gönüllerince** mallarını bedenlerini sunarlar sadaka verirler.*”

ol erinçämäkläri küçintä ötrü yok ıgay ämgäkin ämgändäçi tınlıglarka **tapınça küsüşinçä** äd tavar buşı berürlär (0377-0380) “o acımaları sayesinde fakirlik ızdırabıyla sıkıntı çeken canlılara istedikleri gibi mal sadakası verirler.”

tükätmäginçä enç bolmamak ärsär kaltı bo eki törlüg yeväglärię **toşgurmaginçä tükätmäginçä** burhan kutın küsätäçi tözünläriņ köñülläri enç bolmamak ärür (0807-0811) “tamamlayıp huzurlu olmamak ise bu iki türlü süsleri **doldurmayaarak tamamlayarak** buddha saadetinin isteyecek asillerin gönüllerinin huzurlu olmamasıdır.”

3.2.4.2.2. Vasıta Hâli Eki Alan Zarf Tümläci

oņ äñninlärindeki tonların açınıp oņ tizlärin çökitiğ ayaların kavşurup täñri täñrisi burhanka **yinçürü töpön** yükünüp tüü törlüg ağrok ağrok yıd yıpar hua çäçäklär ärdinilig toglar pralar kuşatrelar üzä tapıg udug ağır ayag kılıp anta ötrü täñri täñrisi burhanka inçä tep ötündi (0015-0024) “sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp sağ dizleri ile çöküp ellerini kavuşturup tanrılar tanrısı buddhaya **saygıyla başlarıyla** eğilerek çeşit çeşit, farklı farklı kokulu çiçekler, cevherler, tuğlar, gölgelikler sunarak ondan sonra tanrılar tanrısı buddhaya şöyle sordu.”

tükäl bilgä täñri täñrisi burhan munçulayu nomlayu yarlıkadukta ötrü ol üdüñ sinkanımitaprabangkarı atlıg bodisatav bo muntag sakını sözläyü yetinçsiz tütrüm täriņ yörüglüg nomlug yarlıgıg äşidü täğinię ötrü olormış oronıntın örü turup bertin sıñar oņ äñnindeki tonın açınıp oņ tizin çökitiğ ayasın kavşurup ağır ayamakın töpösün yerkä täğürüp täñri täñrisi burhan ağakınta **yinçürü töpön** yükünüp şlok takşutın inçä tep ötündi (3229-3242) “muhteşem bilgili tanrılar tanrısı buddha böyle açıklayıp buyurduktan sonra o zaman sinkanımitaprabangkarı adlı bodhisattva böyle düşünüp söyleyip ulaşılmaz derin tefsirli öğretili hükmü işiterek sonra oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp sağ dizi ile çöküp ellerini kavuşturup saygı ile başını yere değdirip tanrılar tanrısı buddha ayağına **saygıyla başını** eğip şiiri şöyle okudu.”

ol üdüñ ulug ärklig äzrua täñri ötrü kântü olormış orontın örü turup bertin sıñar oņ äñnindeki tonın açınıp oņ tizin çökitiğ ayasın kavşurup ağır ayamakın töpösün yerkä

tägürüp täñri täñrиси burhan adakınta **yinçürü töpön** yükünüp täñri täñrиси burhanka inçä tep ötündi (3303-3312) *“o zaman büyük güçlü brahma tanrı kendi oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp sağ dizi ile çöküp ellerini kavuşturup büyük saygı ile ellerini yere değdirip tanrılar tanrısı buddha ayağına saygıyla başını eğip tanrılar tanrısı buddhaya şöyle söyledi.”*

3.2.4.2.3. Zarf-Fiil Ekiyle Teşkil Eden Zarf Tümleci

buyanlı bilgä biligli yorıklarığ tüpükdürmäkkä tayanıp bütmiş bışmış bilgä bilig paramitığ bütürmək (2632-2635) *“erdem ve bilgi eylemlerini araştırmaya dayanıp muhteşem tamamlanmış bilgi paramitasını elde etmek budur.”*

abižek kılmaklıg törö üzä **burhanlar sanıña kirmäkkä tayanıp** bütmiş bışmış bilgä bilig paramitığ bütürmək bo tetir (2658-2661) *“abhişeka yapma töreni ile buddhalar düşüncesine girmeye dayanıp muhteşem tamamlanmış bilgi paramitasını elde etmek budur.”*

alku tärs tätrü asıg nomluglar kälip sezik ayıtıp ol ayıtmiş seziklärin uz açä adıra yora berip olarnı utmak yegädmäk paramit temäk savnıñ yörügi ärür (2711-2715) *“bütün yalan yanlış ters Budist olmayan öğretililer gelip şüpheyle sorup o sordukları şüphelerini maharetle ayırıp yorumlayarak onları yenmek paramita denilen sözün açıklamasıdır.”*

3.2.4.3. Zarf Tümlecinin Kelime Grupları İçerisindeki Durumu

3.2.4.3.1. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olması

inçip bodisatav bo muntag yañın tınlıglarığ yañılturdaçı ämgäklig täğzinçtä täğzintürdäçi igiç äzüg nomlartın irak täzip bolarnı ok çınınça kertüsinçä biltäçi çın kertü tüz bilgä biligig bäkürü tutup **nom tözin adırtlamakları üzä ötrü** bütmiş bışmış bilgä bilig paramitığ uz bütürürlär bo ärür (2565-2574) *“şöyle bodhisattvalar böyle bu şekil canlıları yanıtacak ızdıraplı döngüde döndürecek yalan yanlış öğretilerden uzaklaşıp bunları doğru ve gerçek bilecek doğru, gerçek, düz bilgiyi sağlam tutup öğreti esasını ayırmaları üzerine sonra muhteşem tamamlanmış bilgi paramitasını maharetle elde ederler.”*

inçip bodisatavlar bo muntag yañın kamag tınlıg oğlanlarıña yaraşı nom nomlap **ädgükä mäñikä yaratmakları üzä ötrü** küç küsün paramitığ uz bütürürlär bo ärür (2475-2479) *“şöyle bodhisattvalar böyle bu şekil büyük canlı oğullarına uygun öğreti*

açıklayıp iyiliği huzuru ortaya çıkarmaları üzerine sonra güç paramitasını maharetle elde ederler.”

inçä kaltı tört divip ärdinin eğişlig tğlar hanı sumeru tag alkuka nätäg asig tusu kılur ärsär ançulayu ok yämä bodisatavlar bo könjül küçi üzä ätöznün isig öznün ädnin tavarınñ ürlüksüzin yokın kurugın tuyunup ol tuyunmakları küçintä **ötrü tınlıglar tapınça** tınlıglar säviginçä tınlıglar küsüşinçä ädin tavarın ätözin isig özin tıdarlar ıdalayurlar (0125-0134) *“eğer dört dvipa cevheri ile süslü dağlar hanı sumeru dağı herşeye nasıl fayda sağlarsa, bodhisattvalarda bu gönül gücüyle bedenin ve malın mülkün faniliğini ve geçiciliğini anlayıp o anlamaları sayesinde sonra canlılara gönüllerince mallarını bedenlerini sunarlar sadaka verirler.”*

3.2.4.3.2. Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olması

burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak yämä kayu ärür tep tesär burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak ärsär kut kolunmaklıg riđi küü kälilig ädrämlig bo eki törlüg küç küşün üzä ontın sıyarkı burhanlar uluşın kězä yapa yorıp bodisatavlar kuvragı birlä birlä bolup boşgunguluk boşgut tözlüg nom ukguluk yörüg tözlüg nom yoriguluk yorık tözlüg nom täggülük tüş tözlüg nom bo tört törlüg nomlarıg ötgürü toplu bilmiş könjül tözin bışrunmak bütmiş işlig bilgälärkä yämä yakın barıp kop törlüg tapıgın uğugın ägsüksüz käreğäsiz tapınmak uğunmak **agir ayag** kılmak ärür (1167-1187) *“buddhalara, bodhisattvalara inançla işlerini yapmış olan bilgelere var olmadan daima samimi hürmet etmek, saadet isteme ve rdhii derin erdemden oluşan iki iki türlü güç ile on yöndeki buddha alanını sırasıyla bütünüyle gezip bodhisattvalar topluluğu ile bir olup öğrenilecek öğrenme esaslı öğreti, anlaşılacak yorum esaslı öğreti, yapılacak eylem esaslı öğreti, ulaşılabacak mukafat esaslı öğreti, bu dört türlü öğretileri açıklatıp toplayıp bilen gönül esasını öğrenmek, inançla işlerini yapmış olan bilgelere yine yaklaşıp her türlü saygıyla eksiksiz, gereği kadar **tapınmak, hürmet** etmektir.”*

tokuzunç **adrok adrok küç küsün üzä ötrü** bodi tegmä tuyunmak könjülüğ nätägin bulurlar nätägin bütürürlär tep tesär (0296-0298) *“dokuzuncusu ayrı ayrı güç kuvvet kaynaklı sonra bodhi denilen aydınlanma gönlünü nasıl bulurlar nasıl inanırlar.”*

bo on törlüg tıtaglarıg yänä bodisatavlar mahasatavlar **beşär beşär törlüg nomlarka** tayaklıgın temin ök tükäl bütürürlär (0338-0341) *“bu on türlü sebepleri*

yine boddhisattvalar ve mahasatavlar beşer beşer çeşitli öğretilere dayanarak hemen tamamıyla inanırlar.”

3.2.4.3.3. Unvan Grubunun Zarf Tümleci İçinde Kullanılması

kayular ol beş tep tesär inçä kaltı äñilki üç törlüg kılınçlarıg arıtmakka tayanıp ekinti tnlıglarıg örlätgölük buşurguluk tıtaglarıg kılmamakka tayanıp üçünç yavlak yollarıg bäklöp yollarıg açmakka tayanıp törtünç **arhant pratyekabuñlar** oronıta ärtmäkkä tayanıp beşinç alku ädgü nomlarıg tolu tükäl kılmakka tayanıp bo ärür beş (0444-0453) (Soğd.) *“hangileridir o beş diye sorsa, birincisi üç türlü eylemleri temizlemeye dayanmak, ikincisi canlıları nedensiz ızdıraplara düşürecek sebepleri yapmamaya dayanmak, üçüncüsü kötü yolları kapatıp iyi yolları açmaya dayanmak, dördüncüsü **arhant ve pratyekabuddhalar** yerinden geçmeye dayanmak, beşincisi bütün iyi öğretileri tam yapmaya dayanmak beş budur.”*

törtünç **arhant pratyekabuñlar** oronıntın ärtmäkkä tayanıp çahşaput paramitig nätägin bütürürlär (0526-0528) (Soğd.) *“dördüncüsü **arhant pratyekabuddhalar** yerinden geçmeye dayanarak siksapada paramitayı nasıl elde ederler.”*

3.2.5. Yer Tamlayıcısı

Yüklemin bildirdiği hareket iş veya oluşun yerini ve yönünü bildirir. Yer tamlayıcısı bir isim veya isim gibi kullanılan kelime grubudur. Cümlede yaklaşma, bulunma, uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlar.

Günay Karaağaç Dil Bilimi Terimleri Sözlüğünde; “yaklaşma ve uzaklaşma çekimli yer tamlayıcıları ad cümlelerinde bulunamaz. Ad cümlesinde bir eylem söz konusu olmadığı için, ad cümlesinin bildirdiği var oluş bilgisinin yaklaşma ve uzaklaşma bilgilerine ihtiyacı olmadığı için, bu durum çekimleri kullanılamaz.” (Karaağaç, 2013: 866).

Yer tamlayıcısı özellikleri;

- 1. Bu öge yükleme yönelme, bulunma, uzaklaşma hali ekleriyle bağlanan bir kelime veya kelime grubudur. Mutlaka bu eklerden birini taşımalıdır.*
- 2. Bir cümlede birden fazla aynı veya ayrı cinsten yer tamlayıcısı bulunabilir.*
- 3. Bazı yer tamlayıcıları, kendilerinden önceki yer tamlayıcılarının açıklayıcısıdır.*
- 4. yönelme ve uzaklaşma hali ekli yer tamlayıcıları, isim cümlelerinde çok az kullanılır. Bulunma hali ekli yer tamlayıcıları ise her cümlede bulunabilir.*
- 5. Yönelme, bulunma ve uzaklaşma hali ekli tarz, zaman ve miktar zarfları yer tamlayıcısı değildir.*
- 6. Art arda sıralanan bazı cümlelerde yer tamlayıcıları ortak olabilir.*

7. İsim cinsinden kelime grupları yer tamlayıcısı olabilir.
8. Cümle tahlillerinde yükleme sorulan kime, kimde, kimden, neye, nede, neden, nereye, nerede, nereden soruları bu ögeyi bulmayı kolaylaştırır. (Karahan, 2014:29-30-31-32).

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Eski Uygur Türkçesinde de yer tamlayıcısı isim cinsinden tek keklime veya bir kelime grubu şeklinde olup +kA yönelme, +DA bulunma ve +DIn ayrılma hal ekini almak üzere üç şekilde karşımıza çıkar:

3.2.5.1. Yer Tamlayıcısı Ekleri

3.2.5.1.1. +kA Yaklaşma Hali Eki Alan Yer Tamlayıcıları

kılınç üzä tægzinmäkig körmäkdä yañıltaçı biligsiz bilig yogun bälgülärig yügärü kılmakta yañıltaçı biligsiz bilig bolar ekägü **altınç oronka** tægürgäli ıdmazlar (2933-2938) “*eylem üzerine dönmeyi görmede yanılacak biligsizlik büyük işaretleri halen yapmada yanılacak biligsizlik bunların ikisi **altıncı yere** ulaştırmaz.*”

yegirmi törlüg biligsiz biliglär on törlüg **yer oronlarka** tægürgäli ımdadaçı (2968-2970) “*on türlü **yere ulaştırmayacak** yirmi türlü biligsizlik budur.*”

ekinti oronka köñül öritmişlärindä säviglig bolmak atlıg samadı dyanıg öritürlär (3000-3003) “*ikinci yere gönül beslediğinde sevimli olmak adlı samadhi dhyanaayı yükseltirler.*”

3.2.5.1.2. +DA Bulunma Hali Eki Alan Yer Tamlayıcıları

alp katıg ämgäklig yorıklarda yorıgalı ermämäk yämä kayu ärür tep tesär alp katıg ämgäklig yorıklarta yorıgalı ermämäk ärsär **üç asanke içindäki** alp kılğuluk açıg ämgäklig çatıgılg işlärig işlägäli turıtınmamak tukıgılanmamak ärür (0826-0833) “*zor sert ızdıraplı düşünceleri yapmamak için var olmamak da hangileridir diye sorsa zor sert ızdıraplı düşünceleri yapmamak için var olmamak ise **üç asanke içinde** zor bulunacak ızdıraplı jatakalı işleri yapmak için durdurmamaktır.*”

inçip bodisatavlar **üç asanke yüz mahakalplar içintä** buşıçı koltguçılarka başların bıçturu karakların oyđuru tärinlärin soyđuru süñüklärin sığuru bo muntag alp katıg açıg tarka çatıgılg işlärig bütürgäli ermäksizin yalkmaksızın uzun üçün katıgılanmakları üzä ötrü äđgü nomlarta tavraneler katıgılanurlar bo ärür (0833-0843) “*şöyle bodhisattvalar **üç asamkhyeya yüz mahakalpa içinde** istekte bulunanlara başlarını kestirip, gözlerini oyduzurup, derilerini soyduzurup, kemiklerini kırdırıp böyle zor*

acı jatakalı işleri tamamlamaksızın engel olmaksızın uzun zaman tahammül etmeleri üzerine iyi öğretilerle hareket ederler, tahammül ederler.”

inçip bodisatavlar bo muntag yañın bo yollar üzä bo bo nizvanılarıg tarkargalı kınmakları üzä ötrü tütrüm täriñ **bilgä biliglär içintä** bışrunurlar ögrätinürlär bo ärür (1324-1329) *“şöyle bodisattvalar böyle bu şekil yollar ile bu ihtirasları yok etmeyi istemeleri üzerine zeki **derin bilgiler içinde** öğrenirler.”*

3.2.5.2. Tek Kelimeden Meydana Gelen Yer Tamlayıcıları

ol beş tep teşär inçä kaltı äñilki alku tınlıglarınñ taplaglarınñ nizvanılarının köñüldäki yorıklarınınñ adırtların ötgürü bilmäkkä ukmakka tayanıp ekinti ülgüşüz sansız yöründäk başlaglıg nomlarıg adırtlıg ukmakka tayanıp üçünç ulug ädgü ögli köñültä ulug yarlıkançuçı **könültä** ulug dyanta kirmäk önmäktä ärksinmäkläräriña tayanıp törtünç kamag paramitlarıg toşgurmakka tükätmäklig küsüşkä tayanıp beşinç burhanlar nomın kalısız bilmäk ukmaklıg küsüşkä tayanıp bo ärür beş (1386-1400) *“o beş hangileridir diye sorsa birincisi bütün canlıların mutluluk ve ihtiraslarının gönüldeki eylemlerinin farklarını nüfuz ederek bilmeye anlamaya dayanmak, ikincisi sayısız tedavi edici, düzeltici, iyileştirici bütün öğretileri farklı anlamaya dayanmak, üçüncüsü büyük iyi düşünen gönülde, büyük merhametli **gönülde** büyük dhyanada girme çıkma egemenliğine dayanmak, dördüncüsü bütün paramitaları gözlemeleme araştırma isteğine dayanmak, beşincisi buddhaların öğretisini eksiksiz bilme anlama isteğine dayanmak beş budur.”*

3.2.5.3. Yer Tamlayıcısının Kelime Grupları İçerisindeki Durumu

3.2.5.3.1. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

ol beş tep teşär inçä kaltı äñilki alku tınlıglarınñ taplaglarınñ nizvanılarının köñüldäki yorıklarınınñ adırtların ötgürü bilmäkkä ukmakka tayanıp ekinti ülgüşüz sansız yöründäk başlaglıg nomlarıg adırtlıg ukmakka tayanıp üçünç ulug ädgü ögli köñültä **ulug yarlıkançuçı könültä** ulug dyanta kirmäk önmäktä ärksinmäkläräriña tayanıp törtünç kamag paramitlarıg toşgurmakka tükätmäklig küsüşkä tayanıp beşinç burhanlar nomın kalısız bilmäk ukmaklıg küsüşkä tayanıp bo ärür beş (1386-1400) *“o beş hangileridir diye sorsa birincisi bütün canlıların mutluluk ve ihtiraslarının gönüldeki eylemlerinin farklarını nüfuz ederek bilmeye anlamaya dayanmak, ikincisi sayısız tedavi edici, düzeltici, iyileştirici bütün öğretileri farklı anlamaya dayanmak,*

*üçüncüsü büyük iyi düşünen gönülde, **büyük merhametli gönülde** büyük dhyanada girme çıkma egemenliğine dayanmak, dördüncüsü bütün paramitaları gözlemleme araştırma isteğine dayanmak, beşincisi buddhaların öğretisini eksiksiz bilme anlama isteğine dayanmak beş budur.”*

kılınç üzä tögzinmäkig körmäkdä yañıltaçı biligsiz bilig yogun bälgülärig yügärü kılmakta yañıltaçı biligsiz bilig bolar ekägü **altınç oronka** tögürgäli idmazlar (2933-2938) “*eylem üzerine dönmeyi görmede yanılacak bilgisizlik büyük işaretleri halen yapmada yanılacak bilgisizlik bunların ikisi **altıncı yere** ulaştırmaz.”*

yegirmi törlüg biligsiz biliglär **on törlüg yer oronlarka** tögürgäli idmadaçı (2968-2970) “*on türlü yere ulaştırmayacak yirmi türlü bilgisizlik budur.”*

3.2.5.3.2. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

oñ äñninlärindäki tonların açınıp oñ tizlärin çökitiş ayaların kavşurup **täñri täñrisi burhanka** yinçürü töpön yükünüp tüü törlüg adrok adrok yıd yıpar hua çäçäklär ärdinilig toglar pralar kuşatrelar üzä tapıg udug ağır ayag kılıp anta ötrü täñri täñrisi burhanka inçä tep ötündi (0015-0024) “*sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp sağ dizleri ile çökü ellerini kavuşturup tanrılar tanrısı buddhaya saygıyla başlarıyla eğilerek çeşit çeşit farklı farklı kokulu çiçekler, cevherler, tuğlar, gölgelikler sunarak ondan sonra **tanrılar tanrısı buddhaya** şöyle sordu.”*

burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak yämä kayu ärür tep tesär burhanlarka bodisatavlarka bütmiş işlig bilgälärkä ermätin uzatı yakın tapınmak ärsär kut kolunmaklıg riđi küü kälilig ädrämlig bo eki törlüg küç küşün üzä ontın sıyarkı burhanlar uluşın kätzä yapa yorıp bodisatavlar kuvragı birlä birlä bolup boşgunguluk boşgut tözlüg nom ukguluk yörüg tözlüg nom yoriguluk yorık tözlüg nom tögğülük tüş tözlüg nom bo dört törlüg nomlarıg ötgürü toplu bilmiş köñül tözin bışrunmak bütmiş işlig bilgälärkä yämä yakın barıp kop törlüg tapıgın uğugın ägsüksüz kargäksiz tapınmak uğunmak ağır ayag kılmak ärür (1167-1187) “***buddhalara, bodhisattvalara** inançla işlerini yapmış olan bilgelere var olmadan daima samimi hürmet etmek, saadet isteme ve rdhii derin erdemden oluşan iki iki türlü güç ile on yöndeki buddha alanını sırasıyla bütünüyle gezip bodhisattvalar topluluğu ile bir olup öğrenilecek öğrenme esaslı öğretisi, anlaşılacak yorum esaslı öğretisi, yapılacak eylem esaslı öğretisi, ulaşılacak mukafat esaslı öğretisi, bu dört türlü öğretileri açıklatıp toplayıp bilen gönül esasını öğrenmek, inançla işlerini yapmış olan*

bilgelere yine yaklaşıp her türlü saygıyla eksiksiz, gereği kadar tapınmak, hürmet etmektir.”

3.3. Cümle Çeşitleri

3.3.1. Yapılarına Göre Cümleler

Yapılarına göre basit, birleşik, bağlı ve sıralı olmak üzere dört cümle çeşidi vardır. Bununla birlikte bazı kaynaklarda yapısına göre cümleler basit ve birleşik cümleler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

3.3.1.1. Basit Cümle

Kuruluşunda tek yüklem bulunan, tek yargı bildiren cümlelerdir. İçinde cümlemsi, iç cümle, cümlecik, yan cümle bulunmayan bağımsız yargılı anlatımdır. Tek sözcükten oluşabileceği gibi birden çok sözcükten de oluşabilir. Zeynep Korkmaz Gramer Terimleri Sözlüğünde basit cümleyi; “bir düşünceyi bir duyguyu veya bir oluş ve kılışı tek bir yargı halinde anlatan ve en az bir yüklemden oluşan cümle türü” olarak tanımlar. (Korkmaz, 2003: 37).

3.3.1.1.1. Geniş Zamanlı Basit Çekim

ädgü yollar ärsär täñri yeri kişi **azunı ärür** (0498-0499) “*İyi yollar ise tanrı yeri ve insan hayat şeklidir.*”

tükäl bilgä biligig küsämäk yämä kayu ärür tep tesär түkäl bilgä bilig ärsär kaltı burhan kutın bulmış kşan üdki alku nomlarıg bahşısızın nomçısızın kántün tuyunmış kkirsiz arıg akıgsız **bilgä bilig ärür** (0415-0420) “*muhteşem tam bilgiyi istemek yine nasıldır diye sorsa muhteşem tam bilgi buddha saadetini bulduğu anda bütün öğretileri öğretmensiz, dharmasız kendiliğinden aydınlanmış, kirsiz, temiz akmayan bilgidir.*”

ağınaguka asıg tusu kılmak tözlüg ädgü nomlar ärsär tört törlüg içkärmäklär tört törlüg ülgüsüz ädgü **könüllär ärür** (0579-0581) “*başkasına fayda sağlamak esaslı iyi öğretiler ise dört türlü sınırsız gönüldür.*”

3.3.1.1.2. Geçmiş Zamanlı Basit Çekim

bodisatavlar bo tört törlüg yavlak yollarka barguluk ayıg kılınçlarıg kántü özläri **kılmazlar** (0499-0503) “*şöyle bodhisattvalar bu dört türlü kötü yola varacak kötü eylemleri kendileri yapmazlar.*”

inçip bodisatavlar bo muntag ärürin bilip kântüläri ençlig mänjilig bolguluk tıltaglarta äñ mintin birkäyä tınlıg ençsirägülük ämgängülük ärsär ol ençig mänjig **küsämäzlär** (0639-0643) “*şöyle bodhisattvalar böyle olduğunu bilip kendilerini huzurlu mutlu edecek sebeplerden dolayı bir canlı huzursuz olacak ızdırıp çekecek ise o huzuru mutluluğu istemezler.*”

oñ äñninlärindäki tonların açınıp oñ tizlärin çökitiş ayaların kavşurup täñri täñrisi burhanka yinçürü töpön yükünüp tüü törlüg adrok adrok yıd yıpar hua çaçäklär ärdinilig toglar pralar kuşatrelar üzä tapıg udug ağır ayag kılıp anta ötrü täñri täñrisi burhanka inçä tep **öñünđi** (0015-0024) “*sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp sağ dizleri ile çökü ellerini kavuşturup tanrılar tanrısı buddhaya saygıyla başlarıyla eğilerek çeşit çeşit farklı farklı kokulu çiçekler, cevherler, tuğlar, gölgelikler sunarak ondan sonra tanrılar tanrısı buddhaya şöyle sordu.*”

3.3.1.1.3. Gelecek Zamanlı Basit Çekim

anın kim kayu tınlıglar bo no ärdinig tutsarlar täğinsärlär ol yalañuklar ötrü alku burhanlarka utlı sävinç täğınmiş **bolgay** (3321-3325) “*onu hangi canlı bu öğreti cevherini ezberlese, ulaşırsa o insanlar sonra bütün Buddhalara ödül sevinç ulaşımış olacak*”

yer oronta barça nomlataçı nomçı açarig tınladaçı äşiddäçi tözünlär kuvragın ulug asıgka tusuka inçgä mänjikä täğürüp ätözlärin igşiz adasız köñüllärin ögrünçlüg sävinçlig bay mänjilig **kılgay** (3444-3456) “*hangi yerde bu altın renkli parlak ışıklı en yüce öğreti hükümdarı öğreti cevherini okusa, okutsa, yazsa, yazdırsa, açıklasa, açıklatsa sonra biz bütün tanrılar topluluğu büyük faydaya ince huzura ulaştırıp bedenlerini mutlu, sevinçli, zengin huzurlu kılacağız.*”

3.3.1.1.4. Emir/Diğer Kipler ile Basit Çekim

kenkilärkä ulalmakı **bolzun** (3514) “*Sonrakilere ulaşımış olsun.*”

bo muntag bultukmaksız üçün ötrü ol tözünlär kutluglar alku amrılmış turulmuş nomlar içintä örügin **amılın** ornanıp bo **örügin** (0096-0102) “*böyle bulunmadığı için sonra o asiller, kutlular, sakinleşme yöntemleri içinde sakinlik ve sessizlikle yerleşip bu sakinlikle yerleşin.*”

bo köñül küçi üzä ätöznüñ isig öznüñ ädñiñ tavarñiñ ürlüksüzin **yokın kurugin** (0127-0130) “*bu gönül gücüyle bedenin ve malın mülkün faniliğini ve geçiciliğini anlayın.*”

3.3.1.2. Birleşik Cümle

Bir ana cümle ile onun anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleden meydana gelen cümledir. Ertuğrul Yaman Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması adlı kitabında birleşik cümle için “Türkiye gramerciliğinde birleşik cümlelerle ilgili en temel yaklaşım, cümle bünyesinde bir ana cümle, dolayısıyla bir ana yargı ve bu ana cümleyi tamamlayan, açıklayan ya da niteleyen yan cümlelerin yani, yan yargıların bulunmasıdır.” tanımını yapar. (Yaman, 2000: 78).

“Çağdaş dilbilimde cümlenin farkını gösteren iki temel özellik bulunmaktadır. Mesajın tonlaması ve yüklemlik. V. V. Vinogradov’un belirttiği gibi tonlama tek başına, cümlenin gramatikal teşekkül şekli değildir. Ana cümlenin teşekkülünde onun rolü oldukça önemlidir.” (Baskakov, 2017: 104).

3.3.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

“Yardımcı cümlenin yüklemi şart kipinde olan ve esas cümledeki hükmü şarta bağlayan cümledir.” (Eraslan, 2012: 76). Şart cümlesi –sa/-se biçim birimi ile oluşturulur. Şart cümlesi ana cümleye bağlanır. Şartlı birleşik cümlede ana cümle sonda, yardımcı cümle başta.

birök ukgulukın **tutsar** (1814) “*anlamayı tutsa*”

yetinç kirişmäklärin tutulmakların bilmäk üzä kalısız bilmäk ukmak antag ol tep tesär birök bo eki bölöklärig üç agılıklar birlä kirişmäkin tutulmakın **tutsar** (1884-1890)“*yedincisi girmeleri tutulmaları bilmek üzere eksiksiz bilmek anlamak nasıldır diye sorsa bu on iki bölümü üç hazine ile girmelerini tutmalarını tutsa*”

bilgä biligig **bışrunmasar** ötrü köñülläri çökär batar ärinçañ ärmagü bolur (2162-2165) “*bilgiyi öğrenmese sonra gönülleri zihinleri çöker, batar, üşengeç olurlar.*”

3.3.1.2.2. Bir Esas Cümleye Bağlı Birden Fazla Şart Cümlesi

birök kayu yer oronta bo altun önlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom ärdinig **okısar okıtsar bitisär bititsär nomlasar nomlatsar** ötrü biz kamag täñrilär kuvragı ol yer oronta barça nomlataçı nomçı açarig tıñladaçı äşiddäçi tözünlär kuvragın ulug asıgka tusuka inçgä mänjikä tägürüp ätözlärin igsiz adasız köñüllärin ögrünçlüg sävinçlig bay mänjilig kılgay biz (3444-3456) *“hangi yerde bu altın renkli parlak ışıklı en yüce öğreti hükümdarı öğreti cevherini **okusa, okutsa, yazsa, yazdırsa, açıklasa, açıklatsa** sonra biz bütün tanrılar topluluğu büyük faydaya ince huzura ulaştırıp bedenlerini mutlu, sevinçli, zengin huzurlu kılacağız.”*

kaltı sän ötünmiş tæg birök kim kayu tınlıglar bo nom ärdinig **boşgunsar tutsar okısar nomlasar** süzök kertgünç köñülin tıñlasar äşidsärlär ötrü ol tınlıglar üzäliksiz üstünki yeg köni tüz tuymak atlıg burhan kuñña agınçsız ävrilinçsiz bulgaylar (3329-3337) *“eğer sen söylediğin gibi hangi canlılar bu öğreti cevherini **öğrense, ezberlese, okusa, açıklasa** temiz imanlı gönül ile dinlese işitse sonra o canlılar kesintisiz üstün doğru düz kavramak adlı buddha saadetini sarsılmaz sağlam bulacaklardır.”*

3.3.1.2.3. Sıralı Birleşik Cümle

Edatsız arka arkaya iki basit esas cümlelerin veya bir basit esas cümle ile bir birleşik cümlelerin sıralanması ile oluşan cümledir. Peş peşe kullanılan ve birbirlerinden noktalı virgül veya virgül ile ayrılan cümlelerden oluşan cümlelerdir. “Yalnız başlarına kullanıldıklarında da birer anlam taşıyan hükümlü cümlelerin yan yana gelmesiyle, noktalı virgül veya bağlaçlarla birbirine bağlanarak kurulan birleşik cümle.” (Korkmaz, 2003: 45).

3.3.1.2.4. Aynı Zamanlı Sıralı Birleşik Cümle

çaramabavıkı atlıg äñ kenki bir tugum aźunlug ekinti oronlug tokuzunç orontakı bodisatavlarğa altun tilgänlig çakravart elig han ülgüsüz kolti sanınça terini kuvragı birlä tægriğläp tapıg uđug kılı sansız sakışsız ärdinilär üzä eñiglig yürünj kuşatre töpösintä tuta **turur köžünür** (2793-2802) *“çaramabavıkı adlı en sonraki bir doğum hayat şekilli ikinci yerli dokuzuncu yerdeki bodhisattvalara altın tekerlekli çakravarti hükümdar sayısız koti sayısınca topluluk ile dönüp saygı gösterip sayısız mücevherlerle süslü beyaz gölgeği tepesinde durur **görülür.**”*

yagmurın barçanı toşgurur tükätür siz täñrim siz körü yarlıkap tınlıg tetmäniñ bälğülärin alku ugurın barçanı yok kurug tep bilig ök inçip alp ağır adalıg açığı ämgäklärıntin yänä ürüg uzatı ara kirü yarlıkap umug inag **bolur** siz (3278-3284) “*siz bir lezzetli olduğunu farklı farklı görmeniz sebebiyle tanrım onun gibi buyurdunuz çokca temizlenmeye uçsuz bucaksız vücudunuz ile topluluklarınızı yine yağmur ile tamamını doldurur tamamlarsanız tanrım siz görerek buyurur canlı denilenin belirtilerini bütün sebebin tamamını yokluk ve boşluk diye bilgi şöyle çok büyük tehlikeli acı ve ızdıraplardan yine daima sürekli arda girip buyurup umut olursunuz ızdırap ve huzur da daimi ve geçici açıklamalarınızdan dolayı ayırıp okursunuz.*”

3.3.1.3. Bağlı Sıralı Cümle

Hem anlam yönünden, hem de ögelerin ortak olma yönünden birbirine bağlı cümlelerdir.

kop törlüg tapıgın uğugın ägsüksüz käreğaksiz **tapınmak uğunmak ağır ayag kılmak** ärür (1186-1187) “*her türlü saygıyla eksiksiz, gereği kadar tapınmak, hürmet etmektir.*”

3.3.1.4. Bağımsız Sıralı Cümle

Burada her cümlenin ögeleri ayrı ayrıdır. Ortaklık anlam yakınlığındadır. Anlam bakımından birbirine bağlı, fakat özneleri, tümleçleri, yüklemeleri ayrı olan cümlelerdir.

bo eki törlüg yollarka barguluk äđgü kılınçlarıg kántü özläri yämä **kıdururlar** yänä adın adınaguka yämä **kıldururlar** (0508-0511) “*bu iki türlü yola varacak iyi eylemleri kendileri de yaparlar, başkasına da yaptırurlar.*”

3.3.1.5. İç İçe Birleşik Cümle

“Bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde yer aldığı cümledir. Yardımcı cümle, ana cümlenin bir ögesidir. Ana cümle sonda bulunur ve ana cümlenin yüklemi genellikle, “demek, zanetmek, sanmak, bilmek, görmek, görünmek, farz etmek, düşünmek” fiillerinin çekimli şeklidir”. (Karaağaç, 2013: 67).

Bir cümlenin başka bir cümlenin içine girmesiyle meydana gelen birleşik cümle.

anın kim kayu tınlıglar bo no ärdinię tutsarlar täğinsärlär ol yalañuklar ötrü alku burhanlarka utlı sävinç täğinmiş bolgaylar täñrim **tep ötündi** (3321-3325) “*onu hangi canlı bu öğreti cevherini ezberlese, ulaşısa o insanlar sonra bütün buddhalara ödül ve sevinç ulaşmış olacak tanrım diye söylendi.*”

antag arıp atı kötrülmüş täñrim siz yänä näçökin ol bodi tegmä tuyunmak köñül üzä alku nomlarınıñ täriñtä täriñ yürüglärin bilgäli ukğalı uduñuz ärki täñrim **tep ötündi** (0041-0045) “*böyle ayırıp adı yüceltilmiş tanrım siz nasıl o boddhi denilen uyanmış gönüldeki bütün öğretilerin derin açıklamalarını bilip anlayabildiniz ki tanrım diye sordu.*”

täk tınlıglarığ ozguru kutgaru yarlıkagalır üçün anın öñi adırıp üdürüp üç tep yarlıkadıñız täñrim tep şlok takşutın munçulayu **tep ötündi** (3298-3303) “*tek canlıları kurtarıp açıkladığı için ondan başka seçip ayırıp üç diye açıkladınız tanrım diye şiirini böyle okudu, söyledi.*”

täk tınlıglarığ ozguru kutgaru yarlıkagalır üçün anın öñi adırıp üdürüp üç **tep yarlıkadıñız** ((3298-3301) “*tek canlıları kurtarıp açıkladığı için ondan başka seçip ayırıp üç diye açıkladınız.*”

onunç oronug unitmaksız bulur **tep yarlıkadı** (3227-3228) “*onuncu yeri unutmaksızın bulurlar diye, açıkladı.*”

anın bo oronnuñ atı bilgä biligdä uzanmak atlıg oron **tep tetir** (2888-2890) “*onun bu yerin adı bilgide yükselmek adlı yer diye söylenir.*”

anın bo oronnuñ atı täpräñsiz atlıg oron **tep tetir** (2880-2881) “*onun bu yerin adı sallanmayan adlı yer diye söylenir.*”

3.3.2. Anlamlarına Göre Cümleler

Leyla Karahan’a göre anlamlarına göre cümleler;

Cümleler olumluluk, olumsuzluk, soru, kip ve yüklem türü bakımından değerlendirildiğinde, bir cümlede birden fazla özelliğin bulunduğu görülür. Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle, hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O halde cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur. Olumlu ve olumsuz cümleler, ayrıca soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlamlar taşıyabilir. (Karahan, 2014: 94).

3.3.2.1. Olumlu Cümle

Olumlu yargı bildiren cümlelerdir. İşin, oluşun, hareketin, düşüncenin gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini bildiren cümlelerdir.

onunç darmamıg nom bulit atlıg **oron ol** (2890-2891) “*onuncu dharma bulutu adlı yerdir.*”

bo t[inlıg sıg] tümkä **könüllüg ol** (2424-2425) “*bu ahmak gönüllüdür.*”

bo tınlıg orton täñ **könüllüg ol** (2424) “*bu canlı orta denk gönüllüdür.*”

agir ayamakın ratna vaçir **yükünür män** (3242) “*çok saygıdeğer ratnavajra eğilirim eşsizliğinize.*”

3.3.2.1.1. Olumlu İsim Cümleleri

altun önlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitigdä **arig yer oronlar sayukı darani tegmä tutruk nomlarıg okıtmak atlıg altınç bölök törtinç tægziñç** (0004-0009) “*altın renkli, parlak ışıltılı, en yüce öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında temiz yerlerdeki dharani adlı öğretileri okutmak adlı altıncı bölüm dördüncü kitap.*”

onunç darmamıg nom bulit atlıg **oron ol** (2890-2891) “*onuncu dharma bulutu adlı yerdir.*”

bo t[inlıg sıg] tümkä **könüllüg ol** (2424-2425) “*bu ahmak gönüllüdür.*”

bo tınlıg orton täñ **könüllüg ol** (2424) “*bu canlı orta denk gönüllüdür.*”

nom tözin arıtmak ärsär kaltı ol çınžu tegmä çın kertü arıg süzök köñül tözin örtedäçi köşitdäçi kirikdä[çi] nizvanılıg kkirläriğ **tarkarmak ketärmäk ärür** (1054-1059) “*öğreti esasını temizlemek ise chenju denilen öylesine doğru gerçek temiz gönül esasını kapatacak, gölgelendirecek, kirletecek ihtiraslı kirleri yok etmek, gidermektir.*”

kkirsiz arıg akıgsız bölökintä tutulmuş çın kertü çınlayu nom üzä **bälgürmüş bar** (0430-0432) “*kirsiz temiz akmayan bölümünde tutulmuş gerçek ve doğru kanun üzerine ortaya çıkmış var.*”

3.3.2.1.2. Olumlu Fiil Cümleleri

3.3.2.1.2.1. Basit Çekim

3.3.2.1.2.1.1. Geniş-Şimdiki Zaman

ädgü yollar ärsär täñri yeri kişi **ažunu ärür** (0498-0499) “*İyi yollar ise tanrı yeri ve insan hayat şeklidir.*”

tükäl bilgä biligig küsämäk yämä kayu ärür tep tesär түkäl bilgä bilig ärsär kaltı burhan kutın bulmış kşan üdki alku nomlarıg bahşısızın nomçısızın kántün tuyunmış kkirsiz arıg akıgsız **bilgä bilig ärür** (0415-0420) “*muhteşem tam bilgiyi istemek yine nasıldır diye sorsa muhteşem tam bilgi buddha saadetini bulduğu anda bütün öğretileri öğretmensiz, dharmasız kendiliğinden aydınlanmış, kirsiz, temiz akmayan bilgidir.*”

ağınaguka asıg tusu kılmak tözlüg ädgü nomlar ärsär tört törlüg içkärmäklär tört törlüg ülgüsüz **ädgü köñüllär ärür** (0579-0581) “*başkasına fayda sağlamak esaslı iyi öğretiler ise dört türlü sınırsız gönüldür.*”

3.3.2.1.2.1.2. Görülen Geçmiş Zaman

bo üç törlüg tugmaksız nom taplagın **on oronta öñdün** (0740-0741) “*bu üç türlü doğmayan öğretiyi on yerde doğdun.*”

inçip bodisatavlar bo muntag yañın bo nomlarıg **on oronlarta öñdün** (2533-2535) “*şöyle bodisatavlar böyle bu şekil öğretileri on yerde doğdun.*”

bo mäniñ ädgü tetyük nomlug **şasınımız** (34779) “*bu benim iyi denilen dharma sasanası*”

3.3.2.1.2.1.3. Gelecek Zaman

anın kim kayu tınlıglar bo no ärdiniğ tutsarlar täğinsärlär ol yalañuklar ötrü alku burhanlarka utlı sävinç täginmiş **bolgay** (3321-3325) “*onu hangi canlı bu öğreti cevherini ezberlese, ulaşırsa o insanlar sonra bütün buddhalara ödül ve sevinç ulaşmış olacak.*”

yer oronta barça nomlataçı nomçı açarıg tıñladaçı äşiddäçi tözünlär kuvragın ulug asıgka tusuka inçgä mäñikä täğürüp ätözlärin igtsiz adasız köñüllärin ögrünçlüğ sävinçlig bay mäñilig **kılgay** (3444-3456) “*hangi yerde bu altın renkli parlak ışıklı en yüce öğreti hükümdarı öğreti cevherini okusa, okutsa, yazsa, yazdırsa, açıklasa,*

*açıklatsa sonra biz bütün tanrılar topluluğu büyük faydaya ince huzura ulaştırıp bedenlerini mutlu, sevinçli, zengin huzurlu **kılacağız.***”

3.3.2.1.2.1.4. Emir/Diğer Kipler ile Basit Çekim

kenkilärkä ulalmakı **bolzun** (3514) “*Sonrakilere ulaşmış **olsun.***”

bo muntag bultukmaksız üçün ötrü ol tözünlär kutluglar alku amrılmış turulmuş nomlar içintä örügin amılın ornanıp bo **örügin** (0096-0102) “*böyle bulunmadığı için sonra o asiller, kuthular, sakinleşme yöntemleri içinde sakinlik ve sessizlikle yerleşip bu sakinlikle **yerleşin.***”

bo köñül küçi üzä ätöznün isig öznün ädniñ tavarıñ ürlüksüzin yokın **kurugın** (0127-0130) “*bu gönül gücüyle bedenin ve malın mülkün faniliğini ve geçiciliğini **anlayın***”

3.3.2.1.2.2. Birleşik Çekim

3.3.2.1.2.2.1. Gelecek Zamanın Şartı

birök kayu yer oronta bo altın öñlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom ärdiniğ **okısar okıtsar bitisär bititsär nomlasar nomlatsar** ötrü biz kamag täñrilär kuvragı ol yer oronta barça nomlataçı nomçı açarig tıñladaçı äşiddäçi tözünlär kuvragın ulug asıgka tusuka inçgä mänjikä tægürüp ätözlärin igsiz adasız köñüllärin ögrünçlüg sävinçlig bay mänjilig **kılgay** biz (3444-3456) “*hangi yerde bu altın renkli parlak ışıklı en yüce öğreti hükümdarı öğreti cevherini **okusa, okutsa, yazsa, yazdırsa, açıklasa, açıklatsa** sonra biz bütün tanrılar topluluğu büyük faydaya ince huzura ulaştırıp bedenlerini mutlu, sevinçli, zengin huzurlu **kılacağız.***”

antag ol antag ol ulug äzruaya kaltı sän ötünmiş tæg birök kim kayu tınlıglar bo nom ärdiniğ **boşgunsar tutsar okısar nomlasar** süzök kertgünç köñülin tıñlasar äşidsärlär ötrü ol tınlıglar üzäliksiz üstünki yeg köni tüz tuymak atlıg burhan kuñıña ağınçsız ävrilinçsiz **bulgaylar** (3329-3337) “*eğer sen söylediğin gibi hangi canlılar bu öğreti **cevherini öğrense, ezberlese, okusa, açıklasa** temiz imanlı gönül ile dinlese işitse sonra o canlılar kesintisiz üstün doğru düz kavramak adlı buddha saadetini sarsılmaz sağlam **bulacaklardır.***”

3.3.2.2. Olumsuz Cümle

Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümle, olumsuz cümledir.

3.3.2.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi

tiltagtın turmuş nomlarıg körmäk biligsiz biligniñ yöründäki ärür ulatı kurug **dyan yok.** (1500-1502) “*sebeplerden vazgeçmiş öğretileri görmek, cehaletin tedavisidir ve boşluk dyanası yok.*”

3.3.2.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi

3.3.2.2.2.1. -mA ile Yapılanlar

tükätmäginçä enç bolmamak ärsär kaltı bo eki törlüg yevägläriğ toşgurmaginçä tükätmäginçä burhan kutın küsätäçi tözünlärniñ köñülläri enç **bolmamak** ärür (0807-0811) “*tamamlayıp huzurlu olmamak ise bu iki türlü süsleri doldurmayarak tamamlayarak buddha saadetinin isteyecek asillerin gönüllerinin huzurlu olmamasıdır.*”

ekinti buyanlarıg ädgüläriğ tükätmäginçä enç **bolmamakka** tayanıp katıgılanmak paramitiğ nätägin bütürürlär (0799-0802) “*ikinci sevap iyilikleri tamamlayınca huzurlu olmamaya dayanıp tahammül paramitasını nasıl elde ederler.*”

buyanlarıg ädgüläriğ tükätmäginçä enç **bolmamakka** tayanıp yämä kayu ärür tep tesär buyanlar ärsär buyan ädgü kılınçlıg yeväglär ärür (0802-0805) “*sevap iyilikleri tamamlayınca huzurlu olmamaya danayıp yine hangileridir diye sorsa sevaplar iyi amelli süslerdir.*”

ekinti tınlıglarıg örlätgülük buşurguluk tıtaglarıg **kılmamakka** tayanıp çahşaput paramitiğ nätägin bütürürlär (0474-0477) “*ikincisi canlıları nedensiz ızdıraplara düşürecek sebepleri yapmamaya dayanarak siksapada paramitasını nasıl elde ederler.*”

3.3.2.2.2.2. -mAz ile Kurulanlar

bilgäli yämä **bultukmaz** (0040-0041) “*bilmek için de bulunmaz.*”

bodi tegmä tuyunmakıg yänä sözlägäli **bultukmaz** (0056-0057) “*o gönlü de tarif edemez.*”

ol köñlög yämä sözlägäli **bultukmaz** (0057-0058) “*bodhi denilen aydınlanma yine tarif edilemez.*”

tuyunmaknıñ atı yämä **bultukmaz** (0088) “*canlının canlı diye adı bulunmaz.*”

3.3.2.2.3. Soru Cümleleri

“Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleler, soru cümleleridir. Soru eki –mI ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır. Konuşma dilinde vurgu yoluyla da soru cümlesi yapılmaktadır”. (Karahana, 2014: 76).

İçerisinde soru anlamı bulunan cümlelerdir. Soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları, soru edatları ve soru eki ile kurulmuşlardır. Eski Uygur Türkçesinde neçök “nasıl”, neçökin “ne şekilde”, negü “ne gibi”, ne üçün “ne için”, kayu “nerede” gibi soru zarfları ile soru anlamı sağlanmıştır.

antag ärsär **nä üçün** bo köñlög alku nomlar tep teyür tesär üç törlög kutrulmak başlap kamag ädgü nomlar barça köñültin ötgürü bütärlär üçün anın antag tetir (0945-0950) “*öyle ise niçin bu gönlü bütün öğretiler diye sorsa üç türlü kurtuluştan başlayarak bütün iyi öğretiler, tam gönülden dolayı elde edildikleri için oyledir*”

bo üç törlög nomlar **nä üçün** ädgü yıltızlar tetirlär tep tesär bo üçägü ap yertinçülög ap yertinçülügdä yeg ädgü (P) nomların tözi yıltızı tep tetirlär (1013-1018) “*bu üç türlü öğretiler niçin öğretiler niçin iyi köklerdir diye sorsa bu üçü hem dünyevi hem de doğaüstü iyi öğretilerin köküdür.*”

nä üçün tep tesär kaltı bo mänli nomlı eki törlög ağkanmaklar ärsär alku nizvanılarnıñ tözi tüpi yıltızı ärürlär (1115-1118) “*niçin diye sorarsa bu ben ve öğreti denilen iki türü bağlar bütün ihtirasların esası, köküdür.*”

nä üçün tep tesär savşeñ yoltakı kiçig kölüklüglär kamagta yeg üstünki burhan kutın küsämäzlär üçün anın burhan kutıña alkış bermäk atlıg adıra bölök yok (1836-1840) “*niçin diye sorarsa savşeñ yolundaki küçük taşıtlar hepsinden üstün buddha saadetini istemedikleri için buddha saadetine dua etmek adlı ayrıntılı bölüm yoktur.*”

antag arıp atı kötrülmüş täñrim siz yänä **näçökin** ol bodi tegmä tuyunmak köñül üzä alku nomların täriñtä täriñ yöreğlärin bilgäli ukğalı uduñuz ärki täñrim tep ötündi (0041-0045) “*böyle ayırıp adı yüceltilmiş tanrım siz nasıl o bodhi denilen uyanmış*

gönüldeki bütün öğretilerin derin açıklamalarını bilip anlayabildiniz tanrım diye sorsa.”

munta yämä bodisatavlar äñilki kertgünç [köñül]kä tayan[ıp] buşi paramitig **nätägin bütürürlär** (0352-0353) *“bunda yine bodhisattvalar önce iman gücüne dayanarak sadaka paramitasına **nasıl inanırlar.**”*

kertgünç ärklig yämä **kayu ärür** tep teşär kertgünç ärklig ärsär köñülnüñ süzülmäki ärür (0353-0356) *“iman gücü de **nasıldır** diye sorsa, iman gücü gönün temizlenmesidir.”*

ekinti yarlıkançuçı köñülkä tayanıp buşi paramitlig **nätägin bütürürlär** (0365-0367) *“ikincisi merhametli gönle dayanarak sadaka paramitasını **nasıl elde ederler.**”*

yarlıkançuçı köñül yämä **kayu ärür** tep teşär yarlıkançuçı köñül ärsär adınlarınğ ämgäkiñä köñülnüñ köymäki örtänmäki erinçämäki ärür (0367-0370) *“merhametli gönül **nasıldır** diye sorsa, merhametli gönül, başkasının ızdırabına gönün yanması acımasıdır.”*

3.3.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Türkçede cümlenin ögelerinin dizilişinde yüklem genellikle sondadır. Ancak bazı durumlarda bulunmayabilir. Hatta bazen eksilteli yapılara yüklem bulunmayabilir. Ögelerinin dizilişine göre cümleler kurallı ya da devrik yapıdadır.

3.3.3.1. Kurallı Cümle

İsim cümlesi de olsa fiil cümlesi de olsa yüklemi sonda bulunan cümle kurallı cümledir. Asıl unsur sonda gelir. Türkçeye uygun olan bir yapıdadır. Bu metin de çoğu yerde kurallı cümle kullanılmıştır. Metin Türkçenin dil kaidelerine uygun olarak Uygurcadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu da bize tercümanın dil seviyesinin yüksek olduğunu gösterir.

inçip bodisatavlar bo muntag yañın tınlıglarka asıg tusu kılğalı ulug yarlıkançuçı köñül **turgururlar** (2590-2593) *“şöyle bodisattvalar böyle bu şekil canlılara fayda sağlamak için büyük merhametli gönül **beslerler.**”*

inçip yänä sansarıg **ermäzlär** (2597-2598) *“şöyle yine samsaradan **bıkmazlar.**”*

inçip yänä nirvanıg **savmazlar** (2604) *“yine nirvanayı **sevmezler.**”*

beşinç oronta dyan paramit tegmä dyan paramit içintä **katıglanurlar** (2982-2984) “*beşinci yerde dhyana paramita denilen dhyana paramitası içinde gayret ederler.*”

3.3.3.2. Devrik Cümle

Yüklemi sonda bulunmayan cümleye devrik cümle denilir. Burada ki amaç yargıya bir duygu değeri kazandırmaktır. Daha çok şiir türlerinde karşılaşılır. Ancak atasözlerinde, günlük konuşmalarda, sohbet yazılarında da karşılaşabilmekteyiz. Hikaye ve romanlarda da yine devrik cümleler karşımıza çıkmaktadır. Dilimizin eski metinlerinde de yine devrik cümlelere rastlamaktayız.

bo muntag yañlıg ağrok ağrok yörüglüg bodi tegmä tuyenmak köñülüg yänä bodisatavlar on törlüg tıtaglar üzä **bulurlar** tükäl bütürürler (0103-0106) “*böyle ayrı ayrı anlamlı bodhi denilen aydınlanma gönlünü yine bodhisattvalar on türlü sebep ile bulurlar ve tamamıyla inanırlar.*”

yetinç öñi öñi törlüg al altag üzä bodi tegmä tuyenmak köñülüg nätägin **bulurlar** nätägin bütürürler tep teşär (0252-0255) “*yedincisi başka başka türlü yöntem üzerine bodhi denilen aydınlanma gönlünü nasıl bulurlar nasıl bulurlar nasıl inanırlar diye sorar.*”

3.3.3.2.1. Kelime Grupları İçerisinde Devrik Cümleler

3.3.3.2.1.1. Sıfatın Yüklemden Sonra Geldiği Devrik Cümleler

kayular ol beş (0593) “*hangileridir o beş*”

kayular ol dört (0876) “*hangileridir o dört*”

kayular ol on (1123) “*hangileridir o on*”

Nesnenin Yüklemden Sonra Geldiği Devrik Cümleler

yorımak yorımamak **yorımaz** yorımamaknıñ atımaz (0095-0096) “*hareket ve hareketsizlik bulunmaz, elde edilmez.*”

3.3.4. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

3.3.4.1. İsim Cümlesi

Leyla Karahan'a göre isim cümlesi;

Yüklemi bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. İsim ve isim grupları, "i-" ek fiili ile görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekime girerek yüklem görevi yaparlar. İsim cümlelerinde, kip eki taşımayan yüklem, geniş zaman kipindedir. Bu ve diğer bazı kiplerde, anlamı pekiştirmek veya yükleme ihtimal anlamı katmak üzere -Dır eki de kullanılır. (Karahan, 2014:96).

Yüklemi isim veya isim grubu olan cümlelerdir. Uygurcada isim cümlesi, yüklemi, yüklem ismi denen isim unsuru ile er- yardımcı fiili ile kurulur.

3.3.4.1.1. İsim Soylu Kelimelerle Kurulanlar

3.3.4.1.1.1. "bar" Unsuru ile Kurulan İsim Cümleleri

eki törlüg tüplär ärsär bir yok tözlüg nomlarıg **bar** (0962) *"iki türlü kökler ise birincisi yok esaslı kökler var."*

sansarıg taplantaçılarta **bar** (1416) *"samsarayı kabul edenlerde var."*

erkäk ätözün taplaðaçılarta **bar** (1424) *"erkek vücudunu sevenlerde var."*

tişi ätözün taplaðaçılarta **bar** (1433) *"kadın vücudunu kabul ettiklerinde de var."*

3.3.4.1.1.2. "yok" Unsuru ile Kurulan İsim Cümleleri

äzüg armak igið yañluk yeläyü törön bälgürmiş **yok** (0427) *"yalan, aldatma, yanlış, hata ortaya çıkmış yok."*

tözlüg nomlarıñ **yok** (0428) *"esaslı öğretilerin yok."*

äjilki kişi nomlı bälgülärniñ **yok**.(0729) *"birincisi kişi ve öğreti işaretleri yok."*

3.3.4.1.2. Bildirme Görevli Eklerle Kurulanlar

3.3.4.1.2.1.-er- Fiili ile Kurulan İsim Cümleleri

inçip bodisatavlar bo muntag yañın tuğmaksız nom taplağı atlıg tütrüm täriñ bilgä biligtä turup ap yämä içtin sıñarkı nızvanılıg yağılar tölükin ap yämä taşdın sıñarkı ayıg ögli yağılar örlätmäkin ämgätmäkin ekägüni barça añsız käd särärlär särinürlär bo **ärür** (0750-0758) *"şöyle bodhisattvalar böyle bu şekil doğmayan öğreti adlı zeki ve derin bilgide durup hem iç taraftaki ihtiraslı düşmanların kuvvetine hem*

*de dış taraftaki kötü düşmanların öfkesine ve ızdırap çektirmesine ikisine tamamıyla iyice **sabrederler.***”

ädgölär ärsär bilgä bilig yeväglär **ärür** (00805-0807) *“sevaplar ise iyi amelli **süslerdir.**”*

ävriñsiz oron yämä ol ok **ärür** (0898-0899) *“dönmemek ise sağlam **yerdür.**”*

inçip bodisatavlar bo muntag yañın üç törlüg tözläriğ bäkiz bälgülük adırtılg ukturdaçı nomlug yertinçülüg eki törlüg bilgä biliglärig adırtılagalı sävmäkläri üzä tütrüm täriñ bilgä biliglär içintä tı uzatı bışrunurlar ögrätinürlär bo **ärür** (1259-1266) *“şöyle bodhisattvalar böyle bu şekildeki üç türlü esası açık, belli, farklı anlattırarak gerçek ve sıradan iki türlü bilgiyi ayırma sevinçleri ile zeki, derin bilgiler içinde daima **öğrenirler.**”*

yertinçülüg taplag ärsär sansarıg taplamak **ärür** (1413-1414) *“dünyevi sezgi samsarayı kabul **etmektir.**”*

tıntura ök üküş sakınçnıñ yöründäki **ärür** (1495-1497) *“nefes pek çok düşünce **tedavisidir.**”*

ekägüni tüz yoritmak ärsär kaltı bolar ekägüni tüz bışrunmak **ärür** (2159-2160) *“ikisini düz uygulatmak ise bunların ikisini düz **öğrenmektir.**”*

3.3.4.1.3. İsim Unsuru + Tetir ile Kurulan İsim Cümleleri

bilgä bilig paramit ärsär ötrü bir yorıklıg samaği dyan yämä ol ok **tetir** (2202-2204) *“bilgi paramitası ise sonra bir tefsirli samadhi dhyana da **odur.**”*

bo ekinti çahşaput paramitlig **tıtag tetir** (0155-0156) *“bu ikincisi siksapada paramitalı **sebptir.**”*

antag ärsär nä üçün bo köñülüg alku nomlar tep teyür tesär üç törlüg kutrulmak başlap kamag ädgü nomlar barça köñültin ötgürü bütärlär üçün anın **antag tetir** (0945-0950) *“toplamak dağıtmamak ise o akmayan temiz gönlü elde etmek için daima kesintisiz **toplamak ve yükseltmektir.**”*

bo körmäk yol yänä eki törlüg **tetir** (1288-1289) *“bu görme yolu yine **iki türdür.**”*

savşenğa üç ägsük **tokuz bölök tetir** (1835-1836) *“savşenğa üç eksik **dokuz bölümdür.**”*

3.3.4.1.4. Ol Şahıs Zamirinin Bildirme Göreviyle Kullanılması ile Kurulan İsim Cümleleri

inçip **bodisatavlar ol** antag adınlarınñ ämgäkinä köytäçi örtäntäçi erinçkätäçi (0371-0372) “şöyle ki **bodisatavlar** başkasının ızdırabına gönlünü yakacak ve acıyacaktır.”

adkaksız ulug yarlıkançuçı köñül ärsär kaltı kamag tınlıg oğlanı üzäki **öz ol yađ ol äđgü ögli ol ayıg ögli ol** tep sakınguluk adkak bälğülärıntin öñi üdrülüp yalañuz kertü töz üzä adırsız körüp erinçkämäk tsuyurkamak ärür (1568-1576) “bağsız büyük merhametli gönül ise bütün canlı oğullar üstünde **kendidir, başkasıdır, iyi düşünendir, kötü düşünendir**, diye düşünenecek bilinç işaretlerinden başkasını seçip sadece gerçek esası ayırmaksızın görüp merhamet etmektir.”

kamaglıg bälğü üzä sudur ağılıkıg bilmäk ärsär kaltı üç törlüg boşgut tözlüg nomlarıg yumgı okıtdaçısın tutmak üzä sudur **ağılık ol** tep bilmäk ärür (1774-1779) “tam işaret ile sutra hazinesini bilmek ise üç türlü talimat esaslı öğretileri tam okutacağını almak **sutrapitakadır** diyebilmektir.”

3.3.4.1.5. Ek Fiil Alarak Yüklem Olan İsimler

paramit temäk savnıñ yörügi munı munçulayu bo muntag yañlıg paramitlar yorıkın paramitlar yörügin bütürdäçi bodisatavlarınñ yänä on oronlar sayu közüngülük körklüg irü bälğüläri **bar ärür** (2724-2729) “paramitalar denilen sözün açıklaması bu bunu böylece bu şekil paramitalar eylemini, paramitalar açıklamasını elde edicek bodhisattvaların yine on yerin her birinin görülecek güzellikte işaretleri **vardır**.”

3.3.4.2. Fiil Cümlesi

“Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır. Bu yargı, emir kipinin 2. şahsı dışında daima ekle yapılıır. Her türlü kılış ve oluş, fiil cümleleri ile karşılanır.” (Karahan, 2014: 96). Yüklemi fiil olan ve bir hareketin, oluşun, kılışın, kılınışın yapıldığı ya da yapılacağını anlatıldığı cümledir.

täk tınlıglarıg ozguru kutgaru yarlıkagalır üçün anın öñi adırıp üdürüp üç tep yarlıkadıñız tññrim tep şlok takşutın munçulayu tep **ötünđi** (3298-3303) “tek canlıları kurtarıp, açıkladığı için ondan başka seçip ayırıp üç diye açıkladınız tanrım diye şiirini böyle **okudu söyledi**.”

ol üdüñ ulug ärklig äzrua täñri ötrü kântü olormış orontın örü turup bertin sınar on äñnindäki tonın açınıp on tizin çökitiş ayasın kavşurup ağır ayamakın töpösün yerkä täğürüp täñri täñrиси burhan adakınta yinçürü töpön yükünüp täñri täñrиси burhanka inçä tep **ötüñdi** (3303-3312) “*o zaman büyük güçlü brahma tanrı kendi oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp sağ dizi ile çöküp ellerini kavuşturup büyük saygı ile ellerini yere değdirip tanrılar tanrısı buddha ayağına saygıyla başını eğip tanrılar tanrısı buddhaya şöyle söyledi.*”

anın kim kayu tınlıklar bo no ärdiniğ tutsarlar täğinsärlär ol yalañuklar ötrü alku burhanlarka utlı sävinç täğinmiş bolgaylar täñrim tep **ötüñdi** (3321-3325) “*onu hangi canlı bu öğreti cevherini ezberlese, ulaşıa o insanlar sonra bütün buddhalara ödül ve sevinç ulaşımış olacak tanrım diye söylendi.*”

3.3.4.2.1. Geniş Zaman eki [-(A)r / -(X)r / -(y)Ur] ile Çekimlenmiş Fiiller

3. Tekil Şahıs

inçä kaltı yetinçsiz yetiz yağız yer alku ädläriñ nätäğ **bütürür tutar** (0142) “*eğer erişilmez ve geniş yeryüzü bütün varlıkları nasıl yetiştirir*”

ol ädgü kılınçlarığ bodisatavlar kântü özläri kılmak üzä bo eki törlüg ädgü yollarığ kântü özläriñä **açmış bolur** (0512-0514) “*o iyi eylemleri bodhisattvalar kendileri yapmak için bu iki türlü iyi yolu kendilerine açmış olur.*”

bo üç törlüg tugmaksız nom taplagın on oronta öñdün körü öğrätinü kaçan başdınkı oronka tägdügtä ugrayu ança **tanuklayur bütürür** (0740-0744) “*bu üç türlü doğmayan öğretiyi on yerde önceden görüp ne zaman baştaki yere ulaşırsa niyetini orada tanıklar elde eder.*”

ulug yarlıkançuçı köñültä yämä **irayur yatıkayur** birök yalañuz.(2165) “*büyük merhametli gönülden de uzaklaşır uyku halinde olur.*”

3. Çoğul Şahıs

yänä tuyunmaklı tuyunmak köñüllü ekägüni nomlagalı **uyurlar bilürlär** (0073-0075) “*yine aydınlanma ve aydınlanış zihnine ulaşmak için açıklayabilirler.*”

çın kertü töz bilgä biligtä **yok bolurlar** (0082-0083) “*gerçek esas bilgide yok olurlar.*”

ol süzök köñülläri küçintä ötrü arıg ädgü ädläriğ tavarlarığ äsirkänçsiz **tetirlär ığalayurlar** (0360-0362) “*o temiz gönülleri sayesinde temiz iyi mallarını esirgemedен dağıtırlar.*”

inçip bodisatavlar bo muntag yañın bo yollar üzä bo bo nizvanılarığ tarkargalı kınmakları üzä ötrü tütrüm täriñ bilgä biliglär içintä **bısrunurlar ögrätinürlär** bo ärür (1324-1329) “*şöyle bodhisattvalar böyle bu şekil yollar ile bu ihtirasları yok etmeyi istemeleri üzerine zeki, derin bilgiler içinde öğrenirler.*”

3.3.4.2.2. Görülen Geçmiş Zaman Eki [dX] ile Çekimlenmiş Fiiller

3. Tekil Şahıs

antag arıp atı kötrülmiş täñrim siz yänä näçökin ol bodi tegmä tuyunmak köñül üzä alku nomlarnıñ täriñtä täriñ yörüglärin bilgäli ukgalı uduñuz ärki täñrim tep **ötündi** (0041-0045) “*böyle ayırıp adı yüceltilmiş tanrım siz nasıl o bodhi denilen uyanmış gönüldeki bütün öğretilerin derin açıklamalarını bilip anlayabildiniz ki tanrım diye söyledi.*”

täk tınlıglarığ ozguru kutgaru yarlıkagalır üçün anın öñi adırıp üdürüp üç tep yarlıkadıñız täñrim tep şlok takşutın munçulayu tep **ötünđi** (3298-3303) “*tek canlıları kurtarıp, açıkladığı için ondan başka seçip ayırıp üç diye açıkladınız tanrım diye şiirini böyle okudu söyledi.*”

onunç oronug unitmaksız bulur tep **yarlıkadı** (3227-3228) “*onuncu yeri unutmaksızın bulurlar diye, açıkladı.*”

anın kim kayu tınlıglar bo no ärdiniğ tutsarlar täğinsärlär ol yalañuklar ötrü alku burhanlarka utlı sävinç täğınmiş bolgaylar täñrim **tep ötündi** (3321-3325) “*onu hangi canlı bu öğreti cevherini ezberlese, ulaşsa o insanlar sonra bütün buddhalara ödül ve sevinç ulaşmış olacak tanrım diye söylendi.*”

ol üdün ulug ärklig äzrua täñri ötrü kántü olormış orontın örü turup bertin sıñar oñ äñnindäki tonın açınıp oñ tizin çökitiş ayasın kavşurup ağır ayamakın töpösün yerkä täğürüp täñri täñrиси burhan adakınta yinçürü töpön yükünüp täñri täñrиси burhanka inçä **tep ötündi** (3303-3312) “*o zaman büyük güçlü brahma tanrı kendi oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp sağ dizi ile çöküp ellerini kavuşturup büyük saygı ile ellerini yere değdirip tanrılar tanrısı buddha ayağına saygıyla başını eğip tanrılar tanrısı buddhaya şöyle söyledi.*”

tükäl bilgä täñri täñrisi burhan munçulayu nomlayu yarlıkadukta ötrü ol üdün sinkanimitaprabangkarı atlıg bodisatav bo muntag sakınu sözläyü yetinçsiz tütrüm täriñ yörüglüg nomlug yarlıgıg äşidü täginip ötrü olormış oronıntın örü turup bertin sıñar oñ äñnindäki tonın açınıp oñ tızın çökitiip ayasın kavşurup ağır ayamakın töpösin yerkä tägürüp täñri täñrisi burhan adakınta yinçürü töpön yükünüp şlok takşutın inçä **tep ötündi** (3229-3242) *“muhteşem bilgili tanrılar tanrısı buddha böyle açıklayıp buyurduktan sonra o zaman sinkanimitaprabangkarı adlı bodhisattva böyle düşünüp söyleyip ulaşılmaz derin tefsirli öğretili hükmü iştirerek sonra oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp sağ dizi ile çöküp ellerini kavuşturup saygı ile başını yere değdirip tanrılar tanrısı buddha ayağına saygıyla başını eğip şiiri şöyle okudu.”*

ol üdün ol oronta ärigmä täñridäm ulug terin kuvrag kamagun öz öz oronlarıntın örü turup täñri täñrisi burhan adakınta töpöläri üzä yinçürü töpön yükünüp ötrü täñri täñrisi burhanka inçä **tep ötündilär** (3436-3443) *“o zaman o yerde erişen ilahi büyük derin topluluğun hepsi kendi yerlerinden kalkıp tanrılar tanrısı buddha ayağına saygıyla başını eğip tanrılar tanrısı buddhaya şöyle söyledi.”*

1. Çoğul şahıs

sizlär kamagun täñridäm kuvrag artokrak yıçanıp saklanıp köñül tägürüp bo mäniñ ädgü tetyük nomlug **şasınımız**. (3476-3477) *“sizler hepiniz kutsal topluluğu çokça hazır hale getirmek için uğraşıp bu benim iyi denilen şansımız.”*

3. Çoğul Şahıs

bo darani nomug öñrä ärtmiş üdki eki ganj ügüzdäki kum sanınça burhanlar ekinti orontakı bodisatavlarıg küyü küzätü tutgalı nomlayu **yarlıkadılar** (3080-3083) *“bu dharani öğretiyi geçmiş zamanda ki iki ganj nehrindeki kum sayısınca buddhalar ikinci yerdeki bodhisattvaları gözetip ezberleyip açıklayarak buyururlar.”*

bo darani nomug öñrä ärtmiş üdki beş ganj ügüzdäki kum sanınça burhanlar beşinç orontakı bodisatavlarıg küyü küzätü tutgalı nomlayu **yarlıkadılar** (3131-3135) *“bu dharni öğretiyi geçmiş zamandaki beş ganj nehrindeki kum sayısınca buddhalar beşinci yerdeki bodhisattvaları gözetip, ezberleyip, açıklayarak buyururlar.”*

bo nomug nomlamış üdttä üç tümän kolti bodisatavlar mahasatavlar tugmaksız nom taplagın **bultılar** (3417-3420) *“bu öğretiyi açıkladığı zamanda üç milyar bodhisattva mahisattva doğmayan öğreti tahammülü buldular.”*

3.3.4.2.3. Gelecek Zaman Eki [-gAy/-gA / -çI] ile Çekimlenmiş Fiiller

1. Çoğul Şahıs

tägimlig ol bo yer oronta yıdın yıparın hua yavışgun pra kuşatre üzä tapıg udug ağır ayag kılğalı biz kamagun ürüg uzatı küyü küzätü tutup koor koguz **kılmagay biz** täñrim tep ötündilär (3466-3472) *“ulaşılın bu yerde kokular tütsü, çiçek ve bitkilerle afiş ve şemsiyelerle saygı gösterip biz hepimiz daima gözetip ziyan etmeyeceğiz tanrım diye seslendiler.”*

birök kayu yer oronta bo altın önlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom ärdinig okısar okıtsar bitisär bititsär nomlasar nomlatsar ötrü biz kamag täñrilär kuvragı ol yer oronta barça nomlataçı nomçı açarig tıñladaçı äşiddäçi tözünlär kuvragın ulug asıgka tusuka inçgä mänjikä tägürüp ätözlärin igisiz adasız köñüllärin ögrünçlüg sävinçlig bay mänilig **kılğay biz** (3444-3456) *“hangi yerde bu altın renkli parlak ışıklı en yüce öğreti hükümdarı öğreti cevherini okusa, okutsa, yazsa, yazdırsa, açıklasa, açıklatsa sonra biz bütün tanrılar topluluğu büyük faydaya ince huzura ulaştırıp bedenlerini mutlu, sevinçli, zengin huzurlu **kılacağız.**”*

3. Çoğul Şahıs

anın kim kayu tınlıglar bo no ärdinig tutsarlar täğinsärlär ol yalañuklar ötrü alku burhanlarka utlı sävinç täginmiş **bolğaylar** täñrim tep ötündi (3321-3325) *“onu hangi canlı bu öğreti cevherini ezberlese, ulaşısa o insanlar sonra bütün buddhalara ödül ve sevinç ulaşmış **olacak** tanrım diye söylendi.”*

antag ol antag ol ulug äzruaya kaltı sän ötünmiş täğ birök kim kayu tınlıglar bo nomärdinig boşgunsar tutsar okısar nomlasar süzök kertgünç köñülin tıñlasar äşidsärlär ötrü ol tınlıglar üzäliksiz üstünki yeg köni tüz tuymak atlıg burhan kuñıña ağınçsız ävrilinçsiz **bulğaylar** (3329-3337) *“eğer sen söylediğin gibi hangi canlılar bu öğreti cevherini öğrense, ezberlese, okusa, açıklasa temiz imanlı gönül ile dinlese işitse sonra o canlılar kesintisiz üstün doğru düz kavramak adlı buddha saadetini sarsılmaz sağlam **bulacaklardır.**”*

3.3.4.2.4. Emir Kipleri ile Çekimlenmiş Fiiller

3. Tekil Kişi [-Zun] ile Çekimlenenler

kenkilärkä ulalmakı **bolzun** (3514) “*Sonrakilere ulaşmış olsun.*”

bo muntag bultukmaksız üçün ötrü ol tözünlär kutluglar alku amrılmış turulmuş nomlar içintä örügin amılın ornanıp bo **örügin** (0096-0102) “*böyle bulunmadığı için sonra o asiller, kutlular, sakinleşme yöntemleri içinde sakinlik ve sessizlikle yerleşip bu sakinlikle yerleşin.*”

bo köñül küçi üzä ätöznüñ isig öznüñ ädñiñ tavarñıñ ürlüksüzin **yokın kurugin** (0127-0130) “*bu gönül gücüyle bedenin ve malın mülkün faniliğini ve geçiciliğini anlayın*”

3.3.4.2.5. Yükleme Basit Zamanlı Olan Fiil Cümleleri

Geniş-Şimdiki Zaman

ekinti nom ärdinikä **süzülürlär** (0358-0359) “*ikinci dharma cevherine geçerler.*”

üçünç tözün bursañ kuvrag ärdinikä **süzülürlär** (0359-0360) “*üçüncü asil topluluk cevherine geçerler.*”

törtünç tözünlär sävmiş çahşaputın **süzülürlär** (0360) “*dördüncü asiller sevmiş siksapadaya geçerler.*”

Görülen Geçmiş Zaman

täk tınlıglarıg ozguru kutgaru yarlıkagalır üçün anın öñi adırıp üdürüp üç tep yarlıkadıñız täñrim tep şlok takşutın munçulayu tep **ötünđi** (3298-3303) “*tek canlıları kurtarıp, açıkladığı için ondan başka seçip ayırıp üç diye açıkladınız tanrım diye şiirini böyle okudu söyledi.*”

täk tınlıglarıg ozguru kutgaru yarlıkagalır üçün anın öñi adırıp üdürüp üç tep **yarlıkadıñız** ((3298-3301) “*tek canlıları kurtarıp, açıkladığı için ondan başka seçip ayırıp üç diye açıkladınız.*”

onunç oronug unitmaksız bulur tep **yarlıkadı** (3227-3228) “*onuncu yeri unutmaksızın bulurlar diye, açıkladı.*”

Gelecek Zaman

anın kim kayu tınlıglar bo no ärdinig tutsarlar täginsärlär ol yalañuklar ötrü alku burhanlarka utlı sävinç täginmiş **bolgay** (3321-3325) *“onu hangi canlı bu öğreti cevherini ezberlese, ulaşsa o insanlar sonra bütün buddhalara ödül ve sevinç **ulaşmış olacak.**”*

yer oronta barça nomlataçı nomçı açarig tınladaçı äşiddäçi tözünlär kuvragın ulug asıgka tusuka inçgä mänjikä tägürüp ätözlärin igtsiz adasız köñüllärin ögrünçlüg sävinçlig bay mänjilig **kılgay** (3444-3456) *“hangi yerde bu altın renkli parlak ışıklı en yüce öğreti hükümdarı öğreti cevherini okusa, okutsa, yazsa, yazdırsa, açıklasa, açıklatsa sonra biz bütün tanrılar topluluğu büyük faydaya ince huzura ulaştırıp bedenlerini mutlu, sevinçli, zengin huzurlu **kılacağız.**”*

Emir-İstek Kipi

kenkilärkä ulalmakı **bolzun** (3514) *“Sonrakilere ulaşmış **olsun.**”*

bo muntag bultukmaksız üçün ötrü ol tözünlär kutluglar alku amrılmış turulmuş nomlar içintä örügin amılın ornanıp bo **örügin** (0096-0102) *“böyle bulunmadığı için sonra o asiller, kutlular, sakinleşme yöntemleri içinde sakinlik ve sessizlikle yerleşip bu sakinlikle **yerleşin.**”*

bo köñül küçi üzä ätöznün isig öznün ädniñ tavarınıñ ürlüksüzin **yokın kurugın** (0127-0130) *“bu gönül gücüyle bedenin ve malın mülkün faniliğini ve geçiciliğini **anlayın**”*

3.3.4.3. Yükleme Birleşik Zamanlı Olan Fiil Cümleleri

yänä adınlarıg yämä kılturmakları üzä adınaguka yämä **aça bermiş bolur** (0515-0516) *“yine başkalarına da yaptırdıkları için başkalarına da **açtırmış olur.**”*

SONUÇ

“Altun Yaruk Sudur IV.Tegzinç’in Söz Dizimi” adlı bu esede, Altun Yaruk’un dördüncü kitabından hareketle Eski Uygur Türkçesi’nin cümle yapısı üzerine çıkarımlar yapılmış ve şu sonuçlara varılmıştır:

Eski Türkçe devrine ait olan Eski Uygur Türkçesi döneminde yazılan bu eser genel hatlarıyla beş bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölüm olan giriş bölümünde Eski Türkçe, Uygur Tarihi, Eski Uygur Türkçesi Metinleri ve Altun Yaruk’tan bahsedilmiştir.

Eserin ikinci bölümü olan Kelime Grupları bölümünde ikilemeler, isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlama grubu, unvan grubu, iyelik grubu, isnat grubu, ünlem grubu, edat grubu, yönelme grubu, ayrılma grubu, isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu birleşik fiil, sıfat-fiil grubu hakkında kısa bilgiler verilip her grup kendi içerisinde bulunan çeşitlerine göre incelenmiştir. Eserin içerisinde kelime gruplarından en çok sıfat tamlamasına yer verildiği sonucuna varılmıştır. Bunun sebebi olarak da dönem dilinin zenginliği sonucuna ulaşılmıştır. Sıfat tamlaması kadar yoğun olmasa da eserde isim tamlamalarına da bolca yer verildiği tespit edilmiştir. İki grubu cümle içerisindeki yerine göre karşılaştırdığımızda isim tamlamalarının sadece özne içerisinde yer alırken sıfat tamlamalarının hem özne hem de zarf tümleci içerisinde yer aldıkları tespit edilmiştir. Yine eserde ikilemelere de sıkça başvurulduğu gözlemlenmiştir. İkileme çeşitlerinden eş manalı, yakın manalı, anlama kuvvet çokluk süreklilik ve beraberlik katan ikilemelerin bolca bulunduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık eserde unvan grubu, iyelik grubu, isnat grubu, ünlem grubu, yönelme grubu, ayrılma gruplarına çok az rastlanılmıştır. Eserde bağlama grubunun vasıta ekleriyle kurulduğu görülmüştür. Cümledeki görevine göre bağlama grubunun sadece zarf tümleci içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Eserde edat grubunun da büyük bir yer kapladığı tespit edilmiştir. Edat grubunun cümledeki görevine göre sadece zarf tümleci içerisinde yer aldığı gözlemlenmiştir. Eserde isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu ve sıfat-fiil grupları tespit edilip, bu gruplar incelenip, kelime grupları içerisindeki yerlerine göre ve cümledeki görevlerine göre ayrılmıştır. Eserde birleşik fiiller tespit edilmiş, birleşik fiiller kendi içlerinde üçe ayrılmış, yardımcı fiil ve isim unsuruyla kurulanlar, yardımcı fiil ve fiil unsuruyla kurulanlar ve modal saygı fiilleri ile kurulanlar olarak incelenmiştir. Bunlar

arasında da en fazla yardımcı fiil ve isim unsuruyla kullanılanların yoğun olduğu gözlemlenmiştir.

Eserin üçüncü bölümü olan Cümle bölümü kendi içerisinde üçe ayrılarak incelenmiştir. İlk kısımda cümlenin özelliklerinden bahsedilmiştir. İkinci kısımda cümlenin öğeleri tek tek fişlenerek incelenmiştir. Bu kısımda yüklem, özne, nesne, zarf tümleci ve yer tamlayıcısı ele alınmıştır. Eserde yüklem çeşitlerinden en fazla basit yüklemlere rastlanmıştır. Ayrıca yüklemlerin büyük çoğunluğunun fiil soylu olduğu tespit edilmiştir. Eserde öznelerin kelime grupları içerisinde sıfat ve isim tamlamalarında buldukları tespit edilmiştir. Yine özneler içerisinde gizli öznelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Eserde nesnelere kendi içerisinde nesnenin çeşitleri ve cümledeki görevine nesnelere olarak ikiye ayrılmıştır. Eserde nesne çeşitlerinden belirtili ve belirtisiz nesnelere en fazla belirtili nesnelere bulunduğu tespit edilmiştir. Nesnelere kelime grupları içerisinde sadece isim ve sıfat tamlamalarında bulunduğu belirtilmiştir. Eserde zarf tümleçleri ek almadan zarf tümleci olanlar ve ek alarak zarf tümleci olanlar diye ikiye ayrılıp incelenmiştir. Ek alarak zarf tümleci olanlardan aldıkları ekler eşitlik hali eki, vasıta hali eki ve zarf-fiil eki ile kurulmuş, bunlar içerisinde en fazla zarf-fiil eki ile zarf tümleci olanlar bulunmuştur. Yine zarf tümleci kelime grupları içerisinde edat, tekrar ve unvan grubu içerisinde yer almıştır. Bunlar içerisinde en az unvan grubu içerisinde bulunduğu tespit edilmiştir. Son olarak cümle bölümünde yer tamlayıcısı incelenmiştir. Yer tamlayıcılarının eserde yaklaşma ve bulunma hali ekleriyle buldukları tespit edilmiştir. Kelime grupları içerisinde de sıfat ve isim tamlamalarında buldukları tespit edilmiştir.

Eserin dördüncü bölümü olan sonuç bölümünde eser boyunca incelediklerimizden aşama aşama kısaca bahsedilmiştir.

Altun Yaruk tercüme vasıtasıyla oluşturulmuş bir eserdir. Bu yüzden bazı dil sorunlarının olması Eski Türkçenin söz diziminin olmadığı anlamına gelmemektedir. Cümle ve kelime grubu çözümlemelerinin yapıldığı ve farklı kullanımların tespit edilip açıklandığı bu eserin Türk filolojisine faydalı olacağını temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2005). *Türk Dili Tarihi: Ötüken*.
- Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDKY.
- Arat, R. R. (1987). *Türk Dilinin İnkişafı Makaleler*. Ankara: TKAE.
- Banguoğlu, T. (1990). *Türkçenin grameri*. Ankara: TDK.
- Banguoğlu, T. (1964). *Eski Türkçe Üzerine*. TDAY Belleten.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK.
- Baskakov, A.N. (2011). *Çağdaş Türkçede Kelime Grupları*. Moskova: Kesit.
- Baskakov, A.N. (2017). *Çağdaş Türkçede Cümle*. Ankara: TDKY.
- Berbercan, M.T. (2015). *Türk Yazı Dilinin Tarihî Dönemleri ve Orta Türkçenin Yeri Meselesi (769-770-771)*.
- Caferoğlu, A. (2015). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDKY.
- Caferoğlu, A. (2000). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Cemiloğlu, İ. (2001). *Dede Korkut Hikayeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDKY.
- Çağatay, S. (1978). Uygurcada Hendiadyoinler, Ankara Üniversitesi, Yıllık Çalışmalar Dergisi: DTCF Yayınları (29-30).
- Delice, H.İ. (2003). *Türkçe Sözdizimi: Kitabevi*.
- Demir, T. (2004). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay.
- Demirci, Ü. Ö. (2014). *Eski Uygurca Dört Çatik*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Demirci, K. (2013). *Türkoloji İçin Dilbilim Konular Kavramlar Teoriler*. Ankara: Anı Yayınları
- Demirel, E.- Nalbant, M.V. (2014). *Divanü Lugati't Türk Grameri II: Söz Dizimi*. İstanbul: Bilge Oğuz.
- Demirbilek, S. – Günay, N. – Doğan, L. – Yılmaz, Y. – Tosun, İ. *Türkiye Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Doğan, N. (2016). *Türkiye Türkçesinde Fiillerin Eşdizimleri*. Ankara: Yayınevi
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK.
- Ercilasun, A.B. (2012). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyula Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ.

- Ercilasun Ahmet B., Z. Akkoyunlu (2018). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânı Lugâti't-Türk Giriş-Metin- Çeviri- Notlar- Dizin- Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Erdoğan, M. (2006). *Kelime Grupları ve Cümle Bilgisi*: Nobel Kitabevi.
- Ergin, M. (2002). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- Gabain, A.V. (2007). *Eski Türkçenin Grameri*. Ankara: TDKY.
- Gülensoy, T. (2010). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ.
- Hacıeminoğlu, N. (2016). *Türk Dilinde Yapı Bakımından Füller*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Hacıeminoğlu, N. (2015). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Hatipoğlu, V. (1972). *Türkçenin Söz Dizimi*. Ankara: TDKY.
- Hunutlu, Ü. (2015). *Köktürk ve Uygur Türkçesinde Yan Cümleler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karahan, L. (2019). *Türkçede söz dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karamanlıoğlu, A.F. (1994). *Türk Dili Nerden Geliyor Nereye Gidiyor*. İstanbul: Beşir Kitabevi.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Karaağaç, G. (2017). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit.
- Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk (Giriş, Metin ve Dizin)*. Ankara: TDKY.
- Kaya, C. (2010). *Türkçe Metin Yayıncılığının Birkaç Sorunu*. Türk Dili, 308-313.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. (1992 s.51). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: TDKY.
- Kültüral, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Cümle Bilgisi*: Simurg Yayınevi.
- Özkan, M. – Sevinçli, V. (2008). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*.
- Ölmez, M. (2017). *Eski Uygurca İkillemeler Üzerine*. (65,243). Belleten.
- Özkan, B. (2011). *Türkiye Türkçesinde Belirteçlerle Füllerin Birlikte Kullanılması ve Eş Dizimlilikleri*. Ankara: TDKY.
- Özkan, M. - Sevinçli, V. (2012). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Özmen, M. (2013). *Türkçenin Sözdizimi*: Karahan Kitabevi.

- Şen, S. (2015). *Eski Uygur Türkçesi Dersleri*. İstanbul: Kesit.
- Şen, S. (2002). *Eski Uygur Türkçesinde İkillemeler*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Tezcan, S. (1978). “*En Eski Türk Dili ve Yazını*”, *Bilim Kültür ve Öğreti Dili Olarak Türkçe*. Ankara: TDKY.
- Tekin, Ş. (1993). *Eski Türklerde Yazı, Kâğıt, Kitap ve Kâğıt Damgaları*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Tekin, T. (2013). *Makaleler 2 Tarihî Türk Yazı Dilleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tokyürek, H. (2018). *Altun Yaruk Sudur IV. Tegzinç*. Ankara: TDK.
- Topaloğlu, A. (1989). *Karşılaştırmalı Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Dergah.
- Ulaş, A.H. (2003). *Cümle ve Metin Bilgisi*. Ankara: Aktif Yayınevi.
- Yaman, E. (2000). *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*. Ankara: TDKY.
- Yaylagül, Ö. (2015). *Göstergebilim ve Dilbilim*. Ankara: Hece İnceleme

ÖZ GEÇMİŞ

Havvanur Bayraktar, Samsun Anadolu İmam Hatip Lisesini bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümünden 2017 yılında mezun oldu. 2018 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eski Türk Dili Yüksek Lisans Programına girdi. Orta derecede İngilizce bilmektedir. Temel ilgi alanları Edebiyat, müzik.

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0002-9680-8789